

ԱՆՆԱ ԺԱՄԱԿՈՉՅԱՆ
ԷՎԵԼԻՆԱ ԳՅՈՒԼԵԱՆԴԱՆՅԱՆ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԽՃԱՆԿԱՐ

•

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ 2007

Ե Ր Ե Վ Ա Ն • 2 0 0 9

Գիրքը հրատարակվել է
«Ժողովրդավարության դպրոց» նախագծի շրջանակներում
Ժողովրդավարությանը աջակցության ազգային հիմնադրամի (NED)
օժանդակությամբ

Խմբագիր՝ Սոնա Մանուսյան

Աննա Ժամակոչյան, Էվելինա Գյուլխանդանյան
ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԽՃԱՆԿԱՐ. ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ 2007/.– Եր.: «Ձանգակ–97»,
2009.– 128 էջ:

© Չեղիմակներ, 2009 թ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

<i>Հեղինակների կողմից</i>	4
Նախաբան	6
Introduction	8
1. Մինչընտրական քաղաքական համակարգը Հայաստանում	10
2. Հայաստանի հասարակությունը նախընտրական շրջանում	28
3. Հասարակական կազմակերպություններն ընտրական գործընթացում	52
4. Արտաքին ազդեցության գործոնը ԱԺ 2007–ում	62
5. ԱԺ 2007 ընտրական իրողություններ	69
Ներքաղաքական իրադրություն	69
Նախընտրական կանխատեսումներ	111
<i>Հովսեփ Խուրշուդյան. Վերջաբանի փոխարեն</i>	120
<i>Hovsep Khurshudyan: Epilogue</i>	122
<i>Հավելված. ԱԺ 2007 ընտրությունների հրապարակված արդյունքներ</i>	124

ՅԵՂԻՆԱԿՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ

Արդեն ավելի քան երեք տարի ամենատարբեր մասնագիտությունների ու հայացքների տեր մի խումբ քաղաքացիներ պարբերաբար հավաքվում են Երևանի գրադարաններից մեկի փոքրիկ սրահում, տեղեկատվություն փոխանակում, քննարկումներ ծավալում, բանավիճում հայաստանյան հասարակության արդիական խնդիրների շուրջ: «Դեմոկրատիայի դպրոց» կոչվող այս Թինկ-թանկ (Think Tank) ծրագրի ներքո հյուրընկալվում են տեղական և միջազգային փորձագետներ, կիսում իրենց փորձը և գաղափարները: Յուրաքանչյուր հավաք մի փոքրիկ ու յուրատիպ միջոցառում է, որտեղ ամեն մեկն ունի իր ասելիքը, և յուրաքանչյուրը պատրաստակամ է որոնել լուծումներ՝ համատեղ քննարկումների ու բանավեճերի արդյունքում:

«Դեմոկրատիայի դպրոցի» մշտապես ակտիվ ու թեժ մթնոլորտը մեզ խթանեց «Ընտրական խճանկար. Ազգային Ժողով 2007» փոքրիկ գրքույկի շուրջ աշխատանք նախաձեռնել: Հասկացանք, որ ժամանակն է թղթին փոխանցել այն մտորումներն ու մտահոգությունները, որ կուտակվել են Դեմոկրատիայի դպրոցի մասնակիցների մոտ: Մասնագիտական առումով այս չափազանց հետաքրքիր և քաղաքացիական առումով արդիական ուսումնասիրությանը ձեռնամուխ եղանք՝ հետազոտելով 2007 թ. ՀՀ Ազգային Ժողովի ընտրական գործընթացը:

«Ընտրական խճանկար. Ազգային Ժողով 2007» գրքույկի ստեղծումն ու հրապարակումը հնարավոր դարձավ բազմաթիվ մարդկանց հետ համագործակցության արդյունքում, ինչի համար շնորհակալ ենք՝

- Հայաստանում «Դեմոկրատիայի դպրոց» ծրագրի ղեկավար տկն. Անահիտ Բայանդուրին և ծրագրի համակարգող Ստեփան Դանիելյանին, ովքեր յուրահատուկ ստեղծագործական մթնոլորտ են ձևավորել Թինկ-թանկ ծրագրի շրջանակներում և խթանել են այս գրքույկի ստեղծման աշխատանքները,

- «Դեմոկրատիայի դպրոցի» մասնակից անդամներին, որոնց մեջ հատուկ ցանկանում ենք նշել հոգեբան Սոնա Մանուսյանին՝ հետազո-

տական աշխատանքներին աջակցելու և գրքույկի շուրջ իր անաչառ դիտարկումների համար,

- փորձագիտական հարցման բոլոր մասնակից քաղաքագետներին, լրագրողներին, կուսակցական ու հասարակական գործիչներին՝ իրենց ժամանակը սիրով տրամադրելու, մեզ հուզող հարցերին անկեղծ պատասխանելու և արժեքավոր տեսակետներ հայտնելու համար:

Հատուկ շնորհակալություն ենք հայտնում ԱՄՆ «Ազգային աջակցություն դեմոկրատիային» (NED) հաստատությանը, որի շնորհիվ հնարավոր դարձավ գրքույկի տպագրությունը:

Եվ վերջում, բայց ոչ վերջին հերթին մեր երախտիքն ենք հայտնում Հայաստանի տարբեր քաղաքներում ու գյուղերում բնակվող բոլոր այն քաղաքացիներին, ովքեր մասնակցել են մեր կողմից իրականացված խմբային քննարկումներին և անհատական հարցազրույցներին, մեզ հետ կիսել իրենց մտահոգություններն ու քաղաքական նախասիրությունները:

Հուսով ենք, որ ԱԺ 2007 նախընտրական և ընտրական ընթացքը քննարկող այս գրքույկը հետաքրքիր կլինի յուրաքանչյուր ընթերցողի համար, և որ գրքույկում տեղ գտած նկարագրություններն ու դիտարկումները կլրացնեն Հայաստանում 2007 թ. սոցիալ-քաղաքական գործընթացների մասին պատկերացումները:

*Աննա Ժամակոչյան
Էվելինա Գյուլիանդանյան*

ՆԱԽԱԲԱՆ

«Ընտրական խճանկար. Ազգային Ժողով 2007» գրքույկը Հայաստանում 2007–ին տեղի ունեցած ընտրական անցուդարձի մասին է: Աշխատանքի առանցքն են կազմում երկրի առաջատար քաղաքագետների, քաղաքական գործիչների, վերլուծաբանների, ԶԼՄ–ների ու հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչների հետ հարցազրույցները¹, ինչպես և լրատվամիջոցներում նրանց հրապարակած տեսակետները՝ Հայաստանի իրականության և նախանշվող զարգացումների մասին: Փորձագետների գնահատականները բազմակողմանի են, փոխլրացնող, որոշ դեպքերում նույնիսկ իրարամերժ, քանի որ արտահայտում են քաղաքական համակարգի տարբեր կողմերի դիրքորոշումները: Աշխատանքում հեղինակները հիմնվում են նաև 2006–2007 թթ. ընթացքում իրականացված սոցիոլոգիական հետազոտությունների արդյունքում բացահայտված քաղաքական–ընտրական խնդիրներին առնչվող հասարակական կարծիքների և մտահոգությունների վրա:

Գրքույկի առաջին մասում նկարագրվում են Հայաստանի դեռևս մինչ-ընտրական շրջանի քաղաքական համակարգին բնորոշ այնպիսի խնդիրներ, ինչպիսիք են՝ քաղաքականության մեջ ոչ ֆորմալ կանոնների դոմինանտությունը, իշխանության կենտրոնացումը, քաղաքական դաշտից ընդդիմության արտամղումը, քաղաքականության ապագադափարականացումը և այլն, որոնք ինքնին սպառնալիք էին ընտրական գործընթացի կայացման համար:

Երկրորդ մասում հեղինակներն անդրադառնում են նաև հասարակության նախընտրական շրջանի ընկալումներին, ապաթիկ տրամադրություններին, ընտրական ինստիտուտի նկատմամբ վստահության ցածր

մակարդակին, պետական և քաղաքական գործընթացներից հասարակության մեջ առկա օտարվածության, անգորության զգացումին, արտաքին ու ներքին սպառնալիքների նկատմամբ տիրող վախի մթնոլորտին:

Աշխատանքում նկարագրվում է նաև ԱԺ 2007 նախընտրական գործընթացում հասարակական կազմակերպությունների առանձին գործունեության ձևերը և այդ գործընթացում նրանց ունեցած համեստ դերակատարումը, ինչը պայմանավորված էր հիմնականում ֆորմալ իրականության տրամաբանությամբ մշակված ծրագրերով կամ «կղզիացած» աշխատանքով:

Գրքույկի չորրորդ մասում տեղ են գտել նաև ընտրական գործընթացի վրա արտաքին աշխարհի ազդեցության մասին տեսակետներ, որոնք արձանագրում էին Հայաստանի խորացող կախվածությունը Արևմուտքից և Ռուսաստանից և միաժամանակ վկայում Հայաստանի հանդեպ Արևմուտքի նվազող հետաքրքրության և ժողովրդավարության սղության մտահոգության բացակայության մասին:

Եվ վերջում ԱԺ 2007 ընտրական իրողությունների նկարագրությունը ներկայացնում է թե՛ իշխանական, թե՛ ընդդիմադիր քաղաքական կուսակցությունների մասնակցության բնույթը ընտրական գործընթացում, նրանցից յուրաքանչյուրի դիրքավորումը քաղաքական համակարգում, ինքնաներկայացման տեսանկյունը, նախընտրական քարոզարշավի ձևերը, ընտրակաշառքի տարածվածության խնդիրը, ընդդիմադիր կուսակցությունների փոխադարձ ընկալման ու համագործակցման խնդիրները, ինչպես նաև հնարավոր ընտրակեղծիքների և ընտրական գործընթացի կայացման մասին կանխատեսումները:

Գրքույկը նպատակ ունի լրացնել Հայաստանում 2007 թ. սոցիալ–քաղաքական գործընթացների և ընտրական ինստիտուտի մասին ընթերցողների պատկերացումները և ուղղված է ընթերցողների լայն հանրությանը:

¹ Հարցազրույցներն անցկացվել են 2007 թ. ապրիլ–մայիս ամիսներին, և փորձագետների տեսակետներն արտացոլում են երկամսյա այդ ժամանակաշրջանում իրենց արտահայտած գնահատականները, որոնք հետագայում կարող են փոփոխված լինել: Տեքստում փորձագետները ներկայացված են հարցազրույցի պահին իրենց ունեցած կարգավիճակով:

INTRODUCTION

The booklet “Electoral Mosaics” is about the electoral developments of National Assembly of Armenia in 2007. The pivot of this work is the interviews² with leading political analysts, political figures, representatives of mass media and non-governmental organizations, as well as their opinions about the Armenian reality and foreseen developments which had been published in mass media. Those assessments are versatile, mutually complementary, in several cases even mutually exclusive, since they express positions of different parts of the political system. The authors of the booklet also refer to public opinions and concerns related to political and electoral issues based on sociological researches conducted over the period 2006–2007.

The first part of the booklet presents issues typical for pre-electoral Armenia’s political system such as the dominancy of non formal rules in politics, the centralization of authority, the exclusion of opposition from political field, deideologization of politics, and a number of other issues, being themselves a threat for the accomplishment of electoral process.

In the second part the authors present public perceptions in pre-electoral period, the apathetic moods, the low level of credit towards the electoral institution, aloofness from state and political processes among society, the feeling of feebleness, and the atmosphere of fear towards external and internal threats.

The research also describes forms of separate activities of NGO–s and their modest role in the 2007 National Assembly pre-electoral process, which was the result of their programs being tailored mainly by the logic of formal reality or due to the isolated work of each of them.

The forth part of the booklet includes viewpoints about the influence of external world on electoral process, stating the deepening dependence of Armenia from the West and Russia and at the same time affirming the failing interest of West towards Armenia and absence of concern about the lack of democracy.

And finally, the last part comes with the description of realities of the National Assembly 2007 elections, presenting the nature and form of participation of both state and oppositional political parties in the electoral process, the positioning of each of them in political system, their viewpoint of self-presentation, the issue of prevalence of electoral corruption, the issues of mutual perception and cooperation of opposite parties, as well as forecasts about possible electoral violations and the accomplishment of elective process.

The booklet aims to expand the knowledge of readers about the social and political processes in Armenia in 2007 and electoral institute. It is addressed to the wide audience of readers.

² The interviews were conducted for the period of April and May 2007, and viewpoints of experts reflect the evaluations made by them during this period, which may have been revised by them later. In the text, the experts are presented according to their status at the time of the interviews.

1. ՄԻՆՉԸՆՏՐԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Ընտրական շրջանում սոցիալ-քաղաքական ինստիտուտների դիտարկումը բացահայտում է երկրի ներուժը, ուրվագծում նրա զարգացման ուղենիշը: Այս ընթացքում գործընթացներին մասնակից բոլոր կողմերը ներկայանում են իրենց բնորոշ հատկանիշների առավել վառ դրսևորումներով, հասարակության մեջ ընդգծվում են սոցիալական խնդիրները, առաջ են գալիս դրանց հաղթահարմանն ուղղված հնարավոր մեխանիզմները: Հայաստանի պես նոր-նոր ժողովրդավար ուղին բռնած պետությունների համար ընտրությունները նաև հերթական քննություն են, որի անցողիկ միավորը նշանակում է պատմական առաջընթաց ու զարգացում, իսկ ձախողումը՝ արատավոր կանգառ ու հետընթաց:

Հայաստանում բուն ընտրական գործընթացները, այդ թվում՝ 2007 թ. Ազգային ժողովի ընտրությունները հասկանալու համար նախ հարկ էր դիտարկել ու նկարագրել երկրի քաղաքական համակարգի այն ընդհանուր համատեքստը, որում էլ ընթացան նախընտրական և ընտրական զարգացումները:

Քաղաքական դաշտի նկարագրությունը հարուստ էր բազմակողմանի և անշուշտ հուզական մոտեցումներով, քանի որ մենք միաժամանակ այդ համակարգի թե՛ դիտարկողներն էինք և թե՛ համաարարման մասնակիցները: Մի կողմից քաղաքական փաստերն օրինաչափ էին, մյուս կողմից՝ բոլորս բնականորեն մտահոգվում էինք, վրդովվում և օբյեկտիվ իրողությունները համեմուտ սուբյեկտիվ վերաբերմունքով, հաճախ նաև՝ հակադիր արժևորումներով ու դիրքորոշումներով:

Երկիրը թևակոխում է բարեփոխումների երկրորդ փուլ և հիմա հսրակ վերցրել է զարգացման վեկտոր թե՛ տնտեսության մեջ, թե՛ քաղաքականության մեջ, և դրա վառ օրինակն է 2005 թ. նոյեմբերին տեղի ունեցած Մահմանադրության փոփոխությունների հանրաքվեն. երկիրը հսրակ գնում է դեպի եվրասիականություն:

Էդուարդ Շարմազանով

Հայաստանի հանրապետական կուսակցության մամուլ խոսնակ

Գիտեք, աշխարհը անընդհատ փոխվում է, քայց մեր քաղաքական մտածողությունը մնում է 1988 կամ 1990-ականների մակարդակին: Այն ժամանակ խնդիրներ կային, և դրանց համապատասխան որոշակի քաղաքական լեզու կար: Այժմ տեսանելի չէ, թե այն ժամանակից մինչև հիմա դրանք ինչպես են վերաշնակերպվել: Իրականում չեն վերաշնակերպվել, որովհետև երկրում չի եղել ներքին քաղաքական պրոցես: 1996-1998 թվականներից ու առաջին ընտրակեղծիքներից սկսած քաղաքական պրոցեսի փոխարեն սկսվեցին այլ պրոցեսներ ընթանալ, և մենք բնականաբար հետք ենք մնում, որովհետև աշխարհի մարտահրավերներին չենք հասցնում պատասխան պալ:

Հրանդ Տեր-Աբրահամյան

*ԱԺ 2007 պատրզամավորության թեկնածու
«Բնակչմենկ» դաշինք*

Այսպիսի հակադիր մոտեցումները բոլորովին չէին հեռացնում մեզ իրականությունից, այլ հակառակը՝ իրականության կառուցակցման յուրօրինակ հիմքն էին կազմում, քանի որ դրանցից էին հաճախ բխում դերակատարների հետագա ռազմավարություններն ու գործողությունները: Ահա թե ինչու մենք չենք խուսափում ներկայացնել սուբյեկտիվորեն համաարարվող իրականության տարբեր կողմերի՝ քաղաքական կուսակցությունների, փորձագետների, ՀԿ-ների ու քաղաքացիների դիտարկումները՝ համադրելով և լրացնելով դրանք:

Քաղաքական դաշտի տարբեր կողմերում գտնվողների իրարամերձ կարծիքները հաճախ պայմանավորված էին նրանով, թե դիտարկվող օբյեկտը «իրական»՝ ոչ ֆորմալ, թե «հոշակված»՝ ֆորմալ Հայաստանն է: Այն դեպքում, երբ Հայաստանի իրական քաղաքականության դաշտը լուրջ տարակարծությունների առարկա էր, երկրի զարգացման ֆորմալ ուղղվածության շուրջ քաղաքական բանավեճ առհասարակ չէր ընթանում, և բոլոր քաղաքական ուժերը համակարծիք էին Հայաստանի ժողովրդավարական զարգացման, եվրոպական ինտեգրացիայի հեռանկարին:

Այսօր գոյություն ունեցող ամենամեծ հակադրությունն այն է, որ ներկայիս Հայաստանը և ապագայի Հայաստանը, որ խոստանում է իշխանությունը, հանցավոր Հայաստանն է, կամայականության Հայաստանը: Ընդդիմությունը շատ բաներ փաստարկելու կարիք չունի, քանի որ այսօր տեղի ունեցող իրադարձությունները դրա լավագույն ապացույցն են՝ «ռազբորկա»

ներ», կրիմինալ վիճակ և այլն: Հասարակության գնահատականներն այդ առումով համեմատյալ դեպս միարժեք են:

Սյրյուպա Սաֆարյան

ԱԺ 2007 պարզամալորության թեկնածու
«Ժառանգություն» կուսակցություն

Իշխանությունն էլ գնում է դեկլարատիվ բաների, որ աշխարհի, ընդդիմության ու ժողովրդի առջև մի քիչ լավ երևա, առաջարկում է ծրագրեր՝ ժողովրդավարացում և այլն, որոնք, իրենք էլ գիտեն, ամենամեծ ցանկության դեպքում էլ չեն կարող իրականացնել, իսկ եթե չգիտեն՝ ավելի վաղ իրենց համար:

Արծրուն Պեպանյան

քաղաքական մեկնաբան

Եթե ծրագրերի վերլուծություն անենք, ակնհայտ կդառնա, որ մեր քաղաքական ուժերը՝ առնվազն կարևոր տեղերում գրնվողները, ծրագրերի պարաշայնություններ ընդհանրապես չունեն՝ բացառությամբ արտաքին քաղաքականության ոլորտում որոշ շեշտադրումների: Դրանցում արարքեր բառերով գրեթե նույն բանն է գրված: Սակայն իրականում մեզ մոտ կան ուժեր, որոնք փորձում են ճեռք գցել վարչական ռեսուրսներին, ինչը բերում է որոշակի իշխանություն, տնտեսական օգուտներ, հասարակական ճանաչում: Սա է նրանց հիմնական մոտիվացիան:

Տիգրան Չրբաշյան

AEPLAC հայաստանյան գրասենյակի ղեկավար
տնտեսագետ

Ընդ որում, «հոշակված» և «իրական» Հայաստաններին խորը անջրպետ էր բաժանում: Լուրջ խնդիր էր դիտվում այն, որ քաղաքական ինստիտուտների ֆորմալ գործունեությունը չափազանց հեռու է իրական և ոչ ֆորմալ էությունից. սահմանադրորեն որպես ժողովրդավարական, սոցիալական և իրավական պետություն հոշակված Հայաստանի քաղաքական դաշտը առավելապես բնութագրվում էր «ապաքաղաքական» ու «բակային» մշակույթի ատրիբուտներով: Ուստի «քաղաքական» հասկացությունը մեզանում կիրառելի էր վերապահումով:

Դասական քաղաքականությունը Հայաստանում չի աշխատում: Հայաստանում քաղաքականություն չկա, քաղաքական ուժեր չկան և քաղաքական

գործիչներ էլ չկան. «քաղաքականություն» տերմինը Հայաստանում պիրի չօգտագործվի:

Արծրուն Պեպանյան

քաղաքական մեկնաբան

1988–ին մեր մշակութային վերելքն էր: Դա ոչ միայն ազգային–ազատագրական զարթոնք էր, դա մշակութային զարթոնք էր, որովհետև մարդիկ զգացին ազատության շունչը, իսկ ազատությունը մշակույթ է, մշակույթի հիմքն ազատությունն է: Հայաստանում այսօր դա չկա, դրա համար էլ ունենք այդպիսի գործ մշակույթ, նաև գործ քաղաքական մշակույթ: Պատշամենարում տեսնում ենք՝ ինչ մակարդակի խուսակցություններ են տեղ գտնում, ինչպես են իրար հետ շփվում, ինչպես են քվեարկում՝ խայտառակ մշակույթ: Եվ նույնն էլ տնտեսության մեջ է, որտեղ ընդհանրապես մշակույթ չկա: Մինչդեռ արդի տնտեսությունը բարձր կարգավորվող հարաբերություն է հարկատուի և պետության՝ որպես հարկ ստացողի միջև: Եվ մարդը խիղճ ունի նաև տնտեսական հարաբերություններում, այլ ոչ թե ազատաբար փորձում է լսիկել, հարկերից խուսափել: Եվ դա միայն նրա համար, որ հետո մի երկու բարեգործական ակցիա անի և ամբողջ օրը դա ցուցադրի, որպեսզի վաղը նրան ընտրեն, որ նորից թալանի:

Հովսեփ Խորշունյան

«Ժառանգություն» կուսակցության մամլո խոսնակ
քաղաքագետ

Դեռևս տարիներ առաջ՝ 1997–1998 թթ., մենք կանխատեսել էինք, որ Հայաստանում քաղաքական համակարգը գնում է օլիգարխիկ և ոչ թե քաղաքական ուժերի մրցակցության ճանապարհով: Հետագայում տեղի ունեցած բոլոր ընտրությունները ցույց տվեցին, որ օլիգարխիկները աստիճանաբար մտնում են քաղաքականություն, Ազգային Ժողով, և քաղաքական համակարգը խիստ սերտաճած է դառնում օլիգարխիկ համակարգին:

Սյրյուպա Սաֆարյան

ԱԺ 2007 պարզամալորության թեկնածու
«Ժառանգություն» կուսակցություն

Մեր քաղաքական համակարգը դեռևս չհավորված չէ, ժողովրդավարական ավանդույթները մեզ մոտ ընդամենը 15 տարեկան են, իսկ այս ընթացքում հնարավոր չէ անցնել այն մեծ փուլը, որը դասական ժողովրդավարական երկրներն անցել են գրեթե մեկ հարյուրամյակի ընթացքում:

Էդուարդ Շարմազանով

Հայաստանի հանրապետական կուսակցության մամլո խոսնակ

Քաղաքական իրավիճակ կարող է լինել, եթե իշխանությունը օրինական ճանապարհով է եկել և ունի լեգիտիմ ընդդիմություն՝ քաղաքական փոքրամասնություն, որի հետ ունի փարաշայնություններ, գաղափարական առանձնահատկություններ: Եթե խոսքի ազատություն չկա, իսկ Հայաստանում այն չկա, այսինքն՝ էլեկտրոնային ՁԼՄ-ները ազատ չեն, կամ փրագիր ընդդիմադիր մամուլը հասանելի չէ լայն զանգվածներին, եթե քաղաքական մեկ այլ իրավունք, ինչպիսին հավաքների և միավորումների իրավունքն է, ևս խախտված և ոտնահարված է, ուրեմն քաղաքական դաշտը, ըստ էության, գրկվում է ընդհատակյա վիճակում:

Հայաստանում, ըստ էության, քաղաքական պրոցեսներ տեղի են ունենում միայն ընդդիմության դաշտում: Այն, ինչ կատարվում է դրանից դուրս, քաղաքական պրոցես անվանել չի կարելի: Քանի որ, ըստ մեր համոզման, իշխանությունը յուրացված է սահմանադրության երկրորդ հոդվածի դիսպոզիցիայով, ուստի իշխանությունում քրեական էլեմենտներ են: Իշխանությունը զավթված է կրիմինալի, մի քանի ընտանիքի կամ մի կրիմինալ սինդիկատի կողմից: Այն, որ իշխանությունը յուրացված է, այլևս քաղաքական գնահատական չէ, սա տերմին է, որ մեջբերված է նաև կոռուպցիային վերաբերող գեկոյցում: Ուստի Հայաստանում քաղաքական հարաբերություններ չկան: Կա ընդդիմության՝ որպես պարտիզանների հանդեպ վերաբերմունք:

Արտակ Ձեյնալյան

ԱԺ 2007 պարզամտության թեկնածու
«Հանրապետություն» կուսակցություն

Պրոբլեմն այն է, որ մենք շարունակում ենք ֆորմալ և ոչ ֆորմալ ինստիտուտների վեճը: Ֆորմալ ինստիտուտը կոչվում է քաղաքական համակարգ՝ ժողովրդավարություն, սակայն իրականում այդ ֆորմալ ինստիտուտի ներքո գործում են ոչ ֆորմալ խաղի կանոնները: Այսօր մենք չունենք այն քաղաքական համակարգը, որը ինստիտուտների նորմալ գործունեությանը հնարավորություն կտար դուրս բերել քաղաքական և հասարակական զարգացման արդյունավետ՝ ժողովրդավարական մոդելը: Ընդհակառակը՝ մենք ունենք գաղափարներից, ծրագրերից կամ մոդելներից փարբերվող քաղաքական համակարգ: Իշխանության հիմնական հավակնորդները քաղաքական ակտոր չեն, նրանց մոտիվը արևմտասկան է: Երբ վեճերն ընթանում են վարչական լծակներին փրանալու շուրջ, դժվար է դրանք կոչել քաղաքական վեճ: Անգամ այն քաղաքական ուժերը, որոնք հավակնում են լինել գա-

ղափարական, արեղծված իրավիճակից դրդված սկսում են կապվել այդ արևմտասկան խմբերի հետ, որովհետև խաղի կանոններն այդպիսին են:

Տիգրան Չրբաշյան

AEPLAC հայաստանյան գրասենյակի ղեկավար
արևմտագետ

Իսկ այնտեղ, որտեղ քաղաքական ինստիտուտներն ու դերակատարները գործառնում են ոչ ֆորմալ նորմ-կանոններով, հասարակության մասնակցությունը քաղաքականությանը ևս դառնում է թույլ ու աննշան, իսկ վերաբերմունքը՝ ապաթիկ ու ապաքաղաքական: Խոսքն այստեղ այն ապաքաղաքականացման մասին չէ, որը բնորոշ է արևմտյան շատ երկրների, որտեղ քաղաքականության հանդեպ հասարակական հետաքրքրության նվազումը երբեմն նույնիսկ սպառնում է ընտրությունների կայացմանը: Օպտիմալ գործառնող համակարգերում քաղաքացին հնարավորություն ունի մասնակցել քաղաքական գործընթացին ցանկացած պահի, բայց և իրավունք ունի չմասնակցել, եթե իրերի դրությունը իրեն չի հուզում: Մեզ նման հասարակություններում ձիշտ հակառակն է. քաղաքականությունը հուզում է ամենքին, բայց վերաբերում է ոչ բոլորին: Մինչընտրական Հայաստանում ևս քաղաքականությունը, վերջին հաշվով, չէր առնչվում հասարակության լայն զանգվածների շահերին: Սա էր պատճառը, որ երկրի քաղաքական դաշտը բնորոշվում էր նաև բևեռացվածությամբ ու հանրության համար անմատչելի՝ այսպես կոչված «վերնախավային» դրսևորումներով:

Բոլորը զգում են, որ մեկուսացված են. քաղաքականությունն ու իշխանությունը իրենց համար են ապրում, ժողովուրդն՝ իր համար:

ՀՀ քաղաքացի, ք. Երևան

Իշխանության սեզմենտների համար պայքարը ընթանում է ոչ թե բնակչության լայն զանգվածների շրջանում, այլ վերնախավերի միջև՝ քիզնես վերնախավ, պետական, մի քիչ էլ՝ ինտելեկտուալ: Քաղաքականության մեջ զանգվածները միշտ չեն ներգրավված, վերջիններս ներքաշվում են քաղաքականություն միայն ընտրական ժամանակաշրջանում՝ չայնեք ներգրավելու, քվե գնելու փորձերի միջոցով:

Ալեքսանդր Իսկանդարյան

«Կովկասյան լրատվամիջոցների ինստիտուտի» տնօրեն
քաղաքագետ

Պիտի փոքրամասնության՝ ընդդիմության հնարավորությունների դաշտը հետզհետե մեծացվի, քաղաքական համակարգը դառնա ավելի բալանսավորված, քաղաքական դաշտը Հայաստանում չբեռնացվի: Մենք հաճախ խոսում ենք սոցիալական բեռնացվածության չարիքների մասին, սակայն դրա հիմքում ընկած է քաղաքական բեռնացումը, որից չենք կարողանում ազատվել:

Արմեն Ռուստամյան

4-րդ գումարման ԱԺ պարզամտվոր
«Հայ հեղափոխական դաշնակցություն» կուսակցություն³

Ընդ որում, իշխանական վերնախավը հիմնականում կազմված էր վարչական, տնտեսական և ուժային ռեսուրսներին տիրապետող դերակատարներից, որոնց դերակատարությունը որոշվում էր հենց այդ ռեսուրսների նկատմամբ հատուկ մատչելիությամբ:

Քաղաքական հիմնական դերակատարները նախարարներն են, բարչրաստիճան կուսակցական գործիչները, զեներայուները և այլն: Դրանք նաև իրենց կցված կամ միավորված խոշոր քիզներու ներկայացուցիչներն են, ուրքեր շար հաճախ նույնանում են. մարդը միաժամանակ և՛ քաղաքական գործիչ է, և՛ խոշոր քիզներուն: Երկիրը փոքր կարկանդակ է, իսկ կորրներ բաժանելու տեղը քաղաքականությունն է: Վերնախավերը միաշուրջված են, իրար հետ կոռուպցիոն կապերով կապված, նրանց միջև մի կողմից կա որոշակի կոնսենսուս, մյուս կողմից՝ մրցակցություն:

Ալեքսանդր Իսկանդրյան

«Կովկասյան լրատվամիջոցների ինստիտուտի» տնօրեն
քաղաքագետ

Ես այդ ուժերը կուսակցություն չէի անվանի, դրանք իրենց չևով են կուսակցություն, ոչ թե բովանդակությամբ. դա կառավարման թիմն է՝ ադմինիստրատիվ ռեսուրսը, կուզեք՝ անունը դրեք հանրապետության «վերնախավ», որտեղ կան քաղաքական գործիչներ, չինովնիկներ, քիզներուններ, գողականներ և այլն՝ կախված, թե ով ինչ լծակ ունի: Նրանք պիտի ինչ-որ կազմակերպչական չև ստանան, իսկ քանի որ սահմանադրության մեջ

գրված է, որ ընկրություններին մասնակցում են կուսակցությունները, նրանք իրենց անունը դրել են կուսակցություն: Եթե օրենքով սահմանվեր, որ ընկրություններին մասնակցում են մարզական ֆեդերացիաները, նրանք կկոչվեին մարզական ֆեդերացիա: Դա հանրապետության իշխանությունն է, այն մարդիկ են, ուրքեր պետության կյանքում որոշումներ են կայացնում: Եվ սա ոչ միայն ֆորմալ առումով, չէ՞ որ ֆորմալ առումով որոշումներ կայացնում են ԱԺ-ն ու կառավարությունը: Իսկ մենք գիտենք, որ քաղապետներն էլ են որոշումներ կայացնում, դրա համար քաղապետներն էլ են կուսակցական, գողականներն էլ են որոշում կայացնում, թե որ «բուդյալից» ինչքան ռեկետ անեն, դրա համար իրենք էլ են կուսակցական:

Արմեն Բաղդասարյան

«168 ժամ» թերթի փոխմարզիր
քաղաքական մեկնաբան

Քանի որ քաղաքական համակարգը բանդված է, արժեքային համակարգը բանդված է, բնականաբար վարչական ռեսուրսների գործուն է շար ուժեղ: Չկան դոմինանտային ուժեր, որոնք կարող էին շոգեքարչի դեր կատարել ամբողջ հասարակության համար: Հայաստանում իշխանական ռեսուրսի չևավորման համար որոշիչ դեր կատարում են վարչական ռեսուրսները:

Երվանդ Բոգոյան

քաղաքագետ

Մենք մի անգամ հայտարարել ենք, որ Հայաստանը շար լուրջ խնդիր ունի վերջնական պլուրոկրատիա՝ հարստության իշխանություն չրնկնելու: Պլուրոկրատիայի դրստորումները սկսում են հենց ընկրական գործընթացից. մի թե պլուրոկրատիա չէ, որ փողով առնում են մեկի փոքր իշխանությունը, հետո ստանում են քո գումարային իշխանությունը. ստացվում է, որ են ինչ համար փողով առնում են մի մեծ դաշտ իշխանության մեջ:

Արմեն Ռուստամյան

4-րդ գումարման ԱԺ պարզամտվոր
«Հայ հեղափոխական դաշնակցություն» կուսակցություն

Հայաստանի մինչընտրական քաղաքական համակարգի անատողջության մյուս կարևոր ցուցանիշն այն էր, որ չէր գործում իշխանության բաժանման սկզբունքը. իշխանությունը բնորոշվում էր կենտրոնացվածությամբ: Ազատված չէր օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանությունների իրական անկախությունը: Մասնավորապես, օրենսդիր Ազգա-

³ Արմեն Ռուստամյանը միակ փորձագետն է, ուն հետ հարցազրույցը տեղի է ունցեցել ընտրություններին հաջորդող օրերին, երբ արդեն հրապարակված էին ՀՀ 4-րդ գումարման Ազգային ժողովի ընտրությունների արդյունքները: Մյուս բոլոր մասնակցները իրենց տեսակետները հայտնել են նախընտրական շրջանում:

յին ժողովը դարձել էր գործադիրի կամքն օրինականացնող կառույց, իսկ դատական իշխանության կախյալ գործունեությունը հանգեցնում էր նրան, որ սահմանված խաղի կանոնները համընդհանուր բնույթ չունեին. համակարգում կային արտոնյալներ: Իսկ սովորաբար իշխանության կենտրոնացման արդյունքում կախյալ են դառնում նաև քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտները և հատկապես զանգվածային լրատվամիջոցները, ինչպես նաև խաթարվում է կարևոր քաղաքական ինստիտուտների՝ մանավանդ ընտրական ինստիտուտի աշխատանքը:

Հայաստանում քաղաքական համակարգը կայացած չէ, և իշխանություններն ամեն ինչ անում են, որ չկայանա, որովհետև կայացած համակարգում գործում է արդյունավետ մեխանիզմ, որտեղ արժանին է դառնում դեկավար. ոչ թե ուժայինը, այլ իսկապես ուժեղը՝ քաղաքական իմաստով:

Հովսեփ Խորշոդյան

«Ժառանգություն» կուսակցության մամուլ խոսնակ քաղաքագետ

Որպեսզի լինեն քաղաքական գործընթացներ և ընկրություններ, պետք է լինի անաչառ արդարադատության համակարգ: Այն Հայաստանում գոյություն չունի, հետևաբար անհեթեթ է խոսել ընկրությունների մասին և երազանքներ ունենալ: Հայաստանում մի վիճակ է, երբ ներկայիս ընդդիմությունը հավատում է ինչ-որ թղթերի՝ օրենքներ, սահմանադրություն: Մտածում է, որ եթե թղթերի վրա գրված է, թե ընկրություն կամ սահմանադրություն կա, դա բավարար է, որ փորձեն ըստ այդ գրվածքների կատարել իշխանափոխություն: Կյանքը ցույց է տալիս, որ դա հնարավոր չէ: Այդ թղթերն իրականում ուժ չունեն, որովհետև դատարան չկա, որովհետև դրանք չեն գրվել երկու կամ մի քանի գրեթե հավասար ուժերի համաձայնությամբ, որ եթե մեկը խախտի, մյուսը պարժի նրան: Բոլոր լծակները գործադիր իշխանության շեռքում են, և ինքը իշխանությունը չի տա ուրիշին:

Արծրուն Պեպանյան

քաղաքական մեկնաբան

Նկատարած կլինեք, որ մի շարք կուսակցությունների գոյությունը հնարավոր է միայն հեռուստաէկրանների վրա: Ընկրողների հետ նրանց կապը հեռուստատեսային է, իսկ զաղափարական հայեցակարգը ներկայացվում է միայն հարցազրույցի ժամանակ: Սա նշանակում է, որ հեռուստատեսությունը և ՁԼՄ-ներն ընդհանապես դարձել են իշխանության աղբյուր:

Հեռուստատեսային արտահայտչամիջոցները հաճախ օգտագործվում են ոչ թե իրականությունն արտացոլելու, այլ վերաշեղելու նպատակով:

Արա Շիրինյան

«Այլախոհության սպանություն ուղիղ եթերում»

http://www.echannel.am/?topic_id=309

Փետրվար 4, 2007

Մյուս անհանգստացնող հանգամանքը և Հայաստանի ներկայիս քաղաքական համակարգի համար լրջագույն մարտահրավերը դեռ մնացել է ազատ խոսքը և ընկրական ինստիտուտի կայացումը: Յավոք սրբի, սահմանադրական հանրաքվեից անմիջապես հետո կարող ենք արձանագրել, որ Հայաստանում ընկրական համակարգը ամբողջովին ջախջախված, սպանված վիճակում է, չկա ընկրություն: Մինչ այդ էլ առավել անհանգստացնող էր զանգվածային լրատվամիջոցների և առհասարակ ազատ խոսքի սահմանափակումները: Այս ամենը հանգեցրել է մրցակցության անհավասար պայմանների, և քաղաքական ընդդիմությունը, կամ այլ կերպ ասած՝ քաղաքական համակարգի քաղաքական հարվածը փնթրվում է անհամեմատ քիչ ռեսուրսների՝ իր պայքարը շարունակելու համար:

Սյրյուպա Սաֆարյան

ԱԺ 2007 պարզամամուլության թեկնածու

«Ժառանգություն» կուսակցություն

Իշխանության կենտրոնացման պայմաններում, երբ չէր գործում քաղաքական հակակշիռների մեխանիզմը, առաջնայնությունը տրվում էր ոչ թե քաղաքական ինստիտուտների ֆորմալ ֆունկցիաներին, այլ կարևորվում էր բրգաձև իշխանության գազաթին կանգնած՝ ոչ ֆորմալ կանոնները հաստատող քաղաքական դերակատարների կամքը: Հետևաբար, վերջինս դարձել էր Հայաստանում քաղաքականության իրականացման առաջատար գործոն և ուղղորդում էր սոցիալ-քաղաքական գործընթացները:

Ոչ ոք դերակատարություն չունի, բացի իշխանությունից, որը խորհրդային պետությունից ժառանգել է իշխանական առեղծի մեծ կառույց՝ ուժային, ադմինիստրատիվ լծակներ, որոնցով պահում է երկիրը: Դրանք մարդիկ են, որոնց հակակշռող ոչինչ գոյություն չունի, դրա համար իրենք ինչ ուզեն՝ կարող են անել. կարող են 37 թիվ սարքել Հայաստանում, ու ոչ ոք նրանց

ձեռքը չի բռնի: Ամեն ինչ դրված է իշխանությունների՝ բարձրագույն պաշտոնյաների խղճի վրա:

Արծրուն Պեպանյան
քաղաքական մեկնաբան

Անկեղծ լինելու համար ասեմ, որ այսօրվա իշխանությանը ռեալ հակակշիռ ուժ չեմ տեսնում: Հայաստանում իշխանությունը միշտ շատ ուժեղ է, քանի որ կարողանում է արդյունավետ օգտագործել իր բոլոր վարչական լծակները:

ԱԺ 2007 պարզամտության քեկնածու
«Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցություն

Իշխանությունը օգտագործում է ֆիզիկական ոչնչացման, մարմնական հաշվեհարդարի, փարբեր քաղաքական գործիչների նկատմամբ ծեծել-ջարդելու, պատանդ վերցնելու մեթոդը: Այսօր մենք բանտերում ունենք մարդիկ, ովքեր պատանդի կարգավիճակում են: Իրավական կոչվող մեր երկրում կարող են (անօրինական կերպով – հեղ.) գաղտնալսել ընդդիմադիր կամ արմատական ընդդիմադիր կուսակցությունների գրասենյակներն ու գործիչներին:

Արտակ Ջեյնայան
ԱԺ 2007 պարզամտության քեկնածու
«Հանրապետություն» կուսակցություն

Արդյունքում անորոշ էր դարձել ընդդիմության տեղը քաղաքական դաշտում: Ընդդիմությունը, որը դեմ էր հանդես գալիս գործող համակարգին, կորցրել էր քաղաքականության սուբյեկտին բնորոշ ակտիվ դերակատարությունը՝ ավելի նմանվելով կրավորական օբյեկտի: Նման իրավիճակում առողջ իշխանափոխություն դժվար էր պատկերացնել, փոխարենը ընտրական գործընթացները քաղաքական մրցապայքարից վերածվել էին «հակամարտության»:

Հայաստանում այն, ինչ կոչվում է ընդդիմություն, ոչ թե քաղաքական, այլ համակարգային ընդդիմություն է: Նրանք ոչ թե մեթոժում են քաղաքական այս կամ այն ուժը, այլ ողջ համակարգը՝ սահմանադրության, նախագահի, Ազգային ժողովի լեգիտիմությունը: Ընդդիմությունը, իհարկե, քաղաքական բախնախ մաս չէ, այն դուրս է ոչ թե քաղաքականությունից, այլ քաղաքական վերնախավից: Նրանք ինքնակամ կամ պարտադրված կերպով դուրս են մղված որոշումներ կայացնելու գործընթացից, ասենք՝ ռեսուրսան

ու երթուղային գծեր բաժանելու «ռազբորկայից»: Այս իմաստով նրանք կոնսենսուսի սևդամ չեն:

Ալեքսանդր Իսկանդարյան,
«Կովկասյան լրատվամիջոցների ինստիտուտի» տնօրեն
քաղաքագետ

Հիմնական հակամարտության մեջ են մի կողմից իշխանությունը՝ Քոչարյան-Սարգսյան փանդեմը՝ իրեն սպասարկող «Նիզ Ապարան», «Բարգավաճ Հայաստան», «Հանրապետական» կառույց արբանյակներով, մյուս կողմից՝ ժողովուրդը և ժողովրդի կողմից կազմակերպված միավորները՝ «Հանրապետություն» կուսակցությունը, «Ինչիչնենք» դաշինքը, «Հայոց համազգային շարժումը» և մի քանի հասարակական կազմակերպություններ, որոնք փորձում են պաշտպանել իրենց ոչ թե քաղաքական, այլ քաղաքացիական իրավունքները: Սրանք են հակամարտող կողմերը. մի կողմում՝ զավթիչներն են, մյուս կողմում՝ այլք:

Արտակ Ջեյնայան
ԱԺ 2007 պարզամտության քեկնածու
«Հանրապետություն» կուսակցություն

Հայաստանում դժբախտաբար քաղաքական համակարգն այնքան առողջ չէ, որ ընդդիմության գործունեության համար արդյունավետ դաշտ լինի: Ըստ կարևոր է գնահատել փոխալ քաղաքական համակարգի առողջությունը, թե որքանով է դրանում հնարավոր ընդդիմության գործունեությունը: Այդ հնարավորությունը փոքր է, ցանկացած ընդդիմության համար գործունեության դաշտը նեղ է: Օրինակ՝ Ազգային ժողովում փոքրամասնությունն այսօր օրենքների ընդունման և քաղաքական պրոցեսների վրա ազդելու շատ քիչ հնարավորություն ունի:

Արմեն Ռուսթամյան
4-րդ գումարման ԱԺ պարզամտոր
«Հայ հեղափոխական դաշնակցություն» կուսակցություն

Հիմնական քաղաքական ակտորները երկուսն են՝ Ռոբերտ Քոչարյանը և Սերժ Սարգսյանը: Նրանք իրենց ժամանակի մեծ մասը ծախսում են այն բանի վրա, թե ինչպես սպառնալիք իրենց իշխանության վերարտադրությունը, այսինքն՝ ինչպես մնան իշխանության դեկին՝ այս կամ այն շեղափոխվելով: Այն արհեստական ու բոլորի համար ակնհայտ ազդեցությունների ներքո գրվող կուսակցությունները, որոնք սրբեղծվեցին ընտրությունների նախաշեմին, ինչպես նաև որոշ՝ ավելի վաղ շեղվող կուսակցությունների՝

այս կամ այն բևեռին հարելու հանգամանքը թույլ են տալիս ամբողջությամբ փեղանել քաղաքական սպեկտրորը և եզրակացություններ անել:

Հովսեփ Խորշուդյան
«Ժառանգություն» կուսակցության մամուլ խոսնակ
քաղաքագետ

Առաջիկա ընտրությունների նախաշեմին քաղաքական դաշտում փրորող վիճակը հենց պայքարն է ավելի շար օլիգարխիկ խմբավորումների, ոչ թե քաղաքական ուժերի միջև: Առավել անհանգստացնող է այն, որ քաղաքական ուժերն ըստ էության անելիք չունեն:

Մդոնյա Մաֆարյան
ԱԺ 2007 պարզամտությունների թեկնածու
«Ժառանգություն» կուսակցություն

Ռեալ ակտորներն այսօր փաստորեն երկու հոգի են՝ Ռոբերտ Բոչարյանն ու Մերժ Մարգարյանը և ոչ թե մարդիկ, որոնք երևում են հեռուստացույցով ու որոշ քաղաքական բաներ են ասում: Նախկին ընդդիմությունը լրիվ ջարդվեց, նոր չնափորված ընդդիմությունը դեռ հայրենի չէ հասարակությանը, որովհետև պարզ չէ՝ կղառնա արդյոք ռեալ ուժ, թե ոչ, ուստի այլ ակտոր չի մնում: Նույն «Բմպիչմենյոր», որին ես մասնակցում եմ, այսօր կարող է հավաքել 2000 հոգի, բայց պարզ չէ՝ արդյոք մենք կղառնանք ուժ, որովհետև 2000 հոգին դեռևս ակտոր չէ: Ակտորը նա է, ով ռեալ սուբյեկտ է քաղաքականության մեջ, օրինակ՝ Տիգրան Թորոսյանը շար լավ մարդ է, բայց ռեալ սուբյեկտ չէ: Չնայած նա ԱԺ նախագահի իր սրատեսությամբ պիտի ակտոր լինի, բայց այդպիսին չէ, որովհետև որևէ գործընթացի վրա չի ազդում, նա որոշում ընդունող չէ: Այսօր որոշում ընդունում են նախագահը և Մերժ Մարգարյանը, և նույնիսկ Հանրապետականներն արդեն ակտոր չեն: Մինչև վարչապետի (Անդրանիկ Մարգարյանի – հեղ.) մահը կարող էինք ասել, որ «Հանրապետական» թըր ինչ–որ բանի վրա ազդում էր, բայց հիմա դա էլ չկա:

Հրանտ Տեր–Աբրահամյան
ԱԺ 2007 պարզամտությունների թեկնածու
«Բմպիչմենյոր» դաշինք

Ընդդիմության՝ որպես քաղաքական համակարգում կարևոր դերակատարի նսեմացումն ընթանում էր ոչ միայն նրանց գործունեության հնարավորությունների սահմանափակման և հեռուստաթերի մուտքն անմատչելի պահելու ճանապարհներով, այլև ընդդիմադիր ուժերին կառավարելի դարձնելու կամ որպես կառավարվող մատուցելու եղանակներով, ինչն ընդդիմությանը ապահովում էր միայն գոյատևելու հնարավոր

ություն: Այս պայմաններում այն ուժերը, որոնք ի սկզբանե իշխանափոխության նախագծով էին հանդես եկել, բախվում էին ոչ միայն արտաքին խոչընդոտների, այլև ներքին տրոհման և գաղափարական անկման վտանգներին:

1988–ին հնարավոր չէր պարկերացնել, որ մենք 1991–ին անկախանալով՝ 15 տարի անց կարող ենք այսպիսի զավեշտալի իրավիճակում հայտնվել. ամբողջական ազդեցիկ կուսակցություններ, որոնք ներկայացնում են հասարակության մի զգալի, սրվար հատված, ընդհանրապես հնարավորություն չունեն այս կամ այն կերպ երևալ եթերում, կապ ունենալ իրենց ընտրողի հետ, ոչ թե անմիջական միտիզացիան, հանրահավաքային կամ դեմոկրատիկ կապը, այլ հենց քաղաքակիրթ այն կապը հեռուստատեսության միջոցով, որ ընդունված է ցանկացած երկրում:

Հովսեփ Խորշուդյան
«Ժառանգություն» կուսակցության մամուլ խոսնակ
քաղաքագետ

Ընդդիմության մեջ նրանց, ովքեր տեսական ընդդիմություն լինելուց հոգնում են ու փորձում են փեղավորվել իշխանական գծագրի մեջ, ընդդիմադիր համարել չի կարելի: Դրան զուգահեռ Հայաստանում արմատական, գաղափարական ընդդիմությունը հնարավորություն չունի իր տեսակետները փարածել որչ հանրապետությունում մեկ, որովհետև դրանք հսկայական ծախսեր են, ո՞վ պիտի հոգա: Իշխանությունը հաստատել է տուրալ վերահսկողություն ամբողջ երկրում: Եթե որևէ գործարար հարում է ընդդիմությանը, նա պրոբլեմ ունի՝ ընդդիմությունը բիզնես չպիտի ունենա: Կամ այս իշխանությունից պիտի գողացած լինես, այդ դեպքում վերահսկելի ես, կամ նա, ով պիտի քեզ ֆինանսավորի, արդեն հարվածի տակ կընկնի:

Այն, որ Ռ. Բոչարյանը Մոսկվայում, իրեն հատուկ ցինիզմով, ասաց, որ ընդդիմությունը փող չունի, դրա համար հեղափոխություն չի կարող անել, բայց միևնույն ժամանակ նա գիտի, որ ճիշտ է ասում, այսինքն՝ գաղափարը փեղ հասցնելը փող արժե: Մա է հարցը. իշխանությունն ընդդիմությանը թույլ է տալիս գործել ընդամենը ակումբի մակարդակով: Դրանից ավելի թույլ չի տալիս, իսկ այդքանը իրեն չի խանգարում, որովհետև դրանով ինքը նաև կարողանում է վարկաբեկել այդ գաղափարները՝ ասելով. «Խոսում են, բայց ի՞նչ են կարողանում անել»:

Էդվարդ Անպինյան
Հայաստանի ազգային առաջադիմական կուսակցություն
քաղաքական խորհրդի քարտուղար

Իրականում մեր ընդդիմությունը, ցավոք, ընդունել է գործող խաղի կանոնները, և եթե մենք լուրջ ընդդիմության մասին խոսենք, ապա այն պիտի փորձեր այլընտրանքային գաղափարներով կամ ծրագրային լուծումներով հանդես գալ, իսկ մեր ընդդիմության լոզունգը հետևյալն է. «Դուք այսքան վարեցիք, հիմա էլ մենք ենք ուզում վարել»: Եվ քանի որ ընդդիմության թեկուծքում արևելասկան խումբ չկա, այդ ամենը դառնում է զուր ցանկություն: Արդյունքում այսօր մեր ընդդիմությունը զուր ֆոն է ապահովում՝ ոչ ֆորմալ ինստիտուտի խաղի կանոններով:

Տիգրան Չրբաշյան

AEPLAC հայաստանյան գրասենյակի ղեկավար
տնօրենսագետ

Ընդդիմություն պետք է լինես հանուն ճիշտ լուծումներ գտնելու: Բայց ֆիլտրի գաղափարը մեզանում ոչ թե ֆիլտր է, այլ «շլագբաումի» նման մի բան: Դա այն պարճառներից մեկն է, թե ինչու այդ ընդդիմությունը չանցավ նոր ԱԺ: Ինչ բերում էին նախագահականից ու կառավարությունից, իրենք դեմ էին: Նույն խնդիրը կա իշխանության մեջ. ինչ բերում էին նախագահականից ու կառավարությունից՝ կողմ էին: Օրինակ՝ անտրամաքանական մի բան. օգոնային շերտի պահպանման համաչափագրին նախորդ ԱԺ ընդդիմությունը դեմ քվեարկեց, չես հասկանում, թե ինչու ինչ է, չպաշտպանե՞նք օգոնային շերտը, որովհետև իշխանությունները մեր ուզածը չե՞ն: Իրական կառուցողական ընդդիմություն երբևէ Հայաստանում չի էլ եղել: Մեզ մոտ բարիկադավորված է. կա իշխանություն, որ հագնում է վարդագույն ակնոցներ և ընդդիմություն՝ սև ակնոցներով:

Իմ ընկերներից մեկը մի լավ խոսք ունի. «Մեր դժբախտությունը նրանում է, որ անարդարության դեմ պայքարում է անգրագիտությունը»: Այդպես պայքարելով անարդարության դեմ՝ դու ոչ թե անարդարությունը պահասեցնում ես, այլ ավելի ես հզորացնում:

Արմեն Ռուսթամյան

4-րդ գումարման ԱԺ պարզամտ
«Հայ հեղափոխական դաշնակցություն» կուսակցություն

Քաղաքական գործընթացներից ընդդիմության արտամղումը բխում էր իշխանության ինքնապահպանման և ինքնավերարտադրման ռազմավարությունից: Իսկ իշխանական կլանի վերարտադրման անզիջում կեցվածքը պայմանավորված էր տնտեսական բարիքների՝ անվտանգ և շարունակական տնօրինման ձգտումով:

Հայաստանը գտնվում է անցումային փուլում, երբ արևմտաօրենսկան պետական ձևից անցում է կատարվում մասնավորի, և հանրապետության ունեցվածքը պետք է մասնավորեցվի: Դեռ բավականին ունեցվածք կա, որ կարող է մասնավորեցվել, և այս ընթացքում իշխանություններն ունեն աննախադեպ հնարավորություն՝ ոչինչ չանելով մեծ գումարներ աշխարհել: Իրենք հենց այնպես այդ իրավունքը չեն գիջի: Բացի այդ, իշխանությունները լավ են հասկանում, որ ոչ միայն իրենց բիզնեսը, այլև իրենց ֆիզիկական գոյությունը կվտանգվի, եթե, աստիճան մի արագե, իշխանության անցնի ընդդիմությունը:

Արծրուն Պեպանյան

քաղաքական մեկնաբան

Ասում են՝ Հայաստանում մոնոպոլիաներ կան. դա օբյեկտիվ է, նույնը տեղի է ունեցել ԱՄՆ-ում 100 տարի առաջ: Այնպես գրեթե նույնն էր. Ռոքվելերների ձեռքում էր ողջ բանկային համակարգը: Կամ ասում են, թե Հայաստանում օլիգարխները մտնում իշխանության մեջ, բայց նույն Ռոքվելերները դարձան նախագահներ, նույնիսկ պահ եղավ՝ ուզում էին դառնալ նախագահի թեկնածու: Այսինքն՝ այդ փուլերը դասական ժողովրդավար երկրները անցել են. դա բնական փուլ է, որը կանցնի:

Էդուարդ Շարմազանով

Հայաստանի հանրապետական կուսակցության մամուլ խոսնակ

Հայաստանյան քաղաքական դաշտի բարձր վերահսկողության համատեքստում, այնուամենայնիվ, մինչընտրական շրջանում դիտարկվում էր կուսակցական պլյուրալիզացիա: Նորանոր քաղաքական ուժերի ձևավորումը, սակայն, մեծամասամբ արհեստածին էր և կրկին արտահայտում էր իշխանական դերակատարների կամքը: Պլյուրալիզացիան տեղի էր ունենում քաղաքականության համընդհանուր ապագադափարականացման մթնոլորտում: Այսպիսով, գաղափարական վակուումը մինչընտրական Հայաստանի քաղաքական իրողության ևս մեկ բաղադրիչ էր:

Հիմա հայկական քաղաքական միտքը ներկայացնում է «լավոչնիկը»: Ո՞րն է նրանց մակարդակը, նրանց փիլիսոփայությունը, նրանց քաղաքական հայացքները: Ի՞նչ գաղափարախոսություն կարող են ունենալ նրանք՝ ոչ մի:

ՀՀ քաղաքացի, ք. Երևան

Գեռևս մինչև Ազգային ժողովի ընտրությունը երկրում սրեղծված փոփոխության մտածողության մթնոլորտը հանգեցրեց նրան, որ այսօր քաղաքական պրոցեսներ չեն գնում, և չկա կարծիքների բախում: Մենք չենք փեսնում, որ հարթակում աշխարհաքաղաքական կամ գաղափարական կողմնորոշումների բախման մեջ կարծիք չկալորվի, որ հասարակությունը չայն փայլով իմանա, թե ում է չայն փայլի: Իշխանության մեջ էլ կան ազատական արժեքներ կրողներ, որոնք աշխատում են այս վարչակրիմինալ համակարգում, ընդդիմության մեջ ևս կան ազատական արժեքներ ունեցողներ, ովքեր առնվազն հանդուրժող չեն մեկ ուրիշի կարծիքին:

Արդեն հանգել ենք նրան, որ այսօր չենք փեսնում գաղափարական բախում. դա սարսափելի է:

Էդվարդ Անրինյան

Հայաստանի ազատական առաջադիմական կուսակցություն
քաղաքական խորհրդի քարտուղար

Մեր քաղաքական վերնահասվը քաղականին տխուր վիճակում է, որովհետև չկա գաղափարների պայքար, չկա քաղաքական պայքար: Եթե հիշենք, թե ինչ կար 1993–1995 թթ., երբ կար փեսակերների պայքար, երբ կար Ղարաբաղյան խնդրի հետ կապված մեծ քանակներ՝ նույնիսկ սկսած 1995–ից, երբ քննարկվում էր, թե ինչ մոդելով պետք էր Ղարաբաղ գնալ–գալ, և եթե համեմատենք դա այսօրվա քաղաքական իրավիճակի հետ, սպա այսօր ոչ մի քաղաքական քանակներ չկա: Կա զուտ սնչնական մակարդակի կամ իմիտացիոն քաղաքական պայքար: Հայաստանում լուրջ մտածող քաղաքական վերնահասվ գոյություն չունի, որի արդյունքում ես չեմ փեսնում փարբերություն «Ա» և «Բ» քաղաքական ուժերի միջև:

Երվանդ Բոգոյան

քաղաքագետ

Այսօրվա քաղաքական դաշտի շար կարևոր բնութագիր է, որ պայքարը սպաքաղաքականացվել է, և դա շար մեծ վրանգ է, որովհետև, եթե չկա իրական քաղաքական ծրագրերի մրցակցությունը և կան լրիվ այլ՝ կլանային խաղի կանոններ, արտաքին մրցակցության մեջ երկիրը տուժում է, որովհետև ներքին քաղաքական պայքարից պիտի չկալորվելին նոր գաղափարներ, ծրագրեր, որոնք չեն չկալորվում:

Գաղափարների մասին խոսք լինել չի կարող, եթե փարրական օրենքը չի գործում: Գաղափարական պայքար կարող է լինել, երբ ապահովված է որոշակի կանոններով սիստեմ: Եթե խաղի կանոնները չեն գործում, ֆուտ-

բոլ չեա կարող խաղալ: Առաջին հերթին պետք է կանոնների հարցը լուծել հասարակությունը պետք է մոթիլիզացվի այս խնդրի շուրջ:

Հրանդ Տեր–Աբրահամյան

Աժ 2007 պատգամավորության թեկնածու
«Բնակչմենար» դաշինք

Այսպիսով, քաղաքական դաշտի ուրվագիծը Հայաստանում մինչև 2007 թվականի Աժ ընտրությունները մեկ նախադասությամբ ամփոփվում էր հետևյալում. այն բնորոշվում էր որպես ապաքաղաքական, ապագաղափարական համակարգ, որտեղ գործում էին խաղի ոչ ֆորմալ կանոնները, և տիրապետում էր իշխանական դերակատարների կամքը, որտեղ քաղաքական գործընթացները, այդ թվում ընտրությունները, ինչպես նաև կուսակցությունների բազմազանությունն ու բազմակարծությունը հիմնականում վերահսկելի և կառավարվող էին:

2. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆԱԽԸՆՏՐԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

Քաղաքական ցանկացած գործընթաց տեղի է ունենում սոցիալական համատեքստում, և դրա որակական բնութագիրը պայմանավորված է տվյալ հասարակության մշակութային գործոններով ու քաղաքացիական էթիկայի հասունության մակարդակով:

Հայաստանում Ազգային ժողովի ընտրությունները 2007-ին դեռևս չունեին հասարակական այն կարևորությունը, ինչպիսին սովորաբար ունենում են նախագահական ընտրությունները, երբ խնդիրն ազգային մեկ լիղեր ընտրելն է, և յուրաքանչյուր քաղաքացու ներսում գոնե կաներքին տրամադրվածություն, հուզմունք, վրդովմունք կամ անհանգստություն:

Քաղաքական համակարգը չևավորված չէ, մարդը չի գիտակցում, որ ԱԺ ընտրություններով կատարում է իր 4-5 տարվա ընտրությունը, մտածում է՝ սա իմ բարեկամն է, նա իմ հորեղբորորդին է, մյուսը շատ լավ տղա է, ու այդպես է ընտրում: Հայաստանում դեռևս միայն նախագահական ընտրություններին է, որ մարդիկ հստակ տարբերում են իշխանությունն ու ընդդիմությունը: Մեզ մոտ մարդիկ ընտրում են ոչ թե կուսակցությունը, ծրագրերը, այլ ավելի շատ՝ անձերի:

Էդուարդ Շարմազանով

Հայաստանի հանրապետական կուսակցության մամլո խոսնակ

Խորհրդարանական ընտրությունների պարագայում իրավիճակն իհարկե մի փոքր այլ է, որովհետև դրանք հասարակության կողմից այդքան շատ չեն կարևորվել, և ընդդիմությունը, թեպետ էլի կարողացել է հասարակության մեծ ակտիվությունն ապահովել և հանրային մեծ աջակցություն ստանալ, բայց դա համեմատելի չէ նախագահական ընտրությունների նախաշեմին սովորաբար ստեղծվող իրավիճակի հետ:

Սյուրպա Սաֆարյան

*ԱԺ 2007 պարզամտությունների թեկնածու
«Ժառանգություն» կուսակցություն*

Հասարակական ընկալումներում Ազգային ժողովի՝ իբրև իշխանության օրենսդիր ճյուղի մասին թույլ պատկերացումները արդեն իսկ կանխորոշում էին ուշադրության որոշակի պակաս խորհրդարանական ընտրությունների նկատմամբ: Սակայն ընդհանուր վերաբերմունքի ձևավորման վրա էականորեն ազդում էին նաև առհասարակ ընտրությունների հանդեպ դիրքորոշումները, տարածված քաղաքական ու քաղաքացիական գաղափարները, արժեքները, ընդունելի կանոնները, արդեն տեղի ունեցած քաղաքական նախադեպերը և այլն: 1990-ականների սկզբին համահասարակական շարժման բարձր ալիքի վրա ձևավորված անկախ Հայաստանի պետական քաղաքական համակարգի կառուցումը հետագայում գնաց քաղաքացիական արձագանքների և ըմբոստությունների ճնշման ճանապարհով: Առաջին իշխանությունը ժամանակի ընթացքում հեռացավ հասարակությունից և ընդդիմացավ նրա կամքին ու ազատությանը: Հետագա զարգացումները, որ մինչև այժմ սցենարի ավելի ու ավելի դրամատիկ դրսևորումներն էին, ամրապնդեցին ավանդույթը. քաղաքացիական արձագանքը և մասնակցությունը երկրի քաղաքական կյանքում ձեռք բերեցին զրոյական նշանակություն:

Հասարակությունը նաև օրգանիզմ է, որը հոգևոր է անարդյունավետ պայքարից՝ պարհիս գլխով տալուց: Իսկ դուք հիշում եք, որ պարբերաբար հասարակության ողնաշարը կտրվել է իշխանությունների կողմից, կտրվել շատ քիչ չէ: Դա եղել է նաև 1996-ին, երբ հասարակությունը սրացավ առաջին հուժկու հարվածը: Այդ պահից դրվեց ավանդույթը, որը հետո խորացավ: Եթե այն ժամանակ դա չտեսնված, զարհուրելի արարք էր, այս պահին, ինչ կատարվում է հիմա, դրա տասնամյակին է, նրանք, այսպես ասած, ծաղիկներն էին այն ամենի համեմատ, ինչ հիմա է տեղի ունենում: Նկատի ունենա՞նք՝ 1998-ի, և թե՛ հարկապես 2003-ի նախագահական ընտրությունները, նաև 2003-ի խորհրդարանականը և 2004-ի ապրիլի 12-ի ծեծ ու ջարդը: Հասարակությունը ուրքի էր կանգնել, որպեսզի տեր կանգնի իր շայնին: Եվ տեսանք, թե ինչ եղավ. կտրեցին հասարակության ողնաշարը, հասկացրին, որ «մեր դեմ խաղ չկա»-ի տարբերակը գործում է՝ վերափոխված «մեզանից բացի ուրիշ տղամարդ չկա»⁴ տարբերակով. իրենք կարող են ամեն ինչ անել, մտնել-ջարդուհիշուր անել գրասենյակները, ծեծել մարդ-

⁴ «Մեր դեմ խաղ չկա» արտահայտությունը վերագրվում է 1992-1996 թթ. ՀՀ Ներքին գործերի նախարար Վ. Սիրադեղյանին, իսկ մեզանից բացի «ուրիշ տղամարդ չկա» արտահայտությունը՝ ՀՀ երկրորդ նախագահ Ռ. Քոչարյանին:

կանց, ապօրինի չերթակալել և այլն: Իսկ Սահմանադրության փոփոխությունների հանրաքվեն հասարակության ոգին կուրբելու գազաթնակներն էր: Հասարակությանը հասկացրեցին, որ դու ընդհանրապես պետք չես, քո շայնք ոչ մի դեր չի խաղում, դու կարող ես ընդհանրապես չգալ ընկերարե-դամաս և չընկերել, մենք մեզ կընկերենք և կգրենք, որ դու եկել ու մասնակցել ես:

Հովսեփ Խորշուդյան
«Ժառանգություն» կուսակցության մամուլ խոսնակ քաղաքագետ

«...Ես ի նկատի չունեմ պատգամավորներին, ես ի նկատի ունեմ նորմալ մարդկանց», – հեռուստատեսային հաղորդումներից մեկի ժամանակ կատակեց ՀՀ 3-րդ գումարման Ազգային Ժողովի դաշնակցական պատգամավոր Վահան Հովհաննիսյանը: Նրա կողմից «պատգամավորի» ու «նորմալ մարդու» կես-կատակ տարանջատումը հասարակության մեջ իսկապես առկա քաղաքական բևեռացման և իշխանություն-հասարակություն օտարված հարաբերությունների վառ արտահայտությունն էր:

Լայն զանգվածներում տիրում է հիասթափություն, քաղաքական պրո-ցեսներից օլտարվածություն և թերահավատություն, որ իրավիճակը կշրվի: Սա երեք գնահատականներ են, որ կարելի է տալ:

Սյրյուպա Սաֆարյան
ԱԺ 2007 պարզամտությունների քեկնածու
«Ժառանգություն» կուսակցություն

Այն դեպքում, երբ հասարակության մեծամասնությունը իր կենսական բարօրությունը կապում էր քաղաքական գործընթացների հետ, և հետաքրքրվածությունը քաղաքականությունից չէր նվազում, հանրության մասնակցությունը քաղաքականությանը, միևնույն է, խոհանոցային և բակային քննարկումներից այն կողմ չէր անցնում:

Անբողջ հանրապետությունը քաղաքականացված է, բոլորը քաղաքական մեկնաբաններ են դարձել, այդքան պարապ ժողովուրդ պարտերի տակ ուրիշ ի՞նչ գրադուննք պիտի ունենա. մեկը հիմն է քննադատում, մյուսը՝ նոր:

ՀՀ քաղաքացի, Շիրակի մարզ

Անուամենայնիվ, Հայաստանի էլեկտրարի 70–80%-ը բողոքական էլեկտրար է, որը դժգոհ է երկրում սրեղծված իրավիճակից և զգում է փոփոխությունների կարիք:

Սյրյուպա Սաֆարյան
ԱԺ 2007 պարզամտությունների քեկնածու
«Ժառանգություն» կուսակցություն

Հասարակությունը, որն ըստ էության պետք է լիներ քաղաքականության հենքը, դերակատարից վերածվել էր հանդիսատեսի ու ինքն իրեն ընկալում էր քաղաքական կյանքից հեռացված, և անզորության զգացումը դարձել էր տիրապետող: «Իսկ ի՞նչ կարող եմ ես անել մենակ» հարցադրմանը մեծամասամբ հետևում էր տարածված պատասխանը՝ «ոչինչ»: Սեփական քաղաքական դիրքորոշումներով ու վարքագծերով դրսևորվող դերակատարությունը չափազանց թույլ էր գիտակցվում հանրության կողմից:

Խորհրդային միությունում ոչ թե հուսալքություն ու հիասթափություն էր, այլ վախ էր ընդամենը: Մարդկանց մտք հեղափոխություն կար, դեռ հույսը կար, որ կարելի է «Ազատություն» ռադիոկայան լսել, «Ամերիկայի շայն» լսել և ճշմարտությունն իմանալ: Այսօր Հայաստանում այլ է: Մարդիկ գիտեն, որ ինչ էլ ուզեն, կարող են խոսել իշխանությունների մասին, կարող են լսել «Ազատություն» էլ, «Ամերիկայի Չայն» էլ, ինֆորմացիա ստանալ: Բոլորն էլ գիտեն՝ ինչ է կատարվում, ոչինչ ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ, բայց բոլորն էլ գիտեն, որ իրենց իմանալը, իրենց մի բան անելը ոչինչ չի փոխի: Եվ դրանից առաջանում է այս անզորության զգացումը:

Հովսեփ Խորշուդյան
«Ժառանգություն» կուսակցության մամուլ խոսնակ քաղաքագետ

Տարիների կնիքն ունեցող անզորության զգացումը հեղինակագրկել էր ընտրությունների ինստիտուտը հասարակության աչքում, անվստահություն սերմանել դրա նկատմամբ և հանգեցրել հասարակության լայն շերտերի ընտրական պասիվությանը ու քաղաքացիական անգործությանը:

Եթե ժողովրդավարություն լինի, եթե ես իրոք զգամ, որ իմ շայնի կարևորությունը կա, ես կմասնակցեմ ընտրություններին:

ՀՀ քաղաքացի, ք. Երևանի բնակիչ

Ես մշտապես շար ակտիվ մասնակցել եմ ընտրություններին՝ որպես քաղաքացի, և ակտիվորեն հորդորել եմ բոլորին, որ իրենք էլ մասնակցեն. կապ չունի, թե ում կըվերարկեն, որովհետև ընտրությունն այն ինտրիպուրն է, որի միջոցով մարդն իր դերակատարումն է ունենում երկրի կառուցման հարցում: Բայց ինչ համար այս ընտրություններն այն ընտրություններն են, որ առաջին անգամ կասկած են հարուցում, քանի որ այժմ հիմնական դերակատարները նման տեսլական չեն առաջացնում:

Երվանդ Բոգոյան
քաղաքագետ

Մարդիկ ընտրություններին վերաբերում են որպես այնպիսի մի քանի, որն անցնում է իրենց գիտակցության կողքով:

Ալեքսանդր Իսկանդարյան
«Կովկասյան լրատվամիջոցների ինտրիպուրի» տնօրեն
քաղաքագետ

Հիմա հասարակությունը մեզ մոտ բավականին դեգրադացված է, որովհետև քաղաքական պրոցես չկա, և դա ազդում է հասարակության վրա: Եթե համեմատենք 90-ականների կամ 2000-ականների սկզբի հետ, շար ավելի վատ նյութական պայմաններում ապրող հասարակությունը քաղաքացիական առումով շար ավելի ակտիվ էր: 1997-ին մենք մեր կուրսում ակտիվ քննարկում էինք ընտրությունները, իսկ հիմա ես դա չեմ նկատում: Ժողովուրդը ապաթիայի մեջ է: Իմ կարծիքով այս ընտրություններին իրականում շար քիչ թվով մարդ կմասնակցի՝ մոտավորապես մի քիչ ավել, քան հանրաքվեին: Այնպես էլ 10% մասնակցություն էր, այս ընտրություններին էլ՝ մոտ 15% կլինի: Այդ ապաթիան շար վրանգավոր է: Եթե խորհրդարանական ընտրություններին հասարակության մեծամասնությունը չի մասնակցում, նշանակում է, որ հասարակությունը քաղաքականապես առողջ չէ:

Հրանտ Տեր-Աբրահամյան
ԱԺ 2007 պարզամակրության թեկնածու
«Բնպիչմենար» դաշինք

Իմիջիայլոց, մենք այս առումով խորհրդային համակարգն ենք վերականգնում, մի քանի տարի հետո ոչ ոք ընտրության չի գնա, կլինի մի թեկնածու ու 90%-ով կընտրվի. աստիճանաբար գնում ենք դրան:

Արծրուն Պեպանյան
քաղաքական մեկնաբան

Ընտրությունների ինստիտուտի նկատմամբ հասարակության վստահության անկումը պայմանավորված էր նաև եվրոպական կառույցների հանդեպ հավատի կորստով, երբ 2005 թ. Սահմանադրության փոփոխությունների հանրաքվեն դիտորդական առաքելությունները համարեցին կայացած, մինչդեռ ընտրողների խիստ պասիվ մասնակցության պայմաններում արդյունքներն արդեն իսկ վստահություն չէին ներշնչում:

Ու եվրոպական դիտորդներն էլ ինչ-ինչ երևաբեմային պայմանավորվածությունների արդյունքում կգան և կասեն. «Այո՛, հասարակություն, դու եկել և մասնակցել ես, ուղղակի եղել են որոշ խախտումներ»: Մենք միշտ եվրոպական կառույցների ներկայացուցիչների հետ հանդիպումների ժամանակ ասում ենք, որ իրենք մեղակալից են Հայաստանում տիրող այսօրվա վիճակին, որովհետև իբրև բարեփոխված սահմանադրությունը ընդունելու համար նման խայտառակ կեղծիքների վրա աչք փակելն ուղղակի ժողովրդավարության և եվրոպական արժեքների վարկաբեկման կարևորագույն փուլն էր Հայաստանում: Մեկ-երկու տարի առաջ ոչ ոք չէր կարող ասել. «Եվրոպան այսպես, այնպես, մեզ պետք չի»: Չէին ասում, որովհետև հիշում էին, որ 2003-ին կեղծիքներին գոնե բավականին կոշտ պատասխան հնչեց և՛ ԱՄՆ-ից, և՛ եվրոպական կառույցներից, և մարդիկ դեռ հույս էին կապում, որ այդպիսի կարող է գալ արդարությունը: Հիմա տեսան, որ՝ ոչ այնպես էլ կարելի է առնել, կաշառել, պայմանավորվել: Մարդկանց պարկեցանք, եթե այս իշխանությունները նորից մարտեցին իրենց արածները, ուրեմն ամեն ինչ կարող են անել, ուրեմն վիճակն իսկապես անհույս է:

Հովսեփ Խուրշուդյան
«Ժառանգություն» կուսակցության մամուլի խոսնակ
քաղաքագետ

Պետական գործընթացներում սեփական դերակատարությունը չտեսնող հանրության շրջանում քաղաքական կանոնների և առհասարակ քաղաքական միջավայրի ձևավորման հեղինակ էին դիտարկվում միայն քաղաքական, հատկապես՝ իշխանական գործիչներն ու ուժերը:

Բոլորս մտածում ենք, թե մեզանից ոչինչ կախված չէ. գնամ ընտրության, թե չգնամ, միևնույն է՝ ինչ լինելու է, կլինի: Մենք փոքր մարդիկ ենք: Իրենք ինչ որոշեն, այնպես էլ կլինի: Իշխանությունն ուժեղ է, կոռուպցիայով է,

կրիմինալ է, մենք ոչինչ չենք կարող անել: Այս մթնոլորտն է իշխում, և սա լավ չէ:

ՀՀ քաղաքացի, ք. Երևան

Հայերն ընդհանրապես մտքի նկատմամբ թերահավատ են, հայերը ոչինչի չեն հավատում՝ նույնիսկ եղանակի տեսությանը: Հայերը հավատում են միայն փողի ուժին: Բայց դա գեներիկ չի, պարզապես իրավիճակն է այդպիսին:

Արմեն Բաղդասարյան
«168 ժամ» թերթի փոխհամբազիր
քաղաքական մեկնաբան

Հասարակության պասիվ, ապաթիկ դիրքորոշումը ԱԺ ընտրությունների նախօրեին պայմանավորված էր նաև ընտրական գործընթացը որպես ձևական միջոցառում ընկալելու հանգամանքով, մանավանդ երբ հանրությանը մատուցվում էր, թե պետք է ընտրություն կատարի գլխավորապես իշխանական ուժերի միջև:

Մի շար կարևոր խնդիր իշխանական համակարգը լուծել է. նա կարողացել է համոզել հասարակությանը, որ «խաղ չկա», և որ այս ընտրությունները զուր ֆորմալ երևույթ են, այսինքն՝ «ինչ էլ անեք, միևնույն է, հաղթելու են այն ուժերը, որոնք պիտի հաղթեն»:

Բորիս Նավասարդյան
«Երևանի մամուլի ակումբի» նախագահ

Իշխանությունները քացարչակապես շահագրգռված չեն, որպեսզի հասարակությունն արթնանա: Նրանք շահագրգռված են, որ մասնակցությունը լինի նվազագույն: Նրանք, ում իրենք կաշառել կամ վախեցրել են, որ գնան ընտրեն, միևնույն է, գնալու են և կընտրեն իրենց օգտին: Իսկ նրանք, ում իրենց չենք երբ չեն հասել, իշխանությունները շահագրգռված են, որ այդ մարդիկ մնան պասիվ, մնան տներում, որովհետև նրանք պոտենցիալ իշխանափոխություն իրականացնող զանգվածն են:

Հովսեփ Խուրշուդյան
«Ճառակցություն» կուսակցության մամուլի խոսնակ
քաղաքագետ

Արդյունքում սեփական երկրում օտարված հասարակությունը իր քաղաքական վարքագծում սկսեց դրսևորել «կեղծ չեզոք» կամ «կեղծ հա-

մակրող» կեցվածք, որը սովորաբար բնորոշ է փակ հասարակություններում փոքրամասնություն կազմող հանրություններին, օրինակ՝ գաղթականներին: Մարդիկ, գիտակցելով սեփական ազդեցության բացակայությունը, նախընտրում էին զերծ մնալ կոնկրետ քաղաքական ուժի նկատմամբ դիրքորոշում արտահայտելուց՝ խուսափելով հնարավոր բացասական հետևանքներից:

Ինչ համար բոլորը մեկ են, բոլորն էլ՝ լավը, ով ուզում է, թող լինի, միայն թե ժողովրդի մասին մտածեն, ժողովրդին լավ աչքով նայեն:

ՀՀ քաղաքացի, Լոռու մարզ

Ես զարմանալի բան պարզեցի: Մարզերում քաղաքական գործիչների հետ հանդիպումների ժամանակ նույն մարդիկ և՛ Սերժ Սարգսյանի թուշն էին համբուրում, նրա հետ ողջագուրվում, և՛ հետո գնում ընդդիմադիրների մոտ, ասում էին. «Այո՛, միայն իշխանափոխություն»: Այսինքն՝ մեր «բարի, անկեղծ ու միամիտ» ժողովուրդը բավականին էլ խորամանկ է: Բոլորին ցույց են տալիս, թե «քո կողմից ենք», որ տեսնեն՝ որ մեկից է հնարավոր ինչ-որ բան սրանալ: Ես սա Արթիկում տեսա: Մարդիկ ասում էին, որ ոչ մեկին էլ չեն հավատում, բոլորն էլ նույն բաներն են ասում, նույն խոսքումներն են տալիս, և իրենք կհավատան որևէ մեկին, երբ կտեսնեն իրական արված գործը՝ լինի ընդդիմադիր, թե իշխանամետ: Ոչ մեկին էլ չեն հավատում, բայց բոլորին էլ արտաքուստ համակրանք են ցույց տալիս: Այլապես անհասկանալի է, թե ինչպես է նույն կինը Ժողովրդական կուսակցության հավաքին գոռում. «Մարդ մը՝ մեծատառով, միակ գիրակ մարդը», – իսկ հետո նույն ոգևորությամբ մեկ ուրիշի հանրահավաքին է գոռում: Ինքը դա բացատրում է այսպես. «Մեր պարտքն է բոլորին մեծ սրտով դիմավորելը, հետո տեսնենք, թե ումից՝ ինչ»: Սա հասարակության մի մասն է՝ խորամանկ մասը, որ բոլորին ժպտում է՝ ինչ-ինչ ակնկալիքով: Մյուս մասն էլ ընդհանրապես անարարներ է, հուսահատ, միգրացի չգնան էլ ընտրության: Հիմա դժվար է ասել՝ պասիվ հուսահատներն են շարք, թե այդ ժպտացող ակտիվ հուսահատները:

Աննա Իսրայելյան
«Առավոր» օրաթերթ
լրագրող

Հայաստանի քաղաքացիների արտամղվածությունը քաղաքական գործընթացներից բացասաբար էր անդրադառնում նրանց և՛ սոցիալա-

կան պաշտպանվածության, ն՛ պաշտպանվածության զգացողության վրա:

Իշխանությունները նաև ապացուցել են, որ եթե անգամ երկրում տնտեսական աճ արձանագրվի, դա բոլորի համար չէ, այսինքն՝ ազգային հարստությունը բաշխվում է անհավասար կերպով: Եթե ժողովրդին հարցնեք, նրանք էլ կասեն, որ երկրում օրենք չի աշխատում, համապարփած բաշխում է գնում, երկրում աղքատությունը չի վերացվում:

Մշակույթի Մասնագետ

ԱԺ 2007 պարզամտության քննաձեռն
«Ժառանգություն» կուսակցություն

Իմ խորին համոզմամբ, ամենամեծ թերությունը ոչ թե սոցիալական անհավասարությունն է, այլ սոցիալական անարդարությունը: Եթե իր սահմանադրական իրավունքներից Պողոսը չի կարող օգտվել, իսկ Պեպրոսը կարող է ամեն ինչ, եթե օրենքը բոլորի համար օրենք չէ, եթե օրենքը կորսվում է միայն չունենորի վրա, իսկ ունենորն ինչ ուզում՝ անում է, դա է պրոբլեմը:

ՀՀ քաղաքացի, ք. Ալավերդի

Քաղաքացիների սոցիալական անպաշտպանությունը, որը լայն իմաստով ընդգրկում է տնտեսական, իրավական և քաղաքական բաղադրիչները, հանգեցրել էին պետական ինստիտուտների նկատմամբ անվստահության ու բացասական դիրքորոշման: Հայաստանի հասարակությունը ոչ թե իրեն էր նույնացնում երկրի ու պետության հետ, այլ միայն իշխանություններին: «Պետություն» ասելով առավել հաճախ հանրությունը հասկանում էր իշխանական կլան, կառավարություն, նախագահի անձ, ևս մի քանի կարևոր քաղաքական դերակատարներ՝ իրենց առաջնային սոցիալական շրջապատի հետ միասին, որոնք ոչ մի առնչություն չունեին հանրային կյանքի, հասարակական խնդիրների և սոցիալական պաշտպանության հարցերի հետ: Արդյունքում ավելի ու ավելի էր խորանում հասարակության և պետական-քաղաքական ինստիտուտների միջև անջրպետը: Դրա մի կողմում «իշխանավորն» էր, ով դիտվում էր որպես բոլոր արգասավոր ռեսուրսների լիիշխան տեր, ում պատկանում է որոշումների կայացման և բարեկեցիկ ապրելու մենաշնորհը, իսկ մյուս կողմում՝ ճնշված և օտարված ինքնաընկալում ունեցող քաղաքացին:

Մեր մարզում ընդհանրապես մարզպետը նշանակվում է իր համար, քաղաքացիներն ընտրվում է իր համար, պարզամտվորն էլ՝ իր:

ՀՀ քաղաքացի, Սյունիքի մարզ

Քաղաքը բաժանված է մի քանի մասի՝ երեք մարդու միջև: Մենք այդ երեք մարդու ճակատն ենք:

ՀՀ քաղաքացի, ք. Վանաձոր

Այսօր մուրացկան են դարձրել ժողովրդին, հեղինակագրել ծնողին երեխայի մոտ, սրտացրել են մարդուն: Գիտե՞ք՝ մարդու համար ամենաթանկ բանը նրա արժանապատվությունն է, որի վրայով գնում են, գալիս: Չեզոք է թույլ տվել: Սա մի անգամ տրված կյանք է, որը մարդը պարտավոր է ապրել արժանապատվությամբ: Իսկ իրենք դա էլ կերան, կուլ տվեցին... Ինքը թող աշխատի, թողնի ես էլ աշխատեմ: Ես իմ տանիքը կսարքեմ, ինչ պետք չի, որ ինքը սարքի:

ՀՀ քաղաքացի, ք. Երևան

Քաղաքական, հատկապես իրավական և տնտեսական պաշտպանության խնդիրները հանրության համար մնում էին բաց, մարտահրավերները ենթակա էին ինքնուրույն դիմակայման:

Մեր հանրապետությունում մարդու իրավունքները չեն պաշտպանվում: Որ պաշտպանվեին, այս օրը չէինք ընկնի: Ոչ էլ խոսքի ազատության մասին կարող ենք խոսել: Հենց բերանդ բացում ես, տալիս են գլխիդ, լռեցնում են: Մեր ցույցերի ժամանակ լավ երևաց, թե ինչքան ազատություն ունենք:

ՀՀ քաղաքացի, Արմավիրի մարզ

Այդպես հանրությունն իր անելիքը տեսնում էր առօրյա հոգսերի լուծումները որոնելու մեջ: «Ամեն մեկն իր գլխի ձարը տեսնելու» սկզբունքով առաջնորդվելով՝ հասարակությունը փաստորեն ընդունել էր քաղաքական միջավայրի առաջարկած վայրի խաղի կանոնները, որով և ավելի էին խորանում կլանային կապերը, կոռուպցիոն և անօրինական հարաբերությունները: Ընդ որում, կլանային միավորումները ձևավորվում էին ոչ միայն ազգակցական կապեր ունեցողների միջև, այլև սոցիալական, տնտեսական ռեսուրսներին ձգտողների և դրանք բաշխողների միջև: Այս մեխանիզմով իշխանական կլանային բուրգը սնվում էր հասարակության կլանային օղակներով:

Մենք ունենք մի քանի բուրգ, որոնք իջնում են մինչև ժողովուրդ՝ բարեկամներ, ընկերներ, ծանոթներ, շահեր, այս կամ այն «բանիքներ»։ Հասարակությունը դարձել է բուրգերի մաս, հասարակության բաժանումը բուրգերի միջև է։ Կան մի քանի մեծ և մի քանի փոքր բուրգեր։ Պայքարն ընթանում է այս 15–20 բուրգերի միջև, իսկ մնացածը, ով ոչ մի տեղ չէ, փորձում է իր տեղը գրավել։

Տիգրան Չրբաշյան

AEPLAC հայաստանյան գրասենյակի ղեկավար
տնօրենագետ

Նախընտրական գործընթացում այս բրգաձև համակարգն աշխատում էր որպես ընտրակաշառքի բաշխման և առհասարակ ընտրախախտումների իրագործման արդյունավետ ցանց։ Արժեգրված, գաղափարագործ և ապաքաղաքական ընտրական գործընթացը վեր էր ածվում քաղաքացու և իշխանության միջև գործարքի։ Այսպես, Ազգային ժողովի մայիսյան ընտրությունները շատերի համար «գոնե օգուտ քաղելու» իրավիճակային հնարավորություն դարձան։

Քանի որ քաղաքական համակարգի մարդիկ տարիներ շարունակ չեն կարողանում հասարակության խնդիրներն արդյունավետ լուծել, ընտրությունների շրջանը ընտրազանգվածի համար դառնում է սեփական խնդիրները լուծելու հարմար պահ։ Այս պահանջարկից նախընտրական շրջանում օգտվում են օլիգարխիկ ուժերը, որոնք ունեն փող, ունենք՝ վարչական լծակներ։ Մի ցուցանիշ այս նախընտրական շրջանում շատ է մեծացել նախարարությունների, հայրկապես՝ սոցիալական ոլորտը սպասարկողների (Մոցապահովության, Առողջապահության և այլն) ծանրաբեռնվածությունը դիմումների առումով։ Մա ցույց է տալիս, որ մարդիկ այս շրջանն իսկապես դիտարկում են որպես խնդիրների լուծման պահ։

Սյուրպա Սաֆարյան

ԱԺ 2007 պարզամավորության թեկնածու
«Ժառանգություն» կուսակցություն

Հասարակությունն էլ է ընդունել խաղի այդ կանոնները։ Նա ընտրություններին փորձում է վաճառել իր չայնը, որովհետև շատ լավ հասկանում է, որ պայքարն ընթանում է ոչ թե քաղաքական ուժերի, այլ խմբավորումների միջև։ Նրանց միջև «գոնաների» կամ ոլորտների բաժանման պրոցես է գնում։ Եվ բնական է, որ հասարակությունը փորձում է օգտվել։ Եթե այսօր

մարդկանց հարցնենք, թե ինչի համար են չայնը տալիս այս կամ այն ուժին, ապա ոչ ոք չի ասի, թե այդ ուժն առաջարկում է ծրագրային դրույթներ, որոնք մոտ են իրեն։ Մենք գաղափարական քվեարկություն չունենք, որովհետև ժողովրդին գաղափարներ չեն առաջարկվում։

Տիգրան Չրբաշյան

AEPLAC հայաստանյան գրասենյակի ղեկավար
տնօրենագետ

Ի՞նչ վար բան կա նրանում, որ թեկուզ կարող լինի են բաժանում մարդկանց։ Կան մարդիկ, որոնք դրա կարիքն ունեն։ Նախ մարդկանց մեղադրել պետք չէ, նրանք փակուղային վիճակում են։ Օրինակ, իմ զարմուհին որք է, ընդունվել է բուհ վճարովի համակարգով, առանց որևէ հույս ու հավաստի դիմել է «Բարգավաճ Հայաստանին», որ իրեն փոխհատուցեն։ Եվ արել էին։ Ոչ ոքի այդ կուսակցությունից չի ճանաչում։ Գուցե հենց 18 տարեկան դառնա, ընդունվի այդ կուսակցություն։ Թող ընդունվի. նա զգաց իրական օգնություն։

ՀՀ քաղաքացի, ք. Երևան

Հասարակության զգալի մասն արագ տեղավորվեց այս արտավար ընտրական համակարգի մեջ, դարձավ նրա մի մասը։ Եվ այսօր հանրության մի մասն ընդհանրապես պատրաստ չէ գնալ ընտրատեղամաս առանց ընտրակաշառքի։ Մենք այս առումով շատ փչացրեցինք մեր հասարակությանը, և դա ունի իր օբյեկտիվ հիմքերը. մարդը հասկացավ, որ իր քվեն տարիների ընթացքում ոչինչ չի որոշել։ Այսօր շատ դժվար է հանրությանը բացատրել, թե՛ մի անգամ էլ փորձիր։ Նրանք ամեն անգամ ասել են՝ մի անգամ էլ փորձիր, իսկ մարդը տեսնում է, որ քվեարկում է «X»-ի օգտին, բայց միևնույն է գրվում է «Y»-ի անունը։

ԱԺ 2007 պարզամավորության թեկնածու
«Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցություն

Հասարակության կողմից հարմարվելու այս ձևը ոչ միայն անգործության զգացումի հետևանք էր, այլև՝ վստահելի քաղաքական այլընտրանքի բացակայությամբ պայմանավորված թերահավատության և անորոշ ապագայի նկատմամբ անհանգստության արդյունք։ Այս պայմաններում հանրության մի մասը Ազգային ժողովի ընտրություններից առաջ գերադասում էր իրեն չբավարարող, բայց տեսանելի ներկան։

Բշխանությունը միանգամից վստահել ուրիշներին շարք բարդ գործ է, որովհետև չգիտես, թե հետագայում դա ինչպես կանդրադարձնու քեզ վրա:

ՀՀ քաղաքացի, ք. Երևան

Այնպիսի ընդդիմություն, որի շուրջ հասարակությունը կոնքրետացվեր, դժբախտաբար չկա: Եթե հասարակությունը չի ունենում համախմբվելու արժանի առաջնորդ, քաղաքական ուժ, շարք մեծ դաշտ է բացվում արարավոր երևույթների ծաղկման համար, որոնք էլ ընդդիմությունների ընթացքում անընդհար դրսևորվում են: Հասարակության պառակտման ծրագրերը ամենապարարք հողն է այդպիսի անչանց համար, և իրենք ամեն ինչ անելու են, որ այդպիսի համախմբում հասարակության մեջ տեղի չունենա:

Արմեն Ռուսթամյան

4-րդ գումարման ԱԺ պարզամտավոր

«Հայ հեղափոխական դաշնակցություն» կուսակցություն

Հարմարման արդյունքում, չնայած համընդհանուր դժգոհությանը, հասարակության մեծամասնությունը մասնակցում էր համակարգի իներտության պահպանմանը. այդպիսով քաղաքացիները դարձել էին քաղաքական դիսֆունկցիոնալ համակարգի մասնիկը մի կողմից, և գեներին՝ մյուս կողմից:

Սակայն իրերի դրությանը հարմարվելը ոչ միայն անհատական ընտրության արդյունք էր, այլև իշխանական ուժային՝ ռեպրեսիվ մեքենայի «արդյունավետ» աշխատանքի հետևանք:

Մենք էլ մեր մեղքի բաժինն ունենք, ժողովուրդը իսպապահանջ պեք է լինի: Ամեն ինչի հետ հարմարվում ենք, սուս ենք անում:

ՀՀ քաղաքացի, ք. Երևան

Թեկուզ իրավունքը էլ իմանաս, փողոցում կանգնած ես, և անմեղ տեղը եկան քեզ բռնեցին՝ փարան: Ասում ես. «Որտե՞ղ է սանկցիան, որ ինչ կալանավորել եք»: Ասում են՝ մի թույլ, տանում են դատարան, «սուտիկեն» օղից փալիս են... «խուլիզանություն փողոցում», մի հոգի էլ վկա՝ վերջ: Իմ իրավունքն ո՞ր կորավ: Ես գիտեմ, որ ինչ առանց կասկածելու իրավունք չունեն, բայց... իրենք են, ինչ ուզում՝ անում են, իրենց ձեռքին է՝ միլիցեթի, դատախազների և այլն:

ՀՀ քաղաքացի, ք. Վանաշոր

Վերջին երեք տարիներին քաղաքական թեմայով հանրային կարծիքի ուսումնասիրման ժամանակ հետազոտողները մեծ խոչընդոտների էին հանդիպում. մարդիկ խուսափում էին անկեղծ արտահայտել իրենց կարծիքը և այս կամ այն իշխանական դեմքի նկատմամբ վերաբերմունքը: Հատկապես նախընտրական շրջանում լուրջ ջանքեր էին պահանջվում հանրության իրական տրամադրությունների, դիրքորոշումների և մտահոգությունների բացահայտման համար: Հարցազրույցների ժամանակ մարդիկ նախընտրում էին անդամ «բողոքը», չէին մատնանշում հիմնախնդիրների պատասխանատուներին: Միննույն ժամանակ ակնկալիքները ևս անհասցե էին, պարզ չէր, թե հատկապես որ քաղաքական դերակատարներից կամ ինստիտուտներից էին հասարակության սպասելիք-պահանջները: Հաճախ բարձրաստիճան իշխանավորների կոնկրետ անուններին քաղաքացիների արձագանքը լուրջությամբ էր՝ վախի խոսուն արտահայտությունը: Հասարակության անզորության զգացումը իշխանության ջանքերով զուգակցվում էր վերջիններիս ամենազորության հետ. ոչ միայն անիմաստ է և անհնար որևէ բան փոխել, այլև՝ վտանգավոր:

Հանրության շրջանում վախի տարածումը իշխանության անպարտելիության մասին միջերի շրջանառման և կոնկրետ սպառնալիքների միջոցով ընդունված էր դեռևս մինչև ԱԺ 2007 ընտրարշավը: Իսկ նախընտրական շրջանում և քվեարկելիս վախն ամենից հաճախ հարուցվում էր աշխատանքից զրկվելու սպառնալիքով: Սա վերաբերում էր ոչ միայն պետական, այլև մասնավոր հիմնարկներում զբաղվածներին և իրենց ընտանիքի անդամներին, քանի որ աշխատատեղ ապահովող տնտեսվարող սուբյեկտները մեծամասամբ սերտ առնչություններ ունեին իշխանական համակարգի հետ:

Որպես բյուջեպային հիմնարկի աշխատող՝ մարդկանց մեծամասնությունը հարկադրաբար մտնում է որևէ կուսակցության շարքերը, և նրանց ստիպում են, որ աշխատեն քարոզարշավի ուղղությամբ:

ՀՀ քաղաքացի, ք. Երևան

ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ ԸԴԱ-ը նաև հայտարարություններ է լսել այն մասին, որ որոշ ընդդիմողներ ճնշման տակ պեք է քվեարկեն որոշակի կուսակցությունների կամ թեկնածուների օգտին՝ վախենալով հետևանքներից, ինչպիսիք են օրինակ աշխատանքից հեռացումը: Մյուսիքի մարզից մի թեկնածու (և գործող պարզամտավոր) հասարակ է, որ իր սեփականությունը հանդիսացող

խոշոր Ֆեռնարկության աշխարհներ պարտավոր են քվեարկել իր օգտին, սակայն նրա բնորոշմամբ՝ դա համահունչ է գլոբալ կորպորատիվ կառավարման ժամանակակից ոճին:

«Հայրաբարություն նախնական հայրնաբերումների և եզրակացությունների վերաբերյալ», 13 մայիսի, 2007 թ., Ընդորությունների միջազգային դիտորդական առաքելություն

Չանազան չներով սրիսյում են մարդուն քվեարկել իր կամքին հակառակ, և սրիսյելը պարտադիր չէ, որ տեղի ունենա հենց քվեարկության տեղամասում, մինչ այդ է լինում, և սա լուրջ պրոբլեմ է առաջացնում Հայաստանում:

Արմեն Ռուսթամյան

4-րդ գումարման ԱԺ պարզամավոր «Հայ հեղափոխական դաշնակցություն» կուսակցություն

Իհարկե, դժվար է գնահատել վախի հիմնավորվածությունն իրականում, սակայն ակնհայտ էր, որ առօրյա կենսապահովման պայմանների կախվածությամբ և անձնական անվտանգության սպառնալիքով պայմանավորված վախերը հասարակության անդամների քաղաքական և քաղաքացիական վարքագծի վրա փաստացի ազդեցություն ունենին:

Ընդորության օրերին կզան, զենքը կդնեն գլխիդ, կասեն՝ սրան ընտրիր: Իրավունքին ո՞վ է նայում:

ՀՀ քաղաքացի, ք. Երևան

Բոլորը բոլորից վախենում են. ոստիկանից վախենում են, զինվորից վախենում են, քաղաքից վախենում են, Ժեկ-ից վախենում են և չեմ հասկանում՝ ինչի՞ համար...

Ամեն մեկը Հայաստանում ունի մի փոքրիկ աղբյուրիկ և վախենում է կորցնել այդ աղբյուրիկը, ոչ մեկը չի մտածում, որ կարելի է այդ փոքրիկ աղբյուրիկները միացնել, գետ դարձնել և՛ օգտվել, և՛ օգնել ուրիշներին: Ամեն մարդ միայն իր աղբյուրիկի շուրջ է համախմբված:

Սարգիս Հացոյանյան

Ղարաբաղյան պարտերազմի մասնակից

Հասարակական տրամադրությունները կառավարելու մյուս միջոցը արտաքին սպառնալիքների շահարկումն էր՝ Ղարաբաղյան պատերազ-

մի վերսկսման, պետության կայունության և անվտանգության կորստի վախերի ձևավորմամբ:

Իշխանական բուրգն է վախի մթնոլորտ սրելով: Ժողովրդին քարոզում է, որ եթե իրենք չլինեն, պարտերազմը կսկսվի, և կպարտվենք, իսկ իրենք հաղթող են և պետք է իրենք մնան, որ հաղթենք: Վախի մթնոլորտ են սրելով ծում և հետո այդ վախի դեմ խաղաքարտ են հանում, որը միշտ իրենց է միավոր բերում:

Գագիկ Աբգարյան

«Ժամանակ Երևան» օրաթերթ լրագրող

Ղարաբաղի հարցը խաղարկվում է որպես խաղաթուղթ ժողովրդավարական արժեքներից նահանջն արդարացնելու նպատակով՝ հանրահավաքներն ու երթերը կարող են վնասել ազգային անվտանգությունը, և այլն: Երբ ես խոսում եմ փարբեր փոքր ազգերի ներկայացուցիչների հետ, պարզվում է, որ իրենց մոտ էլ է նույնը. հենց որ ազգային անվտանգության գաղափար են բերում մեջտեղ՝ որպես խաղաթուղթ, ժողովուրդը ամեն ինչ դադարում է և վախեցած ասում է. «Այո, գերնպատակը ազգային անվտանգությունն է, մենք փոքր ենք, մեզ պետք չէ ընդվզել»: Բայց իրականում պարզ չէ՝ ազգային անվտանգությունը որքանով կվնասվեր, եթե այսինչ գործողությունը կատարվեր: Այսինքն՝ այդ գաղափարը շահարկվում է:

Արա Ղազարյան

իրավաբան

Նման պայմաններում, երբ քաղաքացիների ընտրական վարքը հիմնականում ուղղորդում էին հասարակական ապաթիան, օտարվածության, անգորության զգացումը և արտաքին ու ներքին սպառնալիքներից զանազան վախերը, հասարակության՝ իբրև քաղաքական սուբյեկտի կայացման հարցը խնդրահարույց էր դառնում: Իրավիճակն ավելի էր բարդանում, երբ դիտարկում էինք անկախ Հայաստանի հասարակության կայացման սոցիալական ռեսուրսները: Արժեհամակարգի վակուում, ներքին միգրացիոն հոսքեր և արտագաղթ ապրող հասարակությունն իր ներսում արդեն ուներ հրատապ խնդիրներ, որոնց գումարվում էին քաղաքական համակարգից բխողները: Ներկայիս խաղի կանոնների արդյունքում հայաստանյան հասարակության նոր ստրատիֆիկացիայի միակ հիմնարար գործոն էր դարձել տնտեսական ռեսուրսը, ինչը սովորաբար զուգակցվում էր իշխանական ռեսուրսի հետ: Այս հանգա-

մանքը լուրջ հետևանքներ էր առաջ բերել հայ հասարակության կառուցվածքում: Նոր «վերնախավը» տիրապետում էր միայն տնտեսական և իշխանական ռեսուրսի առավելությանը: Իսկ քանի որ այդ առավելությունը ձեռք էր բերվել անհավասար մրցակցային պայմաններում, ապա այն պահպանելու միակ գրավականը անհավասարության պահպանումն էր, ինչը հասարակության ներսում շերտերի միջև մոթիլությունը դարձնում էր անհնար: Ասել է թե՛ հասարակության ներսում կանգ էր առել առողջ շրջապատույտը, որը պետք է բերեր վերնախավի անընդհատ թարմացման հնարավորությանը և հիմք դառնար հասարակության զարգացման համար:

Այսպիսով, քաղաքական համակարգի լճացումը հանգեցրել էր հասարակական լճացման: Անհավասար հնարավորությունների համատեքստում, երբ ներքևները սեփական ուժերով չէին կարող վեր բարձրանալ, միաժամանակ գործում էր «վերնախավի» թարմացման մի մեխանիզմ. այստեղ հեշտ էր մուտք գործել, եթե ընդունում էիր իշխանական դերակատարների սահմանած խաղի կանոնները:

Այսօր իշխանությունն ունի «Հանրապետական» թև, որը տիրապետում է հսկայական վարչական և օլիգարխիկ ռեսուրսների, որով բավականին լուրջ դերակատարություն են սրանցնելու: Ի հակակշիռ դրան՝ Քոչարյանի թևը, որպեսզի ամեն ինչ չլրա Հանրապետականին, իր համար սրեղծել է «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցությունը: Որոշակի դերակատարություն ունի նաև Դաշնակցությունը, որին որպես կանոն չեն ցանկանում տեսնել ընդդիմության մեջ, որովհետև դրանում լուրջ վրանգ են տեսնում, բայց նաև չեն տեսնում իշխանության մեջ ավելի մեծ դերակատարմամբ, որովհետև դրանում էլ են վրանգ տեսնում: Նրանց համար գրեթե են մի մոդել, որից ավելի էլ է վրանգավոր, պակաս էլ: Այս ձևով են նրանք ներկայացված, իսկ մյուսները «և այլն»—ն են, որոնց սավում է. «Ով այս խաղի կանոնները կընդունի, նա էլ թող գա դրանում տեղավորվի»:

Էդվարդ Անդրեյան
*Հայաստանի ազատական առաջադիմական կուսակցություն
քաղաքական խորհրդի քարտուղար*

Հաճախ վերնախավն ինքն էր սեփական շարքերն ընդգրկում և իշխանական ռեսուրսներ շնորհում իրենց կանոններին լոյալ տնտեսական ռեսուրսակիր դերակատարներին: Սրանով էր բացատրվում նաև որոշ

նորահայտ ռուսաստանյան մեծահարուստների կամ նրանց հարազատների առկայությունը հայաստանյան քաղաքական արենայում:

Ռուսաստանում հայկական սիյուռքը վերջին տարիներին շատ մեծ ռեսուրսների է տիրապետում՝ ի հաշիվ Ռուսաստանի տնտեսական աճի: Այն տեղի թիզնես շրջանակները մի տեսակ էջփորիայի մեջ են, որ իրենց ունեցվածքով և ռեսուրսներով կարող են մտնել և այսպես հազար ու մի բան անել: Իհարկե, նրանց գործունե շատ մեծ ազդեցություն ունի և՛ առանձին կուսակցությունների վարքի, և՛ ընդհանուր մթնոլորտի վրա: Ազդեցություն ունեն այս կամ այն քաղաքական ուժին աջակցելով՝ քողարկված կամ բացահայտ ձևով ֆինանսներ տրամադրելով: Դա տեսանելի է և՛ «Բարգավաճ Հայաստան», և՛ «Հանրապետական» կուսակցությունների դեպքում: Նրանք հիմնականում համագործակցում են կա՛մ իշխանական ուժերի, կա՛մ փոքր խնդիրներ դնող ընդդիմության հետ:

Բորիս Նավասարդյան
«Երևանի մամուլի ակումբի» նախագահ

Միաժամանակ հասարակության մյուս՝ ոչ «էլիտար ու անախաղեպ» շերտերում, խառը ստրատիֆիկացիայի, ինչպես նաև խոսքի ազատության սահմանափակումների և արհեստակցական միությունների փաստացի չզոյության պայմաններում հանրային համատարր խմբերի կոմունիկացիոն հնարավորությունները խիստ նվազ էին, ինչը խոչընդոտում էր նրանց ներքին համախմբմանը: Իսկ սեփական շահերը պաշտպանելու և արտաքին վտանգներին դիմակայելու կարողությունն առկա է քիչ թե՛ շատ համանման մտահայեցողություն, աշխարհայացք և ենթամշակույթ ունեցող անձանց շրջանում: Հայաստանում նման օրինակ էին միննույն լոկալ գոտիներում՝ գյուղական համայնքներում բնակվող համագյուղացիները. օրինակ՝ հայտնի էին դեպքեր, երբ գյուղացիները սեփական խնդիրների լուծմանը հետամուտ լինելու համար միասնական ուժերով փակել են գյուղամիջով անցնող հանրապետական նշանակության մայրուղին: Այնուհանդերձ, համատեղ պայքարի բացասական փորձը և հաղթական ելքով նախաղեպերի պակասը իրենց հերթին խոչընդոտում էին սոցիալական հաղորդակցության և համագործակցության հնարավոր զարգացմանը նույնիսկ միևնույն համայնքի ներսում:

Ասում են «գյուղ կանգնի գերան կկտրի», բայց մենք ամբողջ գյուղով կանգնել ենք, ոչ մի բանի էլ չենք հասել: Յույց էլ ենք արել, մայրուղին էլ ենք

փակել, կին-տղամարդով գնացել ենք մարզկենտրոնն՝ ջրի համար բողոքելու, բայց մեզ ոչ ոք բանալի տալիս չի դրել: Հանրապետական նշանակության ճանապարհը որ փակել էինք, ոչ մեկ չհարցրեց, թե ինչ է չեք ուզած: Եկան բուլդոզեր հավաքեցին-տարան, մեր հարցերը լուծեցին-բողոքեցին: Հարց լուծելը ո՞նց թե որն է, չգիտե՞ք քաղաքում հարցերը ոնց են լուծվում, ցույցերի համար ի՞նչ են անում...:

ՀՀ քաղաքացի, Արմավիրի մարզ

Ինչևէ, հասարակության ներսում գործընթացները կանգ չէին առնում: Մի կողմից ընդհանուր մասշտաբներով սերունդը սոցիալիզացվում էր ռաբիզացված մշակույթի ոչ ֆորմալ, կիսաբրեւական, «գողական» կանոններով, ինչն ընդունվում էր ինստիտուցիոնալացվում էր քաղաքական «վերնախավի» կողմից, և ամրապնդում էր հետադիմական հասարակական մտածողությունը (ռաբիզացիան ու գողականությունն արդեն դոմինանտ մշակույթի մաս ու հիմնական հոսանք էին դարձել, և որպես մշակույթային տարրական էլեմենտներ՝ հաճախ նույնիսկ նկատելի չէին և արտասովոր չէին համարվում հասարակության ներսում): Մյուս կողմից, սրան հակառակ, բարձրանում էր քաղաքացիական գիտակցությունն արևմտյան մշակույթային հոսանքներով սոցիալիզացված երիտասարդների շրջանում:

Հասարակության ներսում նկատվում էին նաև հասարակագիտական-փորձագիտական մտքի աշխուժացման միտումներ. ձևավորվում էին ակումբային փորձագիտական խմբեր, գրվում էին սուր քննադատական քաղաքական էսսեներ⁵, գոնե մայրաքաղաքում զարգանում էին ինտերնետային տեղեկատվական և ցանցային հաղորդակցության միջոցները, ինչպես օրինակ՝ էլեկտրոնային մամուլը, ֆորումները, անձնական բլոգերը: Փորձագիտական միտքը հաճախ ուղղորդվում էր Հայաստանում հասարակական արատների քննադատությանը և հանրային ախտերի պատճառների բացահայտմանը: Զուգահեռաբար զանգվածային հանրության ինքնագիտակցության մեջ և սարերայնորեն ձևավորվում

⁵ Օրինակ՝ 2007-ին Երևանի գրախանութներում հայտնվեց Արտյոմ Խաչատրյանի (Գագիկ Սարգսյան կեղծանունով) «Զոն Պագոլիմիին» քաղաքական քննադատական էսսեների ժողովածուն: Հայտնի է նաև, որ Հայաստանից դուրս ստեղծագործում են վտարանդի հրապարակախոս գրողներ, ովքեր Հայաստանի քաղաքական իրողությունների շուրջ իրենց դիտարկումների մասին հրապարակայնորեն հայտարարեցին 2006 թ. նոյեմբերին «Ահազանգ» կոչով (տե՛ս www.vernatun.info):

էր ինքնաքննադատությունը, որը զուգակցվում էր «էս չենք մենք» բանաձևի հոռետեսական տրամադրություններով:

Ընդ որում, այս տրամադրությունները սնուցվում էին քաղաքական հիմնական դերակատարների կողմից: Շատ հաճախ շրջանառվում էին իշխանական դաշտից հնչող և շահարկվող տեսակետներ, ըստ որոնց՝ քաղաքական համակարգի անսարքությունների պատճառը հասարակության անպատրաստությունն էր ժողովրդավարությանը: Այս շարքին էր պատկանում նաև դեռևս 2003-ին Սերժ Սարգսյանի տեսակետը՝ ժողովրդավարության մասին եվրոպացիներից տարբերվող հայկական մենթալիտետի վերաբերյալ⁶: Այս մեխանիզմով քաղաքական համակարգի արատավորության հիմնական պատասխանատվության կրողն էր դառնում հասարակությունը:

Մեր քաղաքացիների մի մասը չի ցանկանում ակտիվ լինել, ոչ միայն ընկրություններին, այլև առհասարակ պետական շինարարությանը, որովհետև մեզ մոտ դեռևս կոմունիզմից մնացել է կոմունիստական չարիքը, որ մարդիկ պետությունից միայն սպասում են, և իրենց թվում է, թե պետությունը իրենց համար միշտ պիտի հոգ տանի՝ մինչդեռ շուկայական հարաբերությունները լրիվ այլ են: Քենեդու խոսքերն են. «Ոչ թե պետք է պետությունը անի քեզ համար, այլ դու պետք է մշտապես մտածես, թե ինչ կարող ես անել պետության համար»: Եթե յուրաքանչյուր քաղաքացի իմանա, որ ինքն ավելի շատ և առաջին հերթին պարտականություններ ունի, քան իրավունքներ, բնականաբար, Հայաստանում նաև քաղաքացիական հասարակությունն ավելի չեավորված կլինի:

Հայաստանում սոցիալական բևեռացումը մեծացել է, սոցիալապես անապահով խավը զարգացած չէ ու խոցելի է, և բնականաբար աղքատ երկրում չի կարող լինել դեմոկրատիա: Ինչքան ժողովրդի կենսամակարդակը բարձրանա, այնքան քաղաքականը կավելանա, պարտախական չի, որ Սերժ Սարգսյանն ասաց, որ դժվար է խոսել ժողովրդավարությունից և մար-

⁶ 2003 թ. ԶԳ նախագահական ընտրություններին Սերժ Սարգսյանը իշխանության թեկնածու՝ գործող նախագահ Ռ. Քոչարյանի նախընտրական շտաբի պետն էր: ԵԱԴԿ ու ԱՊԴ դիտորդական առաքելությունների կողմից տրված իրարամերձ գնահատականների առնչությամբ Ս. Սարգսյանն ասել էր. «ԱՊԴ դիտորդները շատ ավելի են ծանոթ մեր մենթալիտետին, մեր իրականությանը: Իսկ մարդիկ, որոնք ծնվել և ապրել են եվրոպացիներում, նրանք երկի չեն կարող բացատրել մեր իրականության որոշ երևույթներ: Եվրոպացիներն ապրում են այնպիսի հասարակության մեջ, որտեղ այլ պատկերացումներ կան ժողովրդավարության մասին» (աղբյուրը՝ «ԵԱԴԿ-ն չի գգում հայ մենթալիտետը», Հայկական ժամանակ, մարտ 8, 2003):

դու իրավունքներից, քանի դեռ մարդկանց սոցիալական խնդիրները լուծված չեն:

Էդուարդ Շարմազանով
Հայաստանի հանրապետական կուսակցության մամուլ խոսնակ

Սահմանադրության առաջին հոդվածը, որ իշխանությունը պարկանում է ժողովրդին, դժբախտաբար դեռ թղթի վրա է: Ժողովուրդը ինքը պետք է իր իշխանության մասը չզիջի ուրիշին: Մեր ժողովուրդը դժբախտաբար դեռ չի հասել այս շար պարզ ճշմարտությանը, որ ընկրություններն են այն րեղը, որպեսզի ինքը կարող է ազդել իշխանության ձևավորման վրա: Այդ մասը ամեն մեկին փոքր է թվում, բայց այդ փոքր մասերը գումարային սրացվում են այն իշխանությունը, որը ժողովուրդը իր չեռքում պիտի պահի:

Արմեն Ռուսպանյան
4-րդ գումարման ԱԺ պարզամտվոր
«Հայ հեղափոխական դաշնակցություն» կուսակցություն

Այսպիսով, քաղաքական գործընթացներից հասարակության արտամղվածությունը պարզապես մասնակցության բացակայություն չէ, այն նաև հանգեցնում է հասարակական և քաղաքական լուրջ հետևանքների փոխկապակցված թնջուկի: Հասարակության օտարվածությունը, ապաթիան, որևէ դրական փոփոխության հանդեպ թերահավատությունը, լինելով ախտահարված քաղաքական համակարգի հետևանքը, դառնում են նույն համակարգի վերարտադրման պարարտանյութը. անզոր ու օտարված հասարակությունն ինքը դառնում է արատավոր շրջանի մասնակիցը: Արդյունքում դեֆորմացվում են հասարակական կառուցվածքը և հասարակության բարոյակարգը, ամրապնդվում են հետադիմական ինստիտուտները, խաթարվում զարգացման առողջ մեխանիզմները:

Այս իրավիճակից ելքը քաղաքացիական դիրքորոշման ձևավորումն ու ժողովրդավարական սկզբունքների իրական գործարկումն է:

Ես գրնում եմ՝ չպայքարելը, գործողությունների չդիմելը ոչ քաղաքացիական դրսևորում է, դարձեք այս պետության քաղաքացին և իբրև քաղաքացի պահանջարկեր եղեք: Ֆրանսիայում, օրինակ, ցանկացած հարցում քաղաքացին ինքն է որոշում՝ ինչ անել և պարտադրում է այդ որոշումը իշխանություններին:

Մարգիս Հացպանյան
Ղարաբաղյան պարտերազմի մասնակից

Միայն մի գաղափար է պետք հասկանալ, որ մեր երկրի խաղաղությունը ժողովրդավարությունն է: Մինչև մեր ժողովուրդը չհասկանա, որ ժողովրդավարության մեկ րեսակ կա, ոչ թե երկու րեսակ՝ ամերիկա-եվրոպական մոդել է և ԱՊՀ-ական, մինչև չհասկանան, որ դա է ապագան, դա է մեր խաղաղությունը, ոչինչ չի կարող փոխվել: Եթե մեր ժողովրդի զարգացումը համեմատենք 2003-ի, 1995-ի կամ 1996-ի հետ, իհարկե զարգացում կա: Բայց դա դեռ բավարար չէ: Ծայր դաևդաղ է առաջ գնում: Նոր-նոր են սկսվում գնահատվել ժողովրդավարական արժեքները:

Արա Ղազարյան
իրավաբան

Ժողովրդավարությունը ամենաժախասար և ժամանակատար մոդելներից մեկն է, բայց միաժամանակ ամենալավ արդյունքն է տալիս: Ժողովրդավարությունն ինքնըստինքյան չի կարող սրեղծվել, կարծում եմ, որ այդ համակարգը պետք է կարողանանք սրեղծել և օգտվել:

Տիգրան Չրբաշյան
AEPLAC հայաստանյան գրասենյակի ղեկավար
րևրեսագետ

Իսկ քաղաքացիական բարոյակարգի ձևավորումը հնարավոր է միայն հասարակական կազմակերպությունների, քաղաքացիական շարժումների և առողջ քաղաքական ուժերի ակտիվ ջանքերով և հասարակության հետ անընդհատ տեղեկատվական հաղորդակցման մեջ լինելու միջոցով:

Ընդդիմադիր կուսակցությունների դերակատարումը, գլխավոր նպատակը պետք է լինի հասարակությանն արթնացնելը, մարդկանց ակտիվացնելը: «Ժառանգություն» կուսակցության գլխավոր կարգախոսն է «Հավար և հայրենիք», քանի որ առանց հավարի վերականգնման հնարավոր չէ հայրենիքը դնել ճիշտ մասնապարհի վրա, վերականգնել, զարգացնել և ազատել այս ապօրինություններից: Երկրորդ կարգախոսն է՝ «Տե՞ր ես», այսինքն՝ րե՞ր ես քո երկրին. քաղաքացու մոտ րիրոջ գաղափարի արթնացմանն է ուղղված, որ նա վերջիվերջո իրեն րեր զգա, գնա և ընրրի:

Որքան էլ փորձում են սահմանափակել ընդդիմության մուտքը հեռուրարտություն, նույնիսկ այդ չնչին մաքուր օդի խողովակը որ րրվել է, նույնիսկ այդ չնչին թթվածինը բերեց նրան, որ մարդկանց մի սրվար զանգված սկսեց վերականգնանալ այդ թմբիրից: Որովհետև մարդիկ սկսեցին լսել ճշմարիտ խոսք եթերից՝ լինի դա Բաֆֆի Հովհաննիսյանի, թե մյուս ընդդի-

մադիրների խոսքը: Եվ ինչպես ասում են, հույսը վերջինն է մահանում. միշտ մարդկանց մեջ ինչ-որ խուլ անկյունում, հոգու խորքում հույսի փոքրիկ կրակ մնում է, և պետք է ուղղակի ճիշտ կարողանալ դա բոցի վերածել, որ մարդիկ ամեն դեպքում բարկանան, վեր կենան, գնան և ընկերեն: Մկզբից ընկերեն, հետո եթե չստացվի, նաև այլ միջոցներ ձեռնարկեն՝ իրենց քվեն պահելու համար:

Հովսեփ Խորշուդյան
«Ժառանգություն» կուսակցության մամուլ խոսնակ քաղաքագետ

Մեզ մոտ չկա վորսիլ է և մեծ քաղաքական գործոն է ապաթիան, և դա տարվա սկզբին բոլորի, նույնիսկ միջազգային դիրքորդների կողմից ֆիքսվում էր: Բայց միևնույն ժամանակ, գրկում են, որ քաղաքական տեխնոլոգիաների առումով ընդդիմադիր քաղաքական ուժերը բավականին լավ են պատրաստվել, և նույնիսկ կարճ ժամանակում որոշ բաներ փոխվել են. գրկն Երևանում բնակչության բավականին մեծ մասի մոտ հաջողվեց փոխել այդ անհույս վիճակը: «Նոր Ժամանակներ», «Իմպիչմենտ», «Հանրապետություն» ընդդիմադիր կուսակցությունները, իրար խանգարելով, միևնույն ժամանակ հասարակությանը միանշանակ ակտիվացրել են: Հասարակությունը սկսել է ակտիվանալ, բայց մի քիչ կարծես թե ուշացել է: Եթե այն, ինչ տեղի է ունենում այսօր, սկսվեր մեկ ամիս առաջ, հիմա ավելի առաջ կգնայինք:

Արա Ղազարյան
իրավաբան

Թեև հասարակական ապաթիան ու քաղաքացիական անգործությունը վերջին տարիներին այնքան էին արմատացել, որ դարձել էին կենսաձև, և արթնացնել հասարակությանը այս լեթարգիական քնից թվում էր անհնարին, այնուհանդերձ, Հայաստանի հասարակությունում ինքնաբնադատման միտումները հուշում էին, որ այն ինքնառեֆլեքսիայի շրջան էր վերապրում, ինչը անհրաժեշտ նախապայման է զարգացման նոր փուլ անցնելու համար: Ուրեմն, որքան էլ հայաստանյան հասարակությունը օտարված էր քաղաքական կյանքից և ներքին պառակտվածության զգացում ուներ, ռեալ փոփոխություններին հասնելու պատենը որոշակի պայմանների դեպքում հաղթահարելի էր թվում:

Կգա մի պահ, երբ արդեն ոչ մի հույս չի լինի, այլևս ոչ մի «փուչիկ» քաղաքական գործիչ չի լինի ընդդիմադիր դաշտում: Մարդիկ կհասկանան, որ

արդար և ազնիվ լինելը բավարար չէ ընդդիմադիր առաջնորդ լինելու և հաղթանակ ապահովելու համար, կհասկանան, որ եթե նույնիսկ դու անկեղծ ես, միևնույն է, սա քո տեղը չէ, քո ասածները չեն աշխարհի այս իրականությունում: Ովքեր արդյակալ չի են, նրանց էությունը լրիվ կբացահայտվի վաղ հասկացողների համար, քանի որ լավ հասկացողները հիմա էլ պարզ տեսնում են: Իշխանական որևէ գործիչի հետ այլևս հույս չեն ունենա, ոչ մի օլիգարխի այլևս չի կարող գալ ասել. «Ես հարուստ եմ, ամեն ինչ թողել՝ չեմ մտնում եմ մտածում»,– մարդիկ էլ հետևից գնան՝ մտածելով, որ իրենք էլ են հարստանալու: Կգա մի փուլ, որ արդեն ոչնչի չեն հավատա, և եթե այդ ժամանակ գալիս ինքնադիմադիր և իրականությունից բխող մտածված խոսքեր ասեն, իրենց արդեն խանգարող չի լինի, որովհետև բոլոր կեղծ քաղաքական գործիչները բարոյապես մեռած կլինեն: Եթե այդ ինքնադիմադիր գրկն են, թե այդ ինչ գաղափար է, որ կմիավորի ժողովրդին, եթե գրկն են համախմբման այն ձևերը, որոնք ունակ կլինեն հաղթահարել հանրային առկա մտածողության բացասական ազդեցությունները, ապա կունենանք շունդից վերելք. վերջիվերջո մեր ժողովուրդը 88 թիվ է տվել աշխարհին: Առայժմ այս աղմուկի մեջ ոչինչ անել հնարավոր չէ, պիտի սպասես՝ այդ բոլորը «մեռնեն»: Ու Հայաստանը գնում է դեպի այդ վերելքի նահաշեն:

Արծրուն Պեպանյան
քաղաքական մեկնաբան

3. ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ

Հայաստանում քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտի զարգացման ուղին դեռևս 90-ականների սկզբից ընթացել է ոչ կառավարական կամ ոչ առևտրային կազմակերպությունների ձևավորման ճանապարհով: Դրանք մեզանում կոչվում են մեկ ընդհանրական անունով՝ «հասարակական կազմակերպություններ», կրճատ՝ ՀԿ-ներ: Տարիների ընթացքում ՀՀ Արդարադատության նախարարությունում գրանցված ոչ կառավարական կազմակերպությունների քանակը հետզհետե աճեց՝ հասնելով աննախադեպ թվի:

Երբ «ՀԿ կենտրոնը» բացվեց 1994-ին, Հայաստանի Արդարադատության նախարարությունում գրանցված էր ընդամենը 44 հասարակական կազմակերպություն: 1996-ին՝ ավելի քան 1500, իսկ 2007 հունիսի դրությամբ գրանցված էին ավելի քան 4000 ՀԿ: Հաշվի առնելով, որ Հայաստանն ունի 3. 2 միլիոն բնակչություն, սա ՀԿ-ների համար մեծ թիվ է:

Արմինե Իշխանյան

“Democracy Building and Civil Society in Post-Soviet Armenia”, 2008

Հասարակական կազմակերպությունների մասին օրենքը 15 տարվա պարունություն ունի, և ես այդ օրենքը մշակողներից մեկն եմ եղել: Նպատակ ունեինք այդ ժամանակ հնարավորինս շատ ՀԿ-ներ ստեղծել, որովհետև վերջինները նպաստում են քաղաքացիական հասարակության ձևավորմանը և իրականացնում են հասարակական վերահսկողություն իշխանությունների նկատմամբ:

Արամ Մանուկյան

«Հայոց համագգային շարժում» կուսակցության վարչության փոխնախագահ

Գրանցված ՀԿ-ների զգալի մասը բիզնես (BONGO⁸), կրոնական (RONGO⁹), երիտասարդական (YONGO¹⁰) կամ այլ կազմակերպություններ են, որոնք իրենց մասնագիտական, հոգևոր կամ ժամանցային ուղղվածությամբ գրավում են սպեցիֆիկ նիշա, և իրենց գործունեությունը չեն նույնացնում քաղաքացիականին: Միևնույն ժամանակ իրենց քաղաքացիական հոշակած կազմակերպությունների մեծամասնության գոյությունը զուտ «թղթի վրա» է, և դրանցից քչերի մասին է, որ իրենցից բացի գիտեն ուրիշները: Իհարկե, կան նաև գործող ՀԿ-ներ, որոնց հիմնական առանցքը հայաստանյան հասարակության մեջ քաղաքացիական և ժողովրդավարական արժեքների սատարումն է, մարդու իրավունքների պաշտպանությունը: Այդուհանդերձ, դրանցից շատերի գործունեությունը չի համապատասխանում հասարակական սեկտորի իրական նպատակներին ու պահանջներին և միտված է ընդամենը բավարարելու սեփական անդամների զբաղվածությունը՝ գործելով մերթընդմերթ իրականացվող դրամաշնորհային ծրագրերի շրջանակներում:

Քաղաքացիական ինստիտուտները Հայաստանում խիստ թերզարգացած են: Քաղաքացիական հասարակությունը ներկայացնող օղակների մեծ մասը, ցավոք սրտի, ստեղծվել է զուտ արտաքին ֆինանսական միջոցներ մարսելու նպատակով: Արհեստական կառույցներ են, որոնք իրենց գործառույթները չեն իրականացնում, այլ ընդամենը գրանցված ստանալով՝ մարտում են դրանք, և որևէ արդյունք չի երևում:

Հովսեփ Խորշուդյան

«Ժառանգություն» կուսակցության մամուլ խոսնակ քաղաքագետ

Մեծ մասը ստեղծվում է ինչ-որ հատուկ ծրագրի համար, կարճ ժամկետով: Շատ հեշտ է ՀԿ ստեղծելը: Ծրագիրն ավարտվում է, իրենք էլ դադարեցնում են իրենց գործունեությունը: Կոնկրետ գաղափարի համար չի ստեղծվում:

Արա Ղազարյան

իրավաբան

⁸ Business-Oriented Non Governmental Organizations, բիզնես ուղղվածության հասարակական կազմակերպություններ:

⁹ Religion-Oriented Non Governmental Organizations, կրոնական հասարակական կազմակերպություններ:

¹⁰ Youth-Oriented Non Governmental Organizations, երիտասարդական-հասարակական կազմակերպություններ:

⁷ Ինտերնետային աղբյուրը գրքույկի տպագրության պահին հասանելի չէր:

ՀԿ-ները դեր չունեն, որովհետև քաղաքացիական ինստիտուցիաները խեղաթուրված են, ինչպես քաղաքական համակարգը: Մենք ունենք քաղաքացիական ինստիտուցիաների համակարգ, որպեսզի անհերքելի օգտագործում են այդ անունն իրենց շահերին հասնելու համար: Չի կարող լինել զարգացած քաղաքացիական հասարակություն առանց քաղաքական և ինստիտուցիոնալ զարգացած համակարգի, դրանք իրար հետ կապված խողովակներ են: Չի կարող լինել քաղաքացիական հասարակություն, երբ մարդկանց համախմբման նպատակը այս կամ այն անհի շահերը կամ ֆինանսական միջոցները ապահովելն է, և ոչ թե հասարակական ծառայությունների մատուցումը:

Տիգրան Չրբաշյան
AEPLAC հայաստանյան գրասենյակի ղեկավար
տնօրենագետ

Աժ 2007 ընտրական գործընթացում քաղաքացիական դաշտում գործող այսպիսի ՀԿ-ների գործունեությունը հաճախ ձևական բնույթ ուներ, երբեմն նույնիսկ ժամանակավրեպ: Օրինակ, մեզ հայտնի է Աժ ընտրությունների անցկացման կարգի շուրջ հասարակության իրազեկման մի մեծ ծրագիր, որ «իրականացվեց» ընտրություններից մի քանի ամիս անց, երբ մեղմ ասած արդեն կորցրել էր իր արդիականությունը:

Ոչ-կառավարական կազմակերպությունների մի ստվար զանգված էլ գործում էր իշխանական ուժերին և կուսակցություններին տարբեր առիթներով ծառայելու և սատարելու նպատակով. դրանք այսպես կոչված պրո-կառավարական, «գրպանային» ՀԿ-ներն (GONGO¹¹) էին: 2007 թ. ընտրություններին այս կազմակերպություններից շատերը հանդես եկան որպես «անկախ» դիտորդ, հրապարակավ սատար կանգնեցին իշխանական այս կամ այն կուսակցությանը, քաղաքական գործչին, կամ հակառակը՝ թույլատրելի չափաբաժնով քննադատեցին նրանց՝ այդպիսով գրավելով քննադատողների նիշան: Իշխանականներին սատարելու գործում մեծ էր, մասնավորապես, տարբեր հայրենակցական միությունների և մեծաթիվ անդամներով ՀԿ-ների դերը: Վերջիններս ոչ միայն ակտիվ մասնակիցը դարձան ընտրությունների նախապատրաստական, քարոզչական գործընթացների, այլև գործնականում ապահո-

վեցին իշխանամետ ընտրազանգված՝ ի հաշիվ իրենց կազմակերպության անդամների:

Հայաստանում ՀԿ սեկտորը դեռ չևսավորված չէ: Ունեն քաղաքական դերակատարում, բայց ոչ այդքան: Մեզ մոտ ավելի շարժարգացած է հայրենակցական միությունների ինստիտուցիոնալ «Ջավախք», «Նիգ-Ապարան», «Գարդման»: Նրանք ունեն մեծ դերակատարություն, աջակցում են այս կամ այն քաղաքական ուժին: ՀԿ-ներից այսօր բավականին ուժեղ է «Երկրապահ կամավորական միությունը», որն այսօր որևէ քաղաքական կեցվածք չունի, կա հաշմանդամների «Փյունիկը», կան երիտասարդական ՀԿ-ներ: Հայաստանում, բացի «Երկրապահից», ես չգիտեմ մեկ այլ ՀԿ, որը բազմահազարանոց է, և ոչ թե չևսական, այլ իրականում մարդիկ կան: Սովորաբար ՀԿ-ները փաստ-փաստերից հոգանոց են, իհարկե կան ՀԿ-ներ, որոնք լուրջ գործում են, բայց դրանք քիչ են: Եթե անդամակցությունը չևսական է, ուրեմն դերակատարությունն էլ է չևսական: Ինչ-որ բան անում են, բայց էական չէ:

Էդուարդ Շարմազանով
Հայաստանի հանրապետական կուսակցության մամլո խոսնակ

Բազմաթիվ փաստեր կան, որ ՀԿ-ները շարժավ համագործակցում են իշխանությունների հետ և նրանց քննադատությունն ու գործունեությունը փեղավորվում են իշխանությունների «թույլբերական» սահմաններում:

Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը ընտրական գործընթացը վերահսկելու իրավունք փոխել է հիմնականում այն հասարակական կազմակերպություններին, որոնք միանշանակ գրավում են իշխանության վերահսկողության ներքո, և ես քաջառում եմ նրանց անաչառ գնահատականը ընտրությունների արդյունքին:

Աժ 2007 պարզամավորության թեկնածու
«Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցություն

Դրանց զգալի մասը, եթե ոչ մեծ մասը, գրավում է անմիջական կապի մեջ իշխանությունների հետ, և վերջիններին կողմից վերահսկվում է այդ ամբողջ գործընթացը: Արդյունքում հենց այն հիմնական, առանցքային խնդիրները, որ պետք է լուծվեին այդ ինստիտուցիաների կողմից, չեն լուծվում, այլ ինչ-որ արհեստական, իմպրացիոն գործընթացներ են փեղի ունենում, ինչ-որ արհեստական խնդիրներ սրբեղծվում, լուծվում են, որոնք որևէ էական, արմատական դեր չեն խաղում թե՛ հասարակության քաղաքացիական

¹¹ Government-Oriented Non Governmental Organizations, պրո-կառավարական հասարակական կազմակերպություններ:

գիտակցության և թե՛ քաղաքացիական ինստիտուտների ձևավորման առումով:

Հովսեփ Խորշուդյան
«Շառանգություն» կուսակցության մամուլ խոսնակ
քաղաքագետ

Եթե պրո-կառավարական հասարակական կազմակերպությունների դեպքում իշխանությունների թելադրանքն էր կազմակերպության գործողությունների միակ ուղենիշը, ապա շատ դեպքերում «անկախ» հասարակական կազմակերպությունների գործողություններն ընտրական շրջանում ածանցյալ էին միջազգային դոնոր կազմակերպության նպատակներից: Տեղական ՀԿ-ների հարմարվողականությունը դրամաշնորհ տրամադրողների պահանջներին, պայմանավորված վերջիններիս ձեռքից բաց չթողնելու մտավախությամբ, հաճախ սահմանափակում էր նրանց ինքուրույնությունը:

Որոշները պարզապես սպասարկում են դոնոր կազմակերպությունների շահերը: Դրանք հիմնականում արտասահմանից սևվող կազմակերպություններն են, որոնց հանդուրժողականություն-անհանդուրժողականության աստիճանը պայմանավորված է նրանով, թե փվյալ դոնոր կազմակերպությունն ինչ վերաբերմունք ունի մեր իշխանությունների նկատմամբ. այդ պահին խիստ է՝ իրենց գործունեությունն էլ մի փոքր խիստ կլիկի, խիստ չէ՝ իրենք էլ համարժեք:

Մզյուպա Սաֆարյան
ԱԺ 2007 պարզամավորության թեկնածու
«Շառանգություն» կուսակցություն

Միաժամանակ հայտնի էին կազմակերպություններ, որոնք 2007 թ. մայիսյան ընտրություններին մոնիթորինգային-դիտորդական, խորհրդատվական և կրթական գործունեությամբ կարողացան հասնել իրենց նախանշած արդյունքներին: Այսպիսի գործունեության առավել տարածված ձևերից էին ընտրական իրավունքի և կանոնակարգերի շուրջ տեղեկատվական բուկլետների և գրքույկների հրատարակումը, թեմատիկ տեսաֆիլմերի պատրաստումը, դիտորդական առաքելությունների կազմակերպումը, ԶԼՄ-ների գործունեության մոնիթորինգը, տարաբնույթ քննարկումների, քաղաքացիական ակցիաների կազմակերպումը, իրավաբանական խորհրդատվական ծառայությունների մատուցումը: Շատ

դեպքերում ՀԿ ներկայացուցիչները անգամ ընտրությունների ժողովրդավարացմանն ուղղված ծրագրերում որդեգրում էին քաղաքական իրողություններից ամեն կերպ խուսափելու մարտավարություն և գերծմնում իրականության քաղաքական գնահատականներից: Իսկ ընդհանուր առմամբ, նույնիսկ բարեխիղճ գործունեությամբ հանդես եկած ՀԿ-ների դերակատարությունը նախընտրական փուլում մեծամասամբ գնահատվում էր համեստ և աննշան:

Քաղաքացիական հասարակությունն ավանդաբար շատ համեստ ինդիքներ է դնում: Իր զարգացման օրինաչափությունից ելնելով՝ քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտները՝ նեղ իմաստով ՀԿ-ները կամ ՀԿ-ի կարգավիճակ ունեցող թիկն-թանկերը և այլն, ուղղակի փորձում են ներմուծել որոշակի քաղաքակիրթ պրոցեդուրաներ, ինչպիսիք են՝ դիտորդական առաքելությունները, փաթեթ փեսակի մոնիթորինգները, կրթական-լուսավորչական աշխատանքը, լրատվամիջոցների հետ համատեղ փեդեկավատվական ծրագրերի պատրաստումը: Բայց քանի որ այդ քաղաքացիական հասարակությունը մեզ մոտ ավանդաբար բաժանված է քաղաքական դաշտից, և նույնիսկ փորձում է հնարավորինս հեռու մնալ քաղաքականությունից, այն մեծ ազդեցություն թողնել չի կարող, որովհետև մեր կյանքը շատ քաղաքականացված է:

Բորիս Նավասարդյան
«Երևանի մամուլի ակումբի» նախագահ

Բացառությամբ «Թրանսփարենսի ինիտիևեյշնի Հայաստան» կազմակերպության, որն ակտիվ հասարակական-քաղաքական մասնակցություն ունի, նկատի ունեմ և՛ ակցիաների կազմակերպման, և՛ այլ առումներով, մնացած ՀԿ-ները հիմնականում իրենց ավելի շատ դրել են երրորդ կողմի, դիտորդի կարգավիճակում, ավելի շատ հետևում են գործընթացներին, գնահատականներ տալիս, զեկույցներ հրատարակում, որոշ դեպքերում անգամ իբրև փորձագետ հանդես գալիս, բայց իրենք մասնակից չեն, դերակատար չեն: Մեր ինդիվիդ իրականության մեջ և այլատրված քաղաքական դաշտում նույնիսկ կուսակցությունների, քաղաքական կազմակերպությունների՝ քաղաքական գործընթացների վրա ազդեցության մասին դժվար է խոսել, էլ ուր մնաց՝ ՀԿ-ներին:

Աննա Իսրայելյան
«Առավուր» օրաթերթ
լրագրող

ՀԿ-ների կատարածը անշուշտ անհրաժեշտ, սակայն բազմաթիվ գնահատականներով ոչ բավարար գործողություններ էին՝ Հայաստանի բրզաձև քաղաքական համակարգի պայմաններում ընտրությունների ժողովրդավար կազմակերպմանը իրապես նպաստելու համար: Դա պայմանավորված էր նաև նրանով, որ հասարակական սեկտորը բավարար ուշադրության չէր արժանանում քաղաքական դաշտի կողմից: Հատկապես իշխանականները ՀԿ-ներին հիմնականում անլուրջ կամ լավագույն դեպքում՝ հանդուրժելի վերաբերմունքի էին արժանացնում՝ այն էլ ելնելով պրագմատիկ նպատակներից:

Հասարակական կազմակերպություններն իրենք ինքնուրույն ֆունկցիոնալ դեր չեն կարող կատարել, ինչպես ասենք Վրաստանում: Հայաստանում քաղաքական համակարգն է այդպիսին, շատ բուրգային է և կենտրոնացված, որի պայմաններում քաղաքացիական հասարակությունների դերը էականորեն չի կարող ազդել իշխանական համարակարգի վրա: Ես կարծում եմ, որ Հայաստանում բարեփոխումները, այնուամենայնիվ, կարող են դուրս գալ քաղաքական համակարգից: Եթե քաղաքական համակարգից առողջ բարեփոխումների ազդակ գա, այդ ժամանակ միայն քաղաքացիական ինստիտուտները կարող են աջակցել, օգնել:

Երվանդ Բոզոյան
քաղաքագետ

Հիմնական քաղաքական խաղացողները, այսպես ասենք, գոնե առայժմ հանդուրժում են քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտների կողմից քաղաքակիրթ պրոցեդուրաներ սերմանելու այդ փորձերը: Նույնիսկ որոշ չափով շահագրգռված են, որ դրանք լինեն, և արձագանքում են, եթե ոչ դրական, սպա պրագմատիկ չևով: Չեն ասում՝ լավ եք անում, բայց գոնե հաշվի են առնում այն, ինչ անում ենք: Ես մեր օրինակով կարող եմ ասել: Լրատվամիջոցների մոնիթորինգը, որ մենք իրականացնում ենք, շատ մեծ ուշադրության է արժանանում, և հետևություններ են արվում: Այսինքն՝ մեր տվյալներն օգտագործելով՝ նրանք մոդելավորում են, թե ինչպիսի արձագանք կարող է լինել միջազգային հանրության կողմից և փորձում են ճշգրտման ենթարկել իրենց կողմից վերահսկվող լրատվամիջոցների գործունեությունը:

Բորիս Նավասարդյան
«Երևանի մամուլի ակումբի» նախագահ

Հասարակական կազմակերպության աշխատանքը բարդանում էր նաև հասարակական աջակցության բացակայության պայմաններում: Ընտրությունների ընթացքում քաղաքականացված հասարակությունը ավելի շատ հետաքրքրված էր քաղաքական ուժերի և ոչ թե քաղաքացիական ինստիտուտների գործողություններով: Իսկ երբ բավարար չէ քաղաքացիական գիտակցությունը և պատրաստակամությունը՝ ՀԿ-ների հետ համատեղ պայքարել հանուն ժողովրդավարության, դժվար է ունենալ արդյունավետ գործող հասարակական կազմակերպություններ: Օրինակ, ԱԺ 2007 ընտրությունների ընթացքում գրանցվել են դեպքեր, երբ շահառուները դիմել են ՀԿ-ներին ազատ ընտրության իրավունքի առանձին կամ զանգվածային խախտումների ահազանգով, սակայն դրանց իրավական արձանագրմանը կամ հրապարակայնացմանը մասնակից լինել չէին ցանկացել՝ վախի ու անձնական խնդիրներ վաստակելու իրենց մտահոգության արդյունքում:

Քաղաքացիական ինստիտուտները կարող են աշխատել այն դեպքում, երբ հասարակական մթնոլորտն այլ է: Հասարակական մթնոլորտն այնքան էլ բարվոք վիճակում չէ, ինչն ազդում է քաղաքացիական ինստիտուտների վրա: Ես կարծում եմ, որ մեր տնտեսության վիճակը ավելի լավ է, քան 95–96 թթ., բայց քաղաքացիական գիտակցությունն ավելի վատ վիճակում է, քան 95–96 թթ.:

Երվանդ Բոզոյան
քաղաքագետ

Հասարակական սեկտորն այսօր շատ քան է փորձում անել, պարզապես թե՛ հասարակության և թե՛ ղեկավար մարմինների կողմից նրանց գործունեության ընկալման փաստն այն աստիճանի չի հասել, որպեսզի ՀԿ-ները կարողանան հենվել դրանց վրա և ավելի ակտիվ լինել:

Գավիթ Ամիրյան¹²

«Ինչ պետք է անեն ՀԿ-ները, որ չեն անում»¹³

ՀԿ-ների գործունեության հասարակական արդյունավետությունը ստույգ էր ոչ միայն քաղաքական և հասարակական մթնոլորտից բխող խոչընդոտներից, այլև համակարգված գործունեության պակասից: Թեև

¹² Բաց հասարակության ինստիտուտի օժանդակության հիմնադրամի հայկական մասնաճյուղի ծրագրերի գծով փոխտնօրեն:

¹³ Ինտերնետային աղբյուրը գրքույկի տպագրության պահին հասանելի չէր:

Աժ 2007 ընտրական գործընթացում ժողովրդավար զարգացումներով մտահոգ մի քանի հասարակական կազմակերպություններ գումարեցին ֆորումներ, կազմեցին միավորումներ, հանդես եկան համատեղ ծրագրերով, ՀԿ սեկտորում տեղեկատվական հոսքերն ակտիվ շրջանառություն այդպես էլ չունեցան: ՀԿ-ների գործունեությունը մեծամասամբ մնաց «կղզիացած»: Այս պայմաններում բնական է, որ մի շարք կազմակերպություններ իրականացրին նույնատիպ, կրկնվող ծրագրեր, և որ առանձին կազմակերպությունների լոկալ նախաձեռնությունները չունեցան բավարար ընդգրկում և արդյունավետություն:

Հասարակական կազմակերպությունների մոտ մեծ «միևնու» կա: Իրենց գործողությունները կոորդինացված չեն: Թիվը շատ է, արդյունավետությունը՝ քիչ: Կան մի քանի կազմակերպություններ, որ շատ ազդեցիկ են ու ունեն լավ ծրագրեր: Բայց դա շատ քիչ է: Բոլոր բնագավառներում ՀԿ-ները պետք է կոորդինացնեն իրենց գործողությունները: Անենակարևորը՝ անընդհատ աշխատանք արվի:

Արա Ղազարյան
իրավաբան

Հասարակական սեկտորի նախընտրական գործողություններում մեկ այլ խնդիր էր այն, որ բազմաթիվ կազմակերպություններ իրենց աշխատանքները սկսեցին ընտրություններից մի քանի ամիս առաջ, և ավարտեցին ընտրություններից անմիջապես հետո: Դժվար է պատկերացնել հասարակական կազմակերպությունների՝ ընտրական գործընթացների բարեփոխմանն ուղղված ծրագրերի բարձր արդյունավետություն, երբ աշխատանքները կարճաժամկետ են, ֆրագմենտար և տեսանելի միայն նախընտրական շրջանում: Իրենք՝ ՀԿ ներկայացուցիչներն էլ մեծամասամբ սեփական գործողությունները գնահատում էին իրական ազդեցությունների տեսանկյունից ոչ արդյունավետ: ՀԿ սեկտորի մոտ բացակայում էր իրավիճակը բարեփոխելու վստահությունը, ինչը ևս նվազեցնում էր նրանց փաստացի դերակատարումը: Արդյունքում ՀԿ-ները սահմանում էին նեղ նպատակներ՝ չհավակնելով հասնել զգալի փոփոխությունների:

Չեմ կարող 100%-ով ասել, որ մի օգուտ կիրանք, բայց որ համեմայն դեպս վնաս չի լինի, դրանում համոզված եմ:

ՀԿ ներկայացուցիչ

Մեծ հաշվով ՀԿ-ները վնաս են տալիս, քանի որ ոչինչ չեն փոխում:

Արմեն Բաղդասարյան
*«168 ժամ» թերթի փոխխմբագիր
քաղաքական մեկնաբան*

Այսպիսով, 2007 թ. Աժ ընտրություններին ուղղված ՀԿ որոշ ծրագրեր ձևվեցին ֆորմալ իրականության տրամաբանությամբ, մյուսներն ունեցան դիսկրետ արդյունքներ՝ քիչ առնչություն ունենալով Հայաստանում ընտրական գործընթացի խորքային խնդիրների լուծման հետ:

4. ԱՐՏԱՔԻՆ ԱԶԴԵՅՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՆԸ ԱԺ 2007—ՈՒՄ

Ազգային ժողովի մայիսյան ընտրություններում Հայաստանի համար նշանակալի էր արտաքին աշխարհի գործոնը, հատկապես որ սկսվել էր Հայաստանի մասնակցությունը ամերիկյան «Հազարամյակի մարտահրավերներ» հիմնադրամի ծրագրին, ինչպես նաև «Եվրոպական հարևանության քաղաքականությանը», որոնցում պարտադիր պայման է երկրի ժողովրդավարացման առաջընթացը: Հայաստանի միջազգային պարտավորությունները բավականաչափ աններդաշնակ էին նախորդ վատահամբավ ընտրություններին, որպեսզի ևս մեկ հակաժողովրդավարական ընտրություն անհետևանք մնար արտաքին աշխարհի, մասնավորապես՝ Արևմուտքի հետ Հայաստանի հարաբերություններում:

Կարևոր հանգամանք էր այն, որ շար լուրջ մարտահրավեր կար, որ պիրի հաղթահարվեր Հայաստանի կողմից: Պիրի անցկացվեին այնպիսի ընկրություններ, որ լուրջ հակահարվածների տակ չընկնեին դրսի կազմակերպությունների կողմից: Բնականաբար, սա նշանակում էր, որ մի լուրջ առաջընթաց պիրի ապահովվեր, որպեսզի կարողանանք ակնկալել, որ այդ կազմակերպությունները գոնե չեն տա բաց կերպով բացասական գնահատական, չախտողված համարեն ընկրությունները, որը լուրջ խնդիր էր: Շար քաղաքական ուժեր լավ հասկանում էին, թե դա ինչ հետևանք կունենա Հայաստանի համար՝ թեև չեմ կարծում, թե բոլորն էին գիրակցում: Այդ հարցը կապված չէր ընկրությունն ինքնանպատակ լավ անցկացնելու հետ: Դրանից բխելու էին ծրագրերի հետագա արդյունավետ իրականացումը. առաջին հերթին «Նոր հարևանության» քաղաքականության մեջ էր Հայաստանը և առաջին քննություն էր հանձնելու այդ ծրագրի մեջ մրկնելուց հետո, և երկրորդը՝ ԱՄՆ-ի «Հազարամյակի մարտահրավերներ» ծրագիրը: Մրակց պարասիանարու բոլոր օղակները շար ուղղակի հայտարարում էին, որ բոլոր այդ ծրագրերի իրականացման հեռանկարը անմիջականորեն պայմանավորված է նորմալ ընկրությունների անցկացումով: Սա լրջորեն սրիպում էր, որպեսզի վերանայվեն բոլոր այն

արարավոր գործընթացները, որոնք դժբախտաբար խոր արմատներ են օգել Հայաստանում:

Արմեն Ռուստամյան

4-րդ գումարման ԱԺ պարզամավոր

«Հայ հեղափոխական դաշնակցություն» կուսակցություն

Հայաստանի քաղաքականության վրա Արևմուտքի ազդեցության մեծացումը, այնուամենայնիվ, չէր ենթադրում ուղղակի ազդեցություն ընտրական գործընթացի վրա և չէր խոստանում Հայաստանի ժողովրդավարության զարգացում, քանի որ մի կողմից արևմտյան երկրներն այս հարցում չէին վարում նախաձեռնող քաղաքականություն, մյուս կողմից Հայաստանում ազդեցության համար չէին մրցակցում Ռուսաստանի՝ տնտեսական ու ռազմական ներկայությամբ ամրապնդված ազդեցության հետ: Ուրեմն, չնայած Արևմուտքից Հայաստանի կախվածության աճին, փոքր էր Հայաստանի հանդեպ հետաքրքրությունը և ժողովրդավարության սղությամբ մտահոգությունը: Ներկայիս իշխանությունները Ռուսաստանի սրտով էին, Արևմուտքը նույնպես չէր շտապում նպաստել Հայաստանում ժողովրդավարական իշխանափոխությանը: Վերջինիս բարենպաստ դիրքորոշումը Հայաստանի գործող իշխանությունների նկատմամբ հիմնականում պայմանավորվում էր Լեռնային Ղարաբաղի հիմնախնդրի կարգավորման հաշվարկներով:

ՌԴ-ի և ԱՄՆ-ի միջև գոնե նախկին հետխորհրդային տարածքում գնում է թեժ մրցակցություն, բայց Հայաստանն այդ մրցակցության դաշտից դուրս է հայտնվել: ԱՄՆ-ն ավելի կարադի է մրցակցում Ռուսաստանի հետ իր համար կարևորություն ներկայացնող երկրներում՝ Վրաստան, Ուկրաինա, Մոլդովա, այսօր նաև՝ Ղազախստան: Հայաստանն այս առումով կարևորություն չի ներկայացնում, երևի այն հեռահար հաշվարկներով, որ եթե հետխորհրդային տարածքի այս առանցքային կենտրոնները թեքվեն դեպի Արևմուտք, Հայաստանն այլընտրանք չի ունենա և ավտոմատ կերպով կշրջվի դեպի Արևմուտք: Դրա համար Հայաստանում ԱՄՆ-ի, Արևմուտքի և Ռուսաստանի մրցակցությունը կոչը չէ: Մի կողմից սա մեզ հնարավորություն է տալիս խուսափել ցնցումներից, բայց մյուս կողմից վրանգավոր է. ըստ էության Հայաստանը գործոն չէ, և վերջնահաշվում իրականացվելու է այսպես կոչված «հետ ջննալու» քաղաքականությունը՝ որտեղ բոլորը, այնտեղ և մենք: Իրականում ակնհայտ է, որ բուն տնտեսական, քաղաքական շահերի առումով մի կողմից Ռուսաստանը առաջ է գա-

լիս դեպի Հայաստան, մյուս կողմից Հայաստանը թղթերի վրա գնում է դեպի Արևմուտք:

Սյուրպա Սաֆարյան

ԱԺ 2007 պարզամտությունների քննաձև
«Ժառանգություն» կուսակցություն

Հայաստանի իշխանությունների դեպքում ամեն ինչ պարզ է: Նրանք ասում են. «Դուք ի՞նչ եք ուզելու ընդդիմությունից, որ գա իշխանության, մեզնից ուզեք՝ կրակ»: Եվ այդպես էլ կա, ով Հայաստանի իշխանությունից ինչ-որ բան ուզում է, մերոնք երբեք որևէ մեկին չեն մերժում: Դրա համար էլ Արևմուտքը շահ չունի այստեղ իշխանություն փոխելու: Արևմուտքն ինքը այդքան ազնիվ չէ, նա միշտ էլ երկակի արևոտարներ է կիրառել, և դա բնական է. նրանք առաջնորդվում են ոչ թե մեր, այլ իրենց շահերով: Նրանք Հայաստանի իշխանությունների հետ պրոքրեն չունեն, նրանց նպատակը Հայաստանը ժողովրդավար դարձնելը չէ: Նրանց պետք է միայն մի բան, որ այստեղ պարտազմ չսկսվի: Մեթյու Բրայան էլ բառացիորեն հայտարարեց, որ իրենց այնքան ժողովրդավարությունը չի հետաքրքրում, որքան Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորումը, այսինքն՝ թող բռնապետ լինի, բայց Ղարաբաղի հարցը կարգավորի. ուզում եք՝ իրար կերեք, ինչ ուզում եք՝ արեք: Այն, ինչ նրանց պետք է փարսաձառյանից՝ նավթը, արդեն վերցրել են: Պետք է Ռուսաստանը շրջանցող գազը, դա էլ կունենան: Իրենք միայն մի անհանգստացնող խնդիր ունեն, որ հայերը հանկարծ չմտախոսեն խողովակը (Բաքու-Ջեյհան նավթամուղը – հեղ):

Իսկ ռուսներն իրենց հերթին, վախենալով, որ այստեղ կարող է իշխանափոխություն լինել, շատ արագ իրավաբանորեն իրենց անունով ձևակերպեցին այն, ինչ ուզում էին՝ արտոնակասանը, երկաթուղին, բաշխիչ ցանցերը, հեռախոսակապը, գազամուղը, նույնիսկ Հայաստան-Իրան գազամուղը: Այսինքն, կոպիտ ասած՝ սեփականության թուղթը հանեցին իրենց անունով, որ եթե նույնիսկ հետո Հայաստանում հեղափոխություն լինի, ենթադրենք՝ նույնիսկ ամերիկյան իշխանություններ գան, հետո՞ ինչ. միջազգային օրենքներով այդ ամենն արդեն իրենցն է:

Արմեն Բաղդասարյան

«168 Ժամ» թերթի փոխխմբագիր
քաղաքական մեկնաբան

Այնհայտ է, որ բոլոր արտաքին ուժերի հետաքրքրվածությունը փեղի ունեցող գործընթացներում մեծապես պայմանավորված է Ղարաբաղի հարցով, նրանով, թե որ քաղաքական ուժն է, որ Ղարաբաղի հարցը կերի

հանգուցալուծման: Եվ քանի որ գոնե արտաքուստ իշխող քաղաքական ուժը ավելի է պարտապարտ փոխզիջումների (նկատի ունեն Մերժ Սարգսյանի հայրնի հայտարարությունները, որ Ադրբայջանը մեր հայրենիքը չէ և այլն, միևնույնիսկ մյուս կողմում ընդդիմության գերակշիռ մասն, ընդհակառակը, առավել արմատական դիրքերից է հանդես գալիս), այդ իմաստով, կարծում են, արտաքին ուժերի մեծ մասը շահագրգռված չեն այստեղ ցնցումների մեջ, դեռ հույսեր են կապում ներկայիս իշխանության հետ: Մյուս կողմից էլ Օսկանյանը պնդում է, որ երբեք այսքան մոտ չենք եղել համաշայնությանը: Դարեւով այդ փակ գործընթացից՝ կարծես թե կուլուարներում ինչ-որ սկզբունքների շուրջ համաշայնություն է ուրվագծվում: Այդ պարզապես էլ արտաքին ուժերը հիմա Հայաստանում արմատական փոփոխությունների շահագրգռված չեն, քանի որ դա ի վերջո կնշանակի գործընթացը սկսել զրոյից, ինչը ցանկալի չէ:

Աննա Իսրայելյան

«Առավոտ» օրաթերթ
լրագրող

Հայաստանն այն փարսաձառյանում է, որտեղ դրսի ուժերի շահերը խաչվում են: Նրանք կուզենան, որ այստեղ լինի սրաքիլ լեզիվի իշխանություն, որը փրկապետում է իրավիճակին: ՆԱՏՕ-ն, որ ոչ ֆորմալ ԱՄՆ-ինն է, արդեն գալիս է Վրաստան, մեր սահմանին է, և կուզենա այստեղ ավելի մեծ ազդեցություն ունենալ: Պարզ ասած՝ գալիս է դեպի Կովկաս՝ Իրանով փարսաձվելու: ՌԴ-ին Կովկասն անհրաժեշտ է, մենք իր արտաքինաքաղաքական գործընկերն ենք՝ ոչ միայն ռազմական, այլև փոխադրական, ու նրան պետք է սրաքիլ իշխանություն, նույնը պետք է նաև ԱՄՆ-ին ու Եվրոպային: Ինչ չի թվում, որ եվրոպացիներն այդքան միամիտ են: Այս փրկիների ընթացքում նրանք փեսան, որ Հայաստանում ծանրակշիռ ընդդիմություն չկա: Եվ եթե ուզում են, որ Հայաստանը լինի իրոք ժողովրդավարական երկիր, և իրենց համամարդկային արժեքները փարսաձվեն, ապա շատ ավելի միջոց կլինի՝ իրենց «խաղաղությանը» դնեն իշխանությունների վրա:

Էդուարդ Շարմազանով

Հայաստանի հանրապետական կուսակցության մամուլ խոսնակ

Ինչու՞ պետք է ԱՄՆ-ն, Ռուսաստանը կամ Ֆրանսիան շահագրգռված լինեն Հայաստանի իշխանությունների փոփոխությանը: Այս իշխանություններն իրենց կոմպլեքսներով քաղաքականությանը միշտ կարողացել են սպասարկել այս երեք պետությունների շահերը: Նրանք շահ չունեն նրա-

նում, որ Հայաստանում լինեն ազատ, արդար ընկրություններ, համակարգային փոփոխություններ: Եվ այսօր նոր իշխանությունը՝ ի դեմս Մերժ Սարգսյանի, բավարարելու է այս գերություններին, որոնք մեր փրկածաշրջանում ունեն սեփական շահը: Այս առումով չեմ կարծում, որ արդարքին ուժերը կփորձեն լուրջ միջամտություն ունենալ Հայաստանում, ինչպես նրանք ունեցան Վրաստանում կամ Ուկրաինայում:

ԱԺ 2007 պարզամտությունների քննարկում
«Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցություն

Հայաստանի ընտրական գործընթացներում Ռուսաստանն ու Արևմուտքը պաշտոնապես ներգրավվում են համապատասխանաբար ԱՊՀ և ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ դիտորդական առաքելություններով: ԱԺ 2007-ի շրջանում վերջինս ժամանեց Հայաստանի համար աննախադեպ մեծ խմբով: Սակայն դեռևս 2005-ին խիստ պասիվ մասնակցությամբ աչքի ընկած Սահմանադրության փոփոխությունների հանրաքվեի վերաբերյալ եվրոպական դիտորդների դրական արձագանքը խորը հիասթափություն էր առաջացրել Հայաստանում արևմտյան դիտորդական առաքելությունների նկատմամբ: Այս համատեքստը լավ առիթ էր նաև իշխանությունների կողմից արևմտյան դիտորդական կառույցների դերի նսեմացման համար. մայիսյան ընտրությունների նախօրեին հնչեցին տեսակետներ, որ դիտորդներ կարող են և չիրավիրվել: Գործող նախագահը նույնիսկ հայտարարեց. «Դիտորդներ հրավիրելու իրավունքը երկրի իրավունքն է և պարտականությունը չի, և ԵԱՀԿ-ը մեր վերադաս մարմինը չի, մենք ինքներս ԵԱՀԿ-ի անդամ երկիր ենք և ինքներս մասնակցում ենք հավասարը հավասարի պես այդ կազմակերպության կողմից որոշումներ ընդունելու ամբողջ պրոցեսին»¹⁴: Ամենի արդյունքում ԵԱՀԿ ներկայացուցիչները նույնիսկ ողջունեցին Հայաստան միջազգային դիտորդներ հրավիրելու քաղաքական կամքը:

Ինչ վերաբերում է ԱՊՀ առաքելություններին, ապա դրանց հնչեցրած կարծիքները մշտապես կանխատեսելի զովաբանական էին և Հայաստանի քաղաքական հանրության շրջանում վստահություն չէին վայելում:

Այսպիսով, ԱԺ մայիսյան ընտրություններից առաջ արտաքին դիտորդական առաքելություններից սպասելիքները նվազագույն էին, բայցևայնպես ընտրություններում արևմտյան առաքելություններին զսպող դերակատարություն էր վերագրվում:

Նրանց դիրքորոշումը հանրաքվեի ժամանակ ուղղակի անընդունելի էր, և մեծապես վարկաբեկեց եվրոպական արժեքները և ինստիտուցիաները մեր հասարակության մոտ: Հույս ունեմ, որ նրանք կփորձեն վերականգնել այդ սասանված վստահությունը: Ես նաև փեսևում եմ դրա նախադրյալները, համեմայն դեպս այնպիսի դիրքորդական առաքելություն են ուղարկում, որ միևնույն հիմա Հայաստանում չի եղել, այդ ծավալի ու մանրամասնության մոնիթորինգ դեռևս չի եղել: Առաջին անգամ Հայաստանին մեծ ուշադրություն է հարկացվել, և դա կապում եմ նաև Եվրոպայի հեղ գործողությունների ծրագրի կնքման հետ:

Կան անկասի, անաչառ դիրքորդներ, և կան պարվերով դիրքորդներ՝ թե՛ ներսում և թե՛ դրսից եկածների մեջ: Մենք գիտենք, որ ԱՊՀ-ից եկած դիրքորդները միշտ ասել են, որ ամեն ինչ լավ է, ավելի լավ, քան երբևէ: Յարույի այդ վերջին հայտարարություններն ուղղակի սահմանեցուցիչ էին, թե ինչ ասարհանի կարելի է վարկաբեկել ԱՊՀ-ի դիրքորդական առաքելությունը, ժողովրդին դնել ապուշի րեդ և նման հայտարարություններ անել, կարծես քո հայտարարություններով պետք է ժողովուրդը կողմնորոշվի՝ կեղծվել է, թե ոչ:

Հովսեփ Խորշուդյան
«Ժառանգություն» կուսակցության մամուլ խոսնակ քաղաքագետ

Մենք միշտ չափազանցում ենք դիրքորդների մասնակցությունը: Օրինակ՝ ԵԱՀԿ անդամ ունեցող բազմաթիվ երկրներում արգելված է դիրքորդների ներկայությունը: Հայաստանում մենք սովոր ենք դրսից եկող հսկիչի կամ կոմկուսի ներկայությունից վախենալուն:

ԵԱՀԿ վերջին միջանկյալ գեկույցում արսուրդ և ծիծաղելի բաներ կան. օրինակ, որ հանձնաժողովներում պահպանված չէ գեկուրային հավասարակշռությունը: Հայաստանի համար դա ծիծաղելի դիրքորդություն է: Կամ Եվրախորհրդի դիրքորդական առաքելության առաջին միջանկյալ գեկույցում այն դիրքորդությունը, որ որոշ մեծամասնական ընկրական րեդամասերում առաջադրված թեկնածուներին այլընկրանք չկա: Դա թերություն չէ, որ արձանագրել են դիրքորդները: Օրինակ, մեր թեկնածուն՝ մեր կուսակցության նախագահը, առաջադրվել է Առիևում՝ Կուրաքի մարզ, և մենք հրավեր չէինք ուղարկելու այլ թեկնածուներին, որ գային նրա հետ առաջադրվելին: Ընդդիմությունը «41 մեծամասնական օպերացիա» էր մշակել ժամանակին, և իստում էին, որ բոլոր մեծամասնական ընկրաարարածքներում առաջադրելու են իրենց թեկնածուներին: Դե թող ընկրեին իրենց մեջից «ամենադուխովին», ուղարկեին Ծառուկյանի դեմ առաջադրվելու:

¹⁴ Աղբյուրը՝ http://www.e-channel.am/?topic_id=560:

Մյուս կողմից, ԱՊՀ դիպրոդակաև առաքելությունն էլ բոլոր ընտրություններին տալիս է փայլուն գևահատակաև, օրինակ, 2003–ի և՛ խորհրդատակաև, և՛ նախագահական ընտրություններին նույն գևահատակաևը տվեց: Այնպես որ, ես անաչառ չեմ համարում նրաևց գևահատակաևները:

ԱԺ 2007 պատգամավորության թեկնածու «Բարգավաճ Հայաստաև» կուսակցություն

Դիպրոդները հսկայակաև գապող դերակատարություն ունեն, բայց ինչպես ցույց են տալիս ԵԱՀԿ դիպրոդակաև առաքելության երրորդ միջանկյալ արչանագրությանը մեր իշխանությունների՝ նկատի ունեմ մեր ԱԺ նախագահի և Արագործնախարարության արչագաևքները, կարծես թե այդ արգելապատնեչն էլ է հաղթահարվաճ, և կարելի է դիպրոդներին ցինիկ անվաևել: Բայց նրաևք պահպաևում են իրենց հսկայակաև գապող դերակատարությունը, քաևի որ Հայաստաևն այս անգամ ինդիր ունի միջագային հաևրության առջև փոքրիչարե եվրոպակաև դեմքով երևալու, և ուզում են գոևե քավարար գևահատակաև սրաևալ: Չեմ կարծում, որ լիովին կհաջողվի: Կարծում եմ՝ կասեն, որ նորից եղել են խախտումներ և այլև, բայց ընդհաևնուր առմաևք նորմալ էր: Եթե շարչաիր շաևցնեն, գուցե և սաևկցիաևեր չլինեն, առայժմ այդ շաիր չեն անցել:

Աննա Իսրայելյաև
«Առավուր» օրաթերթ
լրագրող

Ճիշտն ասաճ, ինչ դիպրոդների դերը չի հեպաքրբում, ինչ ավելի շարհեպաքրբում է հասարակության դերը: Դիպրոդները կարող են հայտարարություն անել իրենց երկրում, որից հեպո այդ արդյունքը պիրի օգտագործվի իրենց երկրի շահերից ելնելով: Նրաևց մեր ընտրությունները պեպր չեն: Ռուսակաև դիպրոդներին էլ, գիրենք, մի շիշ կոնյակով ինչ ուզես կասեն: Դրա համար այդ ամենը սուտ քաևեր են, նրաևց դերը մեզ չպիրի հեպաքրբի:

Հրաևր Տեր–Արրահաևյաև
ԱԺ 2007 պատգամավորության թեկնածու
«Իմպիւմենր» դաշինք

Վերջիվերջո գարգաաճ երկրների առկայությունը մերոևց սրիպում է մի քիչ ավելի խորամաևկ լինել՝ թեև պարգ է, որ դա չի սրիպի ժողովրդավարություն ապահովել:

Արծրոն Պեպաևյաև
քաղաքակաև մեկնաքաև

5. ԱԺ 2007 ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԻՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՆԵՐՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՐԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ազգային ժողովի 2007 թվականի ընտրություններն ընդգծվաճ քաղաքակաև կարևորություն ունեին, քաևի որ 2005 թ. Սահմանադրության փոփոխություններով ԱԺ–ին տրվաճ նոր ֆունկցիաևերի շնորհիվ ֆորմալ դաշտում այն ձեռք էր բերելու անհամեմատ ավելի լուրջ քաղաքակաև կշիռ, քաև ուներ մինչ այդ: Եթե հաշվի առնենք նաև, որ ԱԺ ընտրությունները նախորդում էին նախագահականին, և քաղաքակաև ուժերը առաջիկա 5 տարիների իշխանության ձևավորումը պետք է սկսեին այստեղից, ապա պարգ է դառնում, որ քաղաքակաև գործընթացներն այս ընտրություններին պետք է որ աննախադեպ գարգացումներ ստանային:

2007 թ. խորհրդատակաև ընտրություններն իրենց կարևորությամբ մի փոքր այլ են, քաևի որ մասամբ պայմաևավորելու են նախագահական ընտրությունների ելքը, բնակաևաքար այս կտրվաճքով ընտրությունները մի փոքր ավելին են, և հասարակության ուշադրությունն էլ մի փոքր այլ է:

Սպյուպա Սաֆարյաև
ԱԺ 2007 պատգամավորության թեկնածու
«Ժառակցություն» կուսակցություն

Կարելի է ասել, որ աննախադեպ իրավիճակ էր 2 առումով՝ օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ: Օբյեկտիվն այն է, որ Սահմանադրության փոփոխությունից հեպո մի քիչ ավելի պարգ դարչալ, որ այն խորհրդատակաև, որ պիրի ընտրենք, ունենալու է շարչ ավելի շարչ լիագրություններ, որոնք մինչ այդ չի ունեցել: Մինչև հիմա բոլոր խորհրդատակաևները, որ մենք ընտրում էինք, շարչ ավելի սահմանափակ ֆունկցիաևեր ունեին. քավակաևին քիչ էր գործելու դաշտը և՛ որպես քաղաքակաև, և՛ որպես վերահսկողակաև, և՛ որպես գործադիրի վրա ազդեցություն ունեցող մարմին: Այս անգամ արդեն պարգ էր, որ շևավորվելու է իշխաևություն: Երկրորդն այն է, որ դրաևից հեպո նախագահական ընտրություններ են, և պրոցեսն այս աշնաևը շարչ ավելի թեճ

կզգացվի: Եվ իսկապես ԱԺ ընտրությունները մեծ մասամբ կարող են կանխորոշել նախագահական ընտրությունների հետագա ընթացքը, և սա ավելի մեծ նշանակություն էր տալիս խորհրդարանական ընտրություններին:

Արմեն Ռուսթամյան

4-րդ գումարման ԱԺ պարզամտվոր
«Հայ հեղափոխական դաշնակցություն» կուսակցություն

Այսօրվա թեժացումները կապված են ապագա արքիպրի հետ, պառլամենտընդ հրականում ոչ մի դերակատարում չունի, մաքսիմում ինչ-որ լծակներ վերաբաշխում է կատարում, այն էլ ոչ լրիվ, որովհետև վերաբաշխումն իրականում կատարվում է ոչ ֆորմալ համակարգի կողմից:

Այսօր վրանգն այն է, որ ենթադրվում է արքիպր-նախագահի փոփոխություն, և արևմտական իմքերը հիմնականում վիճում են դրա շուրջ, թե ով կլինի արքիպրը: Հայաստանում առաջին անգամ է, որ արքիպրի կողմ է գնում, և այսօր կյանքի ու մահու պայքար է: Տնտեսական բուրգերից մեկը դառնալու է արքիպր. դա նշանակում է, որ մնացած բոլոր բուրգերը կորցնելու են: Սակայն գործող համակարգը, ինքնափրկության և ինքնապահպանման նպատակից դրդված, չի թողնի այդ պայքարի բռնկումը, ինչ-որ լուծումներ, ոչ տեսանելի, բայց կրեթիվ են, արդեն թերվել են՝ հակառակ դեպքում դա մահացու կլինի բոլորի համար:

Տիգրան Չրբաշյան

AEPLAC հայաստանյան գրասենյակի ղեկավար
վերահասգետ

Ինչ-որ ժամանակաշրջան կարծես ավարտվում է, և նորը փորձում է ձևավորվել, բայց դեռ սաղմնային վիճակում է: Օրինակ՝ նախորդ շրջանի ընդդիմությունն իրեն ապառել է: Նոր դեմքեր երևում են, բայց շատ քիչ են, դրանք դեռ ծիլեր են: Դրան գումարած՝ իշխանական ճամբարում ևս այս անցումային շրջանն է: Երբ նախագահը պիտի գնա, բոլոր հերիտրիքային երկրներում ձգնաժամներ են լինում, քանի որ դեռ ձևավորված չէ իշխանության նորմալ անցման համակարգը: Այդ առումով էլ ինչ-որ ժամանակաշրջան վերջանում է, և դեռ պարզ չէ, թե ինչ է սկսվում:

Հրանտ Տեր-Արսահանյան

ԱԺ 2007 պարզամտվորության թեկնածու
«Ինսիդաներ» դաշինք

ԱԺ 2007-ի միակ առանձնահատկությունն իր ներքին քաղաքական կարևորությունը չէր, այլև ընտրական գործընթացի ուրույն քաղաքական

համատեքստը, որտեղ երբեմնի հիմնական ընդդիմադիր բևեռը՝ խորհրդարանական «Արդարություն» դաշինքը հանդես էր գալիս առավել քան երբևէ թուլացած դիրքերից: Նախորդ ընտրություններին՝ 2003-ին, ընդդիմադիրներին հաջողվել էր դաշինք կազմելով անցնել Ազգային ժողով: «Արդարություն» դաշինքն ուներ պատգամավորների 13.78%-ը, բայց օբյեկտիվորեն չունենալով քաղաքական որոշումներին մասնակցելու հնարավորություն և թույլ տալով քաղաքական անձնություններ՝ չկարողացավ որևէ դերակատարում ունենալ քաղաքական կյանքում: Փորձելով հետամուտ լինել 2003 թ. նախագահական արդյունքների վիճարկմանը՝ մեկ տարի անց նրանք հասան հարցի վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի վճռին, որում, անփոփոխ թողնելով ընտրությունների արդյունքները, իշխանություններին խորհուրդ էր տրվում հանրության վստահության բարձրացման նպատակով հանրաքվե անցկացնել: Դաշինքը չկարողացավ պարտադրել իշխանություններին դրա իրագործումը: Ավելին, երբ 2004 թ. ապրիլի 12-ին իշխանությունը ուժ գործադրեց Սահմանադրական դատարանի որոշման կիրառումը պահանջող ընդդիմության ակցիայի մասնակիցների նկատմամբ, պարզ դարձավ, որ քաղաքացիները անպաշտպան էին իշխանական ուժի առջև: Սրանով խզվեց հանրահավաքային քաղաքական պայքարն ու հաղորդակցումը ընտրողների հետ: Իսկ խորհրդարանում «Արդարություն» դաշինքի կողմից ի սկզբանե որդեգրած պայքարի եղանակը նիստերի բոյկոտումն էր, որը կազմակերպված բնույթ չէր կրում: Հետագայում դաշինքի ներսում տեսանելի հակասություններ ծագեցին, իսկ անմիասնականությունն ակնհայտորեն դրսևորվեց 2005 թ. Սահմանադրության փոփոխությունների հանրաքվեի վերաբերյալ տարբերվող դիրքորոշումներում: Ի վերջո հակասությունները զարգացում ապրեցին, և դաշինքը ԱԺ 2007-ից առաջ արդեն լիովին տրոհված էր:

Ինչ վերաբերում է խորհրդարանական ընդդիմությունը ներկայացնող մյուս ուժին՝ «Ազգային միաբանությանը», այն ընդդիմադիր գործընկերների հանդեպ իր անմիաբան կեցվածքը դրսևորել էր դեռևս 2003 թ. նախագահական ընտրություններում⁵:

⁵ «Ազգային միաբանություն» կուսակցության առաջնորդ Ա. Գեղամյանը 2003 թ. նախագահական ընտրություններին հիմնական թեկնածուներից մեկն էր, սակայն աջակցություն չցուցաբերեց առաջատար ընդդիմադիր թեկնածու «Հայաստանի ժողովրդական կուսակցության» նախագահ Ս. Դեմիրճյանին, ով հետագայում գլխավորեց «Արդարություն» դաշինքի համամասնական ցուցակը:

2003–ին «Արդարություն» դաշինքը, ունենալով ասենք 15 պարզամաս-վոր, պրակտիկորեն 4 տարվա մեջ բոլորով արդյունքի չհասավ, որ քաղաքական ճգնաժամ առաջանար: Սկզբնական մասնակցությամբ հասկացան, որ չայնեք բավարար չեն որևէ բան անցկացնելու համար, հետագայում էլ նորից եկան, նորից ոչինչ չկարողացան անել: Այսինքն՝ մասնակցությամբ գործընթացի վրա չէին ազդում, բոլորով ճգնաժամ չէին սրեղծում: Դրանից հետո ինչի՞ համար, ի՞նչ սպասելիքով պիտի նրանց նորից չայն րան: Եթե գիտես, որ «50% + 1» չայնով արդեն իշխանությունն ինչ ուզում անում է, չնավորում է իր կառավարությունը, լծակները, ուժային կառույցներն այսպես թե այնպես նախագահի չեռքին են, ապա ժողովուրդն ի՞նչ կարող է սպասել, եթե նույնիսկ ընդդիմությունը 49% չայն ունենա:

Էդվարդ Անրինյան

Հայաստանի ազատական առաջադիմական կուսակցություն
քաղաքական խորհրդի քարտուղար

Ընդդիմության մտք գաղափարական վակուում է առաջացել, հիասթափություն, դարարկություն: Ընդդիմությունը տարավ դեպի հանրահավաք-ներ. ընդդիմությունից ունեին հավատ, և այն կորսվեց: Դրան գումարած՝ ընդդիմությունը, մյուսն էլ ԱԺ, ոչ մի լուրջ գործունեություն չծավալեց: Իշ-խանությունը մշտապես եղել է կառուցողական, առաջարկել է քաղաքական կոնսուլտացիաներ, սակայն ընդդիմությունը նեղացածի կեցվածք է ընդու-նել: Չի կարող երկրի քաղաքական համակարգը զարգացած լինել, եթե ընդդիմությունը նեղանում, պառլամենտը չի գալիս: Այսինքն՝ եթե հանրապե-տության գլխավոր թափերաբեմում՝ ԱԺ–ում աչքի չընկան, բացի մի–երկու անգամ Ծավարչ Բոչարյանի, Գեղամյանի՝ նաև դրսի աշխատանքներից, ապա ոչ մի այլ խոսակցության նյութ չեն հիշում, ուր մնաց՝ ժողովուրդը հիշի:

Էդուարդ Շարմազանով

Հայաստանի հանրապետական կուսակցության մամլո խոսակ

Ես համարում եմ, որ նախորդ ընդդիմությունը նախորդ խորհրդարանում շատ սիսալ մարտավարություն էր վարում՝ ինքնանպատակ ամեն ինչ բոլոր-տելով և դնելով միայն մի խնդիր՝ իշխանափոխություն, ուրիշ ոչինչ: Մահմա-նադրության փոփոխությունների բոլորովում ես միևնչև այժմ լավ չեմ հաս-կանում, այն դեպքում, երբ այդ փոփոխությունները անհրաժեշտ էին համա-րում բոլորը՝ ոչ միայն Հայաստանի քաղաքական ուժերը, այլև զարգացած ժողովրդավարություն ունեցող երկրների փորձագետները: Բոլորն ասում էին՝ այս փաթեթը լավն է, ընդդիմությունն ասում էր՝ չէ՛, լավը չի, որովհետև իրենք փոփոխությունների առիթն ուզում էին օգտագործել իշխանափոխու-

թյուն իրականացնելու համար: Ասում էին. «Գնանք սահմանադրական փո-փոխություններին, բայց սա նաև դիտելը իբրև վստահության հանրաքվե»:

Արմեն Ռուսրամյան

4–րդ գումարման ԱԺ պարզամաս

«Հայ հեղափոխական դաշնակցություն» կուսակցություն

Նրանք փորձում են անել այն, ինչ կարողանում են, այսինքն՝ սասանել գոյություն ունեցող համակարգը, որպեսզի բերեն իրենց պարկերացումնե-րով առավել արդար համակարգ: Նրանց ազդեցությունն ու տեղը քաղաքա-կանության մեջ ավելի ու ավելի է փոքրանում, բայց նրանք որոշակի տեղ զբաղեցնում են և դեռ կզբաղեցնեն: Այստեղ իրենց համար խնդիրն այն է, որ Հայաստանում առկա սոցիալական մեծ դժգոհությանը կարելի է քաղա-քական հուն հաղորդել, բայց սա իրենք չեն կարողանում: Նրանք չեն կարո-ղանում միավորվել, չեն կարողանում բավարար փորձագիտական հիմք չնավորել, կարգախոսների համակարգ սրեղծել, ֆինանսներ ու մեղիա ռե-սուրսներ ներգրավել, այն, ինչ կարողանում են անել մյուսները՝ համակար-գային ուժերը:

Ալեքսանդր Իսկանդարյան

«Կովկասյան լրատվամիջոցների ինստիտուտի» տնօրեն
քաղաքագետ

«Արդարություն» դաշինքի կարևոր դերակատարներից մեկի՝ Վազ-գեն Մանուկյանի գլխավորած «Ազգային ժողովրդավարական միություն-ը» ԱԺ 2007 ընտրություններին առհասարակ չմասնակցեց, իսկ մյուս-ները հանդես եկան առանձին ուժերով, ինչն օբյեկտիվորեն նվազեցրեց նրանցից յուրաքանչյուրի քաղաքական կապիտալը: Ընտրություններից տասն օր առաջ ինքնաբացարկ հայտարարեց գործող իշխանության հա-կառակորդ՝ Հայաստանի առաջին իշխանական ուժը հանդիսացած «Հայոց համազգային շարժում» կուսակցությունը: Սակայն ընդդիմադիր դաշտում տեղի էին ունեցել մի շարք այլ նորամուծություններ. նախ 2006 թ. կեսերին իշխանական կոալիցիայից անջատված «Օրինաց երկիր» կուսակցությունը ԱԺ 2007–ին հանդես էր գալիս նոր՝ ընդդիմադիր կար-գավիճակով: Բացի այդ, իրենց ընդդիմադիր հռչակած որոշ հին ու նոր քաղաքական ուժեր համապետական ընտրություններին մասնակցու-թյան իրենց առաջին փորձն էին կատարում: Եվ կրկին բոլորը՝ անջատ–անջատ: Չնայած ընդդիմադիրների՝ միավորման ձգտում ար-տահայտող կոչերին ու խոստումներին՝ քանակություններն ավարտվե-ցին անարդյունք, և քաղաքական դաշինք կազմած միակ ուժը՝ «Իմալիչ-

մենտ» դաշինքը միավորում էր միայն «Այլընտրանք» հասարակական քաղաքական նախաձեռնությունը և «Պահպանողական կուսակցությունը»: Ընդդիմադիր դաշտի նման պլյուրալ մասնակցությունը ոչ միայն նշանակում էր ռեսուրսների, ջանքերի ու վերահսկող մեխանիզմների տարանջատում, այլև կանխորոշում էր ընտրագանգվածի փոշիացում:

Ամեն դեպքում ես հակաբնական եմ համարում ծայրահեղ րարքեր գաղափարական դաշտերում գրկնվող ուժերի համախմբումը միայն իշխանափոխության գաղափարի շուրջ: Այսինքն՝ իշխանափոխության գաղափարն ինքը չի կարող լինել նորմալ հասարակության մեջ համախմբող գաղափար: Ուղղակի, քանի որ մեզ մոտ անևորմալ հասարակություն է, ավելի ճիշդ վեր են ածել անևորմալի, այդ գաղափարը կարող է արդիական լինել:

Հովսեփ Խորշուդյան
«Ժառանգություն» կուսակցության մամլո խոսնակ քաղաքագետ

Քանի որ ընդդիմությունը չի միավորվել, պայքարը գնալու է ընդդիմության միջև՝ ԱԺ-ում փոքրամասնություն կազմելու համար: Դա հետաքրքիր գործընթաց է, որովհետև առաջին անգամ բոլոր ընդդիմադիրներն իրար հետ են պայքարում և կիսելու են ԱԺ-ում փոքրամասնության շայնները: Բայց ինչո՞ւ են կիսում և ինչնե՞րի՞ն է դա պետք:

Տիգրան Չրբաշյան
AEPLAC հայաստանյան գրասենյակի ղեկավար արևմտագետ

Բազմիցս ասված է, որ ընդդիմությանը սարսափելի խանգարեց այն, որ իրենք այդպես էլ չկարողացան հաղթահարել իրենց ամբիջիաները: Ես չեմ ասում բոլորը մի բլոկ լցվեին. դա գործնականում անհնարին էր, մանավանդ, որ ինքնաբավ քաղաքական ուժերը՝ «Օրինաց երկիրը», «Ազգային միաբանությունը» և գուցե «Հայաստանի ժողովրդական կուսակցությունը» չկարողացան պայմանավորվել ընտրություններին գնալ՝ գոնե 2–3 բլոկով: Այնհայտ է, որ ընդդիմության շայնները աննկարագրելի աստիճանի կփոշիացվեն, ես նույնիսկ չգիտեմ, թե ինչ կարելի է սպասել: Հանրահայտ պարմություն կա. ավելի չողիկները առանձին–առանձին ավելի հեշտ է ջարդել, քան միասնաբար: Այս գիտակցումը չկա, և դա բերում է ընդդիմության դեռակարարության նվազեցման:

Աննա Խորայեղյան
«Առավոր» օրաթերթ լրագրող

Մինչ ընտրությունները ընդդիմության ուժերի միավորման անկարողությունն ընդդիմադիրները փորձեցին փոխարինել հետընտրական փուլում միավորվելու խոստումներով: Իսկ նախընտրական շրջանում ընդդիմադիրների համագործակցության միակ դրսևորումը եղավ «Իմպիչմենտ» դաշինքի, «Հանրապետություն» և «Նոր ժամանակներ» կուսակցությունների կողմից համատեղ երկու հանրահավաքների անցկացումը քարոզարշավի վերջին շրջանում, երբ այլևս ինքնաբացարկի հնարավորության ժամկետը սպառված էր, և նրանցից ոչ մեկը չէր կարող դուրս գալ ընտրապայքարից՝ ի օգուտ մյուսի:

Այն քայլը՝ ընդդիմության միավորումը, որ անշուշտ պիտի արվեր խորհրդարանական ընտրություններից առաջ, չարվեց, բայց կարծում եմ, որ առաջիկայում այդ միավորումը րեդի կունենա՝ ընտրություններից անմիջապես հետո:

Սյրոպա Սաֆարյան
ԱԺ 2007 պարզամավորության թեկնածու
«Ժառանգություն» կուսակցություն

Ընդդիմադիրներն ընտրություններին ինչ–որ մասնակցություն կունենան, հետո աղմուկ կբարձրացնեն, թե մեր շայները կեղծեցին, և ճիշտ կասեն, որովհետև իրենց շայներն իսկապես կկեղծեն: Բայց եթե իրենք մրաժեխն ոչ թե իրենց, այլ պետության ապագայի մասին, նրանք պարզապես կմիավորվեին, որովհետև ինչ–որ բան փոխել հնարավոր է միայն միավորվելով: Ժողովուրդն ասում է. «Էջին նարեյը մի այիք է, իջնելն՝ երկու»: Նրանք փորձել են միավորվել, չի սրացվել, հիմա իներցիայով նահանջում են ու փորձում են նահանջել քաղաքակիրթ ձևով. «Շար մի տիրեք, ոչինչ դեռ կմիավորվենք», – սուր են ասում՝ հնարավոր չի: Նախ ֆորմալ առումով արդեն չեն կարող, որովհետև առանձին–առանձին ցուցակներով են գնում, և հետո էլ չեն կարող, որովհետև բազմաթիվ ընտրատեղամասերում իրար դեմ թեկնածուներ են դրել:

Արմեն Բաղդասարյան
«168 ժամ» թերթի փոխմարտնչի քաղաքական մեկնաբան

«Իմպիչմենտ», «Նոր Ժամանակներ» և «Հանրապետություն» եռամիասնությանը վերաբերվում եմ վերապահումով, որովհետև չարդարացան իմ սպասելիքները. «Իմպիչմենտի» մաս կազմող «Այլընտրանքն» ի սկզբանե

ազդարարում էր, որ ի փարբերություն միևնույն գործող այլ դաշինքների, որոնց չի միավորել ընդհանուր գաղափարախոսությունը, իրենք իրապես այլընտրանք են լինելու, որովհետև ունենալու են հստակ գաղափարական ուղի: Բայց ի վերջո իրենք եկան–միացան «Նոր Ժամանակներին»՝ մի ուժի, որը փրամագծորեն հակառակ էր այն ամենին, ինչի մասին միևնույն այդ խոսել էր «Այլընտրանքը»: Փաստորեն, սա ևս մի ապացույց դարձավ, որ Հայաստանում զուր գաղափարական ուժ կամ դաշինք կարծես թե անհավանական է, որ գոյություն ունենա: Այնուամենայնիվ, սա առավել արմատական փրամագծով ուժերից է: Տեսնենք, թե նրանց ընդգծված հակաիշխանական կարգախոսը իրենց որքան միավոր կբերի:

Աննա Իսրայելյան
«Առավուր» օրաթերթ
լրագրող

Ընդդիմադիրների անմիասնական մասնակցությունն ընտրություններին օբյեկտիվորեն պայմանավորված էր ոչ միայն ներքին տարաձայնություններով, այլև գալիք նախագահականի քաղաքական հաշվարկներով:

Բոլոր ընդդիմադիր լիդերներն առանձին–առանձին՝ Ա. Բաղդասարյանը, Ս. Դեմիրճյանը, Ա. Գեղամյանը, առաջիկա նախագահական ընտրությունների մասնակիցներ են, և դա բերում է նրան, որ նրանք իրար վերաբերվում են ոչ թե որպես առաջիկա պայքարում թիմակիցներ, այլ ապագա մրցապայքարում՝ իրար հակառակորդներ: Սա իրենց թույլ չտվեց միավորվել:

Աննա Իսրայելյան
«Առավուր» օրաթերթ
լրագրող

Սակայն ընդդիմության անմիասնականության և առհասարակ ընդդիմության՝ որպես դերակատարի թուլացման գործում առկա էր նաև իշխանության միջամտության գործոնը: Դեռևս մինչընտրական շրջանում սահմանափակումների ստեղծման, ձևաչափերի բանեցնելու և ստվերային գործարքների միջոցով ընդդիմության իրական թուլացումն էլ ավելի էր ուռձացվում զանգվածային լրատվության ամենաազդեցիկ միջոցների՝ հեռուստաընկերությունների տոտալ վերահսկման պայմաններում: Իսկ քանի որ նման դեպքերում դասականորեն գործում է Ուիլյամ Թոմասի թեորեմը՝ «եթե իրավիճակը սահմանվում է որպես իրական, ապա այն իրական է իր հետևանքներով», արդյունքում թե՛ հասարակությունը, թե՛

ինքը՝ ընդդիմությունը, համակերպվեցին «թույլ՝ խաղից դուրս ընդդիմության» կերպարին:

Այդ ճակատամարտում իշխանությունը հաղթեց, արվեց ամեն ինչ, որ ընդդիմությունը չմիավորվի մեկ ուժի շուրջ՝ թե՛ գործակալների, թե՛ գործարքային ընդդիմության միջոցով:

Արտակ Չեյնայան
ԱԺ 2007 պարզամավորության թեկնածու
«Հանրապետություն» կուսակցություն

«Divide et impera» քաղաքականության նման պարզ կիրառումը իշխող վարչախմբին հնարավորություն է տալիս նոր իշխանության ձևավորման համար չսպասել ընտրությունների ավարտին, այլ զբաղվել այդ խնդրով հենց ընտրությունների ընթացքում: Նախընտրական ընդդիմադիր դաշինքի քացակայությունը էսպես նպաստում է այդ դաշնի լրոգմանը...

Այս օրերի զարգացումները հիմք են տալիս ենթադրել, որ ընդդիմադիր դաշնի որոշ ուժերի հեղի իշխանություններն ակտիվորեն աշխատում են մարտակի ու բլիթի մեթոդով՝ թույլ չտալով, որ ընդդիմությունը միավորվի:

Ադասի Ենոբյան¹⁶
«Ընտրություններ–2007. նախընտրական շրջան»
http://www.echannel.am/?topic_id=81
Մարտ 5, 2007

Մեր կողմից ՁԼՄ–ների մոնիթորինգը ցույց տվեց, որ իշխանությունների վերահսկողության փակ գրնվող լրատվամիջոցների կողմից կատարվող պարզվերի արդյունքում, իրենց PR–ի ու քարոզչության արդյունքում հասարակության որոշակի խավի մոտ ձևավորվել է մի մտայնություն, որ ընդդիմությունը թույլ է, իշխանություններն՝ ուժեղ: Բայց եթե խոսում ենք քաղաքական գործընթացների մասին, բնականաբար մենք ոչ թե վարչական և ֆինանսական, այլ նախ և առաջ քաղաքական կապիտալ ունեցող գործիչներին պետք է անդրադառնանք:

Հովսեփ Խորշուդյան
«Ժառանգություն» կուսակցության մամուլ խոսնակ
քաղաքագետ

Շատ մտահոգիչ էր քարոզարշավին նախորդող Ժամանակաշրջանը. ավելի քան մեկ տարի մենք շատ լուրջ քաղաքական ճնշումների և ազատու-

¹⁶ ԱԺ 2007 պատգամավորության թեկնածու, «Ինսիդյանտ» դաշինք, քաղաքագետ:

բյուրերի սահմանափակման փուլ էինք անցնում: Ընկրություններին բնորոշ երևույթ էր ընդդիմության արհեստական մարզինալացումը: Ընդունելով ընդդիմադիր կուսակցությունների կողմից կատարված որոշակի սխալները՝ միևնույն է, պետք է ասեն, որ այս փուլում ընդդիմության թուլացումը արհեստական պրոցես էր, որը նահապետելի էր իշխանությունների կողմից: Որքան հնարավոր է ընդդիմությանը զրկելով ամբիոնից՝ իրականում լրարվամիջոցների կողմից իրականացվում էր որոշակի PR արշավ, որով հասարակության մեջ գաղափար էր ներմուծվում, թե ամեն ինչ կանխորոշված է, որ ընդդիմություն այլևս չկա՝ դրանով իսկ բողոքական ընկրագանգվածին զրկելով փոփոխությունների որևէ հույսից:

Եվ այն գաղափարը, որն արհեստական ձևով ներմուծվում էր հասարակության մեջ, ազդեց նաև բուն ընդդիմության վրա: Այսինքն՝ նրանց որոշակի մասն էլ համակերպվեց այդ մտքի հետ, որ իրենց համար լավագույն փարբերակը կարող է լինել ուղղակի գոյաբեռը՝ 5%-ը հաղթահարելու ձևով: Ու այդ «գերինդիքը» լուծելու համար, փաստորեն, ընդդիմության մի մասը պարզապես էր իշխանությունների հետ ցանկացած համագործակցության և միանշանակ գնաց դրան ու որոշակի ներում ստացավ. դա հստակ երևում էր լրարվամիջոցների մոնիթորինգի փվյալներում:

Բորիս Նավասարդյան
«Երևանի մամուլի ակումբի» նախագահ

Այնուամենայնիվ, իշխանության միջամտության ամենավաղ արդյունքը ընդդիմադիր դաշտում ստեղծված իրական խառնաշփոթ էր. իշխանության հետ գործարքի մեջ մտած կեղծ ընդդիմադիրների բացահայտումը և իրական ընդդիմության որոնումը ԱԺ 2007-ի ամենաթեժ թեման էր: Եվ ընտրողների, և նույնիսկ քաղաքական փորձագետների համար իսկական գլուխկոտորուկ էր, թե ընդդիմադիրներից «ով ում բարեկամն է»: Իշխանության հետ ստվերային համագործակցության մեղադրանքներ հնչում էին և ավանդական խորհրդարանական, և նոր ձևավորվող արտախորհրդարանական ընդդիմադիրների հասցեին, և հատկապես մոտ մեկ տարի առաջ դեռևս իշխանական կոալիցիայի անդամ «Օրինաց երկիր» կուսակցության հասցեին:

Ընդդիմության մի մասը խաղում է իշխանության խաղը՝ պարվերը, որպեսզի իշխանությունը կարողանա կառավարել հասարակական ընդվզումները: Իշխանությունն ունի այնպիսի փրոյակական ձեռք:

Արծրուն Պեպանյան
քաղաքական մեկնաբան

Քաղաքական դաշտում իրավիճակը շար լողված է, այսինքն՝ որոշ քաղաքական ուժեր իշխանության հետ իսկապես խաղի մեջ են ներքաշված: Ընկրություններից հետո արդեն ավելի ակնառու կդառնա, թե ովքեր չեն համագործակցում իշխանության հետ, իսկ քաղաքական դաշտում այդպիսի պեմպր-ընդդիմադիր ուժեր կան, որոնք կցորդ են և սպասարկում են իշխանությանը: Մասնավորապես նույն «Հայաստանի ժողովրդական կուսակցությանը» մեղադրում են գործարքում լինելու մեջ: Այնուամենայնիվ, կան ուժեր, որոնք այդ խաղին դիմադրում են, և գործարքի մեջ չգրվող ընդդիմությունը խորհրդարանական ընկրություններից հետո կգնա միավորման, որովհետև ընկրությունները ցույց կտան, թե ովքեր են եղել ընդդիմադիրները:

Սպյուսա Մաֆարյան
ԱԺ 2007 պարզամավորության քեկնածու
«Ժառանգություն» կուսակցություն

Նախագահականի հետ են աշխատում, օրինակ՝ «Օրինաց երկիրը», «Դաշինք» կուսակցությունը: Նրանք իբր ընդդիմադիր են, բայց ընդդիմադիր են միայն Սերժ Սարգսյանին: Նրանցից որևէ մեկը Քոչարյանին չի քննադատում, «Բարգավաճ Հայաստանի» մասին քարս խոսք չի ասում: Բայց այնպիսի փպավորություն կա, որ նրանք արդեն թեքվում են դեպի Սարգսյանը, օրինակ՝ Մամվել Բաբայանը հանեց քեկնածությունը 35-րդ ընկրապարածքից¹⁷, մեծ վերադասավորումներ եղան իրենց ցուցակներում: Չասեն իրենց կողմից ֆինանսավորվող, բայց իրենց կողմից սիրված թերթերը, եթե մինչ այդ «Հանրապետականին» էին քննադատում, այսպե հիմա սկսել են ԲՀԿ-ին ավելի շար քննադատել: Այսինքն՝ փեղաշարժ եղավ:

«Ազգային միաբանությունը» լավ PR ակող կուսակցություն է: Լավ մանկրում են և իշխանական համակարգում իրենց փեղն ունեն: Արարաշես Գեղամյանը զիտի, որ ինքը երբեք նախագահ չի դառնա, ԱԺ-ում երբեք մեծամասնություն չի ունենա: Բայց ունի որոշակի էլեկտրարար՝ կապիտալ և աշխատում է, որ հանկարծ ցնցումներ փեղի չունենան: Միևնու վերջերս շար

¹⁷ Նշված 35-րդ ընտրատարածքում մեծամասնական կարգով առաջադրված հիմնական քեկնածուն վարչապետ Սերժ Սարգսյանի եղբայր՝ Սաշիկ Սարգսյանն էր, որին ծանրակշիռ հակառակորդ կարող էր լինել «Դաշինք» նորահայտ կուսակցության ղեկավար, նախկինում Լեռնային Ղարաբաղի Պաշտպանության նախարար Սամվել Բաբայանը:

լուրջ կոնֆլիկտ ուներ Սերժ Սարգսյանի հետ՝ բանավիճում էին, իսկ հիմա չգիտեմ, առաջիկայում կրեանենք:

Արմեն Բաղդասարյան
«168 ժամ» թերթի փոխհամբազիր
քաղաքական մեկնաբան

Հայաստանում ընդդիմությունը բազմազլիանի է: Այնպես թուրք միս-
յանց մեղադրում են՝ «լաթթ» (lights), «կառուցողական», «կեղծ» ընդդիմու-
թյուն լինելու մեջ: Բայց միանշանակ է, որ ողջ ընդդիմությունը փեղավոր-
վում է իշխանական սցենարի մեջ: Իմ կարծիքով այդպիսիք են՝ «Հայաստա-
նի դեմոկրատիական կուսակցությունը», նաև Շավարշ Քոչարյանի «Ազգա-
յին ժողովրդավարական կուսակցությունը»: Եթե նկատել էք, առհասարակ
ֆինանսական ռեսուրս չունեցող Շավարշ Քոչարյանը բավականին բանկ
քարոզարշավ է փակում, և իմ ունեցած փեղեկությամբ այդ քարոզարշա-
վը ֆինանսավորվում է իշխանությունների կողմից: Իշխանությունների և իշ-
խանությունների կից որոշ գործարարների կողմից է ֆինանսավորվում
նաև Մանուկ Գասպարյանի «ԺՈՒԿ»-ը և այլն: Դրանք թուրք գործում են
իշխանական հրահանգի սահմաններում՝ դրսի համար կառուցողական ընդ-
դիմության ֆոն ապահովելու և, այսպես ասած, արդար, ազատ ընկերության
իմիտացիա պահպանելու համար: Այդ առումով իշխանությունները շա-
հագրգիռ են, որ խորհրդարանում հայտնվեն և՛ Շավարշ Քոչարյանը, և՛
Բաֆֆի Հովհաննիսյանը՝ Ամերիկայի, Արևմուտքի համար:

Ես կարծում եմ, որ իրական ընդդիմությունն են «Իմպիչմենթը», «Նոր
Ժամանակները» և «Հանրապետությունը»: Մյուսները, թեկուզ և պայմա-
նավորված չեն իշխանությունների հետ, ասենք՝ «ՀԺԿ»-ն, «Ազգային միա-
բանությունը», այնուհանդերձ շատ լավ փեղավորվել են ընդդիմադիրի աշ-
խատանքում. ընդդիմությունը նրանց համար վերածվել է աշխատատեղի, և
իրենք լուծում են ընդամենը խորհրդարանում լինելու խնդիր: Այսինքն՝
իրենք չեն լուծում այն խնդիրը, որն ի սկզբանե հռչակել էին:

ԱԺ 2007 պարզամավորության թեկնածու
«Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցություն

Կարող եմ նշել գոնե նրանց, ովքեր գրելում են իսկապես ընդդիմություն
են, իսկ ովքեր իրական ընդդիմություն չեն, ուղղակի անունները չեն փա-
սել: Ամեն դեպքում դժվար է մեղադրել ինչ-որ կուսակցության մի բանում, ինչը
100%-ով չգիտեմ: Ամեն դեպքում սրանք կռահումներ են: Կարող եմ միան-
շանակ ասել, որ ընդդիմություն է «Հանրապետությունը», ընդդիմություն է
«Հայոց համազգային շարժումը», «Հայաստանի ժողովրդական կուսակցու-

թյունը», չնայած չեմ քացառում, որ վերջինս ինչ-ինչ հարցերում որոշ զի-
ջումներ է անում կամ ինչ-որ պայմանավորվածություններ ունի՝ այս պահին
նրան համարում եմ իրական ընդդիմություն: Միանշանակ ընդդիմություն է
«Նոր Ժամանակներ» կուսակցությունը՝ գոնե այս իշխանություններին: Դե
«Ժառանգություն» մասին էլ չեմ խոսում. այն միշտ էլ եղել է ընդդիմության
առաջին շարքերում՝ իր ակտիվ գործունեության շրջանից սկսած:

Հովսեփ Խուրշուդյան
«Ժառանգություն» կուսակցության մամուլ խոսնակ
քաղաքագետ

Ընդդիմություն իրականում կա: Դա «Իմպիչմենթն» է, «Ժառանգությու-
նը», «Օրինաց երկիրը»՝ ինչ-որ չափով: Դաշնակներն են ուզում դառնալ
ընդդիմություն, որպեսզի ապահովեն իրենց ապագան: Բայց դատելով գոր-
ծողություններից՝ ռադիկալ ընդդիմությունը «Իմպիչմենթ» դաշինքն է:

Արա Ղազարյան
իրավաբան

Կուսակցությունները կարող են իրենց ընդդիմադիր կամ էլ համաշխար-
հային հռչակել: Հռչակելն այլ բան է, գործը՝ թուրքովին այլ: Մենք սկսել ենք
այս պրոցեսը և գնալու ենք մինչև վերջ: Այս ընթացքում հստակ գիծ է քաշ-
վելու, թե ով է ընդդիմադիր, ով՝ ոչ: Անչափ ինչ համար այդ գիծը քաշված է,
և ես գիտեմ, թե իրականում ով է ընդդիմադիր, ով՝ ոչ:

Նիկոլ Փաշինյան¹⁸
«Իմպիչմենթ» քաղաքական համակարգին՝
<http://www.168.am/am/articles/9969>
Մարտ 28, 2007

«Ժողովրդական կուսակցությունը» ամենավառ արտահայտված փրո-
յակային շիտակ է, որի պարկերը Տիգրան Կարապետիչի ադամանդակուռ
գլուխն է, քայց ներսում ՀՀԿ-ի ռեզերվային ցուցակն է, թեև այն հսկայական
համարում ունի լյուսիտե-պրոլետարիատի մոտ: Էլի կան փրոյակային շիտակ-
ներ, օրինակ՝ ինչ համար կարող է հարցական լինել, թե ինչու է «Ազգային
միաբանությունը» ամեն ընկրությունից առաջ մեղմացնում իշխանություն-
ների նկատմամբ իր քննադատական փոնը... Իսկ նման կասկածներ կային
և՛ Օրինաց երկրի հանդեպ, որը ոչ վաղ անցյալում իշխանության դաշնա-

¹⁸ «Չայկական ժամանակ» թերթի գլխավոր խմբագիր, «Ալլընտրանք» նախաձեռնության
համակարգող, ԱԺ 2007 պատգամավորության թեկնածու, «Իմպիչմենտ» դաշինք:

կիցն էր, և՛ «Ազգային միաբանության» հանդեպ՝ հաշվի առնելով ոչ վաղ անցյալի իրողությունները՝ 2003–ին Ա. Գեղամյանի չմիանալը ընդդիմությանը:

Աննա Իսրայելյան
«Առավուր» օրաթերթ
լրագրող

Դեռևս պարզ չէ, թե որ ուժերն են իշխանական, որոնք՝ ընդդիմադիր: Այնպիսի երկիմաստ քաղաքական ուժեր, ինչպիսին «Օրինաց երկիր», «Դաշինք» կուսակցություններն են, փորձում են ներկայանալ որպես ընդդիմություն, քանի որ դա առավել հարմար քաղաքական նիշա է:

«Հին» ընդդիմադիր ուժերը, ինչպես «Ազգային Միաբանությունն» է, ՀԺԿ–ն և այլն, ցուցադրում են սեփական հավակնությունների լրջագույն դրսևորումներ, ինչը նրանց խանգարում է մյուս ընդդիմադիրների հետ դաշինքի մեջ մտնել: Հաշվի առնելով, որ այս կուսակցությունները նախորդ ընդդիմություններում քավականին խղճուկ արդյունքի հասան, նաև այն, որ 2005 թ. սահմանադրական հանրաքվեից հետո պարզ դարձավ, որ բոլոր դեպքերում որոշիչը ոչ թե քվեն է, այլ արդյունքներ նկարողը, կարելի է մտածել, որ իշխանությունները սրանց արդեն 5% խոստացել են: Նման կասկածի դեպքում անգամ շար դժվար է ընդդիմության նախորդ առանցք հանդիսացող Սյեփան Դեմիրճյանին այլևս ընդդիմադիր համարել:

Ադասի Ենոքյան
«Ընդդիմություններ–2007. նախընտրական շրջան»
http://www.echannel.am/?topic_id=81
Մարտ 5, 2007

«Օրինաց երկիր» պարագան յուրահատուկ էր այն իմաստով, որ այն, դուրս մղվելով իշխանական դաշտից և ընդդիմադիր ընկալվելով իշխանության ներսում, այնուամենայնիվ շատ քիչ ժամանակ ուներ հասարակության և քաղաքական հանրության շրջանում իրական ընդդիմադիր ընկալվելու համար: Այն հայտնվել էր «մերոնց մեջ օտարի և օտարների մեջ մերոնքականի» իրավիճակում:

Ընդդիմադիրներն այնքան անմիասնական են գործում, որ երբ ընդդիմություններից առաջ «Օրինաց երկիր» կուսակցության հանձնաժողովի անդամներին տեսնելու են, որևէ այլ ընդդիմադիր ուժ չի մտադրվում՝ գոնե

հանուն իրենց չայնեթի, քանի որ ՕԵԿ–ի կորցրած ամեն չայնը, ի վերջո, նաև ընդդիմության չայնն է:

Աննա Իսրայելյան
«Առավուր» օրաթերթ
լրագրող

Ընդդիմություն լինելը շահեկան է դարձել. ՕԵԿ–ն այդպես արեց: Շահեկան է դարձել ընդդիմություններից առաջ ընդդիմություն գնալը, որ ընդդիմադիր էլեկտորատի չայնեթ վերցնելը ու լացնելը: Եթե Արթուր Բաղդասարյանն ասում է, որ մենք էլ կարող էինք իշխանության մեջ մնալ, ես էլ պետք է ասեմ, որ՝ այո՛, իշխանություն մնալը ոչ թե բերկրակն է, այլ պատահականություն է:

Էդուարդ Շարմազանով
Հայաստանի հանրապետական կուսակցության մամլո խոսնակ

Կեղծ ու իրական ընդդիմադիրների շփոթը սնուցվում էր նաև շուկաների տարածման եղանակով: Այսպես, առկա քաղաքական համակարգի դեմ ամենամերժոհական կոչերով բեմ ելած ընդդիմադիր դաշինքը՝ «Իմպիչմենտը», մեղադրվում էր իշխանականների հետ ամենասերտ հարաբերությունների մեջ: Նախընտրական շրջանում պետական օղակներին մոտ կանգնած ծանոթների միջոցով կամ այլ «հավաստի» աղբյուրներից քաղաքացիները հաճախ «տեղեկանում» էին, որ «Իմպիչմենտը» Սերժ Սարգսյանի ձեռքի գործն է, և դա ամրապնդվում էր ԱԺ ընտրություններին ամենաշրջանառվող ասեկոսով. «Նիկոլն ամեն շաբաթ այցելում է Սերժին»: Հասարակական ընկալումներում այնքան արմատացած էին իշխանության կողմից քաղաքական համակարգի տոտալ վերահսկման մասին պատկերացումները, որ դժվար էր հավատալ, թե առանց հովանավորչության հնարավոր էր Երևանի փողոցներում հնչեցնել «ո՛չ դո-դացմանը, ո՛չ սերժանտացմանը, ո՛չ ռոբոտացմանը» կոնկրետ իշխանավորներին թիրախ դարձնող համարձակ կարգախոսը և «ողջ ու աողջ» մնալ:

«Իմպիչմենտ» դաշինքը, «Հանրապետություն» և «Նոր ժամանակներ» կուսակցություններն իրենց հերթին իշխանության հետ գործարք կնքելու մեջ հրապարակավ մեղադրեցին «Արդարություն» դաշինքի միակ հետնորդը մնացած ՀԺԿ–ին՝ ակամա մասնակցելով քաղաքական պայքարը ընդդիմություն–իշխանություն հարթությունից դեպի ընդդիմության ներս տեղափոխելու իշխանահաճո ծրագրին:

«Հայաստանի Ժողովրդական կուսակցությունը» Ազգային Ժողովում փետր չունի: Դեռևս անցյալ տարի Ռ. Քոչարյանը լրարվամիջոցների ղեկավարների հետ փակ հանդիպման ժամանակ ասել էր, որ ՀԺԿ-ն չի անցնի 5%-ը, և հիմա նրանց նախկին գործընկերները, օրինակ՝ «Հանրապետությունը», իրենց վերջին հայտարարություններով զգալիորեն նպաստեցին, որ կյանքի կոչվի Ռ. Քոչարյանի նախանշած սցենարը:

Աննա Իսրայելյան
«Առավոտ» օրաթերթ
լրագրող

– Վերջին շրջանում կարծիքներ են հնչում, որ «Այլընտրանք» նախաձեռնությունը իշխանությունների ձեռքի գործն է, իսկ հանրահավաքների կազմակերպումը նպատակ ունի կոտրել ընտրություններից հետո մարդկանց ցույցերի քերելու ցանկությունը:

– Կարող են նաև ասել, որ «Այլընտրանքը» հանրահավաք է կազմակերպում գալակտիկայում ինչ-որ փոփոխություններ իրականացնելու համար: Մենք հանրահավաքներ ենք կազմակերպում նրա համար, ինչի համար որ ասում ենք: Մենք ասում ենք, որ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացին պետք է վերադառնա հրապարակ և այնպես չզգնա: Այդ կոտրողները նրանք են, ովքեր այս 8 տարիների ընթացքում ասել են, որ իրենք գիտեն, թե ինչ անել, սակայն վճռական պահին զնացել են փուլ թել խմելու: Մեր նպատակներն ու գաղափարները հստակ են և, կարծում են, կատարելիքի փուլից չեն փախիս¹⁹:

Նիկոլ Փաշինյան
«Ինպիչմենթ» քաղաքական համակարգին²⁰
<http://www.168.am/am/articles/9969>
Մարտ 28, 2007

Ինչ վերաբերում է ընտրարշավի մասնակից մյուս նորեկ «Ժառանգություն» կուսակցությանը, որը գլխավորում էր Հայաստանում հայտնի գործիչ՝ առաջին արտգործնախարար ԲաժՖի Հովհաննիսյանը, ապա այս քաղաքական ուժը կասկածելի էր թվում իր չափազանց մեղմ, քաղաքակիրթ քարոզարշավով, ինչը չտեսնված նորույթ էր Հայաստանի «քաղաքական» մշակույթում ինքն իրեն համակարգային ընդդիմություն

հռչակող ուժի համար: Ըստ «Ժառանգության» շուրջ տարածվող շշուկների՝ այն ստացել էր ԱԺ 5%-ոց արգելքը հաղթահարելու մասին իշխանության համաձայնությունը՝ ԲաժՖի Հովհաննիսյանի հոր՝ ամերիկահայ հայտնի գիտնական Ռիչարդ Հովհաննիսյանի անմիջական միջամտությամբ ու նրա՝ ՀՀ իշխանությունների վրա ազդեցություն ունեցող ամերիկահայ գործիչների հետ անձնական կապերի շնորհիվ: Այս շշուկները երբեմն իրական մտավախությունների տեղիք էին տալիս:

Նախկինում ես «Ժառանգությանը» ևս կհամարեի իրական ընդդիմություն, սակայն այսօր այն հստակ գործում է, այսպես ասած, իշխանությունների «դաբրոյի»՝ քաղաքական թույլտվության սահմաններում:

*ԱԺ 2007 պարզամտությունների քննադատ
«Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցություն*

Հայաստանի փակ քաղաքական համակարգի պայմաններում արդյունավետ ազդեցություն ունեցող այս ասեկոսները հանրության շրջանում ոչ միայն նվազեցնում էին ողջ ընդդիմության հանդեպ հասարակության վստահությունը, այլև ամրապնդում իշխանության ամենակարողության մասին պատկերացումները:

Այս համատեքստում ընդդիմության ցանկացած աշխուժություն դիտարկվում էր իբրև իշխանության հետ նախօրոք համաձայնեցված, փոխապայմանավորված քայլ: Համոզմունքի չափ տարածված էր այն տեսակետը, որ մուտքն Ազգային Ժողով մատչելի կլինի միայն գործարքի գնացած ընդդիմադիրների համար, ինչն էլ ավելի էր արժեզրկում ընտրական գործընթացը, որի արդյունքները թվում էին կանխորոշված:

Սպասելիքներ պրակտիկորեն չկան, կա դատարկություն, որովհետև ի սկզբանե հասարակությանն ասել են, որ ընտրությունների միջոցով ոչինչ չի փոխվելու զնաք քվեարկության, թե ոչ՝ միևնույն է: Մա շարք քաղաքական է, իսկ դա տարածվում է և՛ իշխանության, և՛ ընդդիմության կողմից: Ի սկզբանե ասվում է, որ անցնելու են իշխանության ուժերը և իշխանահան ընդդիմադիր ուժերը, այսինքն՝ նրանց կարելի է ընդդիմություն չհամարել: Ուրեմն, ով անցնում է ԱԺ, արդեն համարում են, որ նա իշխանության հետ համագործակցության արդյունքում է այնպես:

Էդվարդ Անպինյան
Հայաստանի ազատական առաջադիմական կուսակցություն
քաղաքական խորհրդի քարտուղար

¹⁹ Ն. Փաշինյանի ակնարկն ուղղված է ԴԺԿ ղեկավար Ս. Դեմիրճյանին՝ 2004 թ. ապրիլի 12-ի դեպքերի առնչությամբ:

²⁰ Հատված Նիկոլ Փաշինյանի հետ հարցազրույցից:

Իմ գնահատականով այսօր Հայաստանի քաղաքական դաշտը փոշիացվում է. դա նշանակում է, որ ընկերությունների քաղաքական գործընթացը, որ պիտի ընթանար, այլևս իր բովանդակությունը չունի. ընկերությունների իմաստը ի սկզբանե խեղաթյուրված է: Ցանկացած նորմալ երկրում ընկերությունը րեդի է ունենում իշխանության ու ընդդիմության միջև: Եթե գործընթացին նայում ենք այդ տեսանկյունից, այսօր Հայաստանում այդ պրոցեսը չկա: Այսինքն՝ ժողովուրդը պարտադրված է ընկերություն կատարել ոչ թե իշխանության և ընդդիմության, այլ իշխանական երկու ուժերի միջև, որովհետև ընդդիմությունը ոչ միայն չկարողացավ միավորվել, այլև չկարողացավ հստակ ձևակերպել իր մտադրությունները, ծրագրերը: Եվ դա, իմ կարծիքով, կատարեցին իշխանությունները՝ շար կազմակերպված և լավ պլանավորված, որի արդյունքում առաջիկայում ընկերություններ չեն լինելու, լինելու է միջոցառում, որի իմաստը նրանում է, թե երկու իշխանական ուժերից՝ ԲՀԿ և ՀՀԿ, որոնց միջև էական տարբերություն չկա, ում ավելի շար չայն կրան. մեկը կստանա 20%, մյուսը՝ 25%, թե՞ հակառակը:

Արմեն Բաղդասարյան

«168 ժամ» թերթի փոխիսնաքսի
քաղաքական մեկնաբան

Ընդդիմադիր դաշտում հաջողված խառնաշփոթը իշխանությունների հաղթաթուղթն էր, ինչը նաև թույլ տվեց նրանց հանդես գալ մի քանի ճակատով: Ընդ որում, եթե ընտրություններին առանձին-առանձին մասնակցությունը թուլացնում էր ընդդիմադիրներին, ապա իշխանականների դեպքում ճիշտ հակառակը՝ ավելացնում էր մրցակցային հնարավորությունները:

Այսպես, ընտրություններին իշխանությունը ներկայացված էր ոչ միայն գործող կոալիցիայի ՀՀԿ, ՀՅԴ և ՄԱԿ անդամներով, այլև ԱԺ 2007-ին իր բարեգործական իմիջով և կուսակցության անդամագրման էքսպանսիվ արշավով աչքի ընկնող նորաստեղծ «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցությամբ:

Նախընտրական լանդշաֆտի մյուս կարևոր առանձնահատկությունը քաղաքական դաշտի ծայրահեղ սեզոնայնացումն է: Ինչպես իշխանական, այնպես էլ ընդդիմադիր ճամբարում նախընտրական ալյանսներ չհասվոր-

վեցին: Այսօր պարզ է, որ և՛ «կարկառուն ընդդիմադիրները»՝ ՀԺԿ, ԱՄ, ՕԵԿ, և՛ իշխանական ուժերը միայնակ են մասնակցելու ընկերություններին:

Ադաի Ենոքյան

«Ընկերություններ-2007. նախընտրական շրջան»
http://www.echannel.am/?topic_id=81

Մարտ 5, 2007

«Բարգավաճ Հայաստանի» և «Հանրապետականի» երկուսն էլ բաբրված ուժեր չկան, դա նույն իշխանությունն է, որը, քանի որ ընդդիմությունը չի միավորվել, հարմար է գրել հանդես գալ երկու ճակատով:

Արմեն Բաղդասարյան

«168 ժամ» թերթի փոխիսնաքսի
քաղաքական մեկնաբան

Իշխանության կողմից «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցությանն ի սկզբանե շնորհված արտոնություններն արդեն հուշում էին, որ այն մեծ դերակատարություն է ունենալու ապագա ԱԺ ընտրություններում՝ իշխանության վերարտադրման գործում: Ոչ միայն ԲՀԿ առաջնորդ՝ գործող նախագահի աջակցությունը վայելող մեծահարուստ Գագիկ Ծառուկյանի անձն էր ակնարկում նախագահականի հետ կուսակցության սերտ առնչությունները, այլև դա էր արտացոլում հետագայում ձևավորված թիմը, քանի որ ԲՀԿ համամասնական ցուցակում ներառված էին բարձրաստիճան պետական պաշտոնյաներ, այդ թվում՝ նախագահի աշխատակազմի անդամներ: «Բարգավաճ Հայաստանը» կարձ ժամկետում առավելագույն արդյունքի հասնելուն նպատակաուղղված նախագիծ էր, որը թեև ներկայանում էր այլընտրանք առաջարկող հոռտորությամբ, առանձնապես չէր կենտրոնանում ծրագրային դրույթների վրա և հետևողական չէր գաղափարական սկզբունքներում:

Ամենամտահոգիչն այն է, որ քաղաքական դաշտն այսատերելու բավականին հաջողված փորձ կատարվեց: Նկատի ունեն իշխանությունների հովանավորության ներքո սրեղծված արհեստական կուսակցությունը՝ ԲՀԿ-ն, որի համար նախ սրեղծվեցին քարոզչության հնարավորություններ՝ ըստ որոշ տեղեկությունների ՄԱԿ-ի նախագահ Գուրգեն Արսենյանին ստիպելով վաճառել իր հեռուստաընկերությունը Գ. Ծառուկյանին: Առաջին քայլով նրան հեռուստատեսություն փրվեց, իսկ դա ընկերություններում գործի կեսն է: Երկրորդ հերթին ակնհայտ է, որ Գ. Ծառուկյանը և իր ղեկավարած զանազան ընկերությունները պակաս են մուծում հարկերը, և այդ

բացի շնորհիվ նա այդպիսի քարոզարշավ վարեց՝ քարեգործություններ, ընկերությունների համար կազմակերպված շահումներ, վիճակահաղեր և այլն: Քաղաքական դաշտ մրցվեց այնպիսի արհեստագծի կուսակցություն, որը չունի դասական կուսակցության և ոչ մի բաղադրիչ, հսրակ գաղափարախոսություն կամ ծրագրեր:

ԲՀԿ-ն, իհարկե, ուներ ծրագիր, որ վարչված մասնագետները գրել էին, բայց կուսակցության ղեկավարի հայտարարությունները փրամագծորեն հակառակ էին իր իսկ կուսակցության հռչակած ծրագրերին: Օրինակ՝ Գ. Ծառուկյանը բուսական «O₂» հեռուստաընկերության հարցազրույցում խոսեց, որ գլխավորը Ռուսաստանի հեյր հարաբերություններն են, իսկ Եվրոպայի հեյր հարաբերություններն իր իսկ խոսքերով՝ «չուր-չուր», մինչդեռ ԲՀԿ ծրագրում փրամագծորեն հակառակն է. Ռուսաստանի մասին խոսք անգամ չկա: Սա զավեշտ է, որ բնութագրական է այս քարոզարշավի համար:

Աննա Խարայեյան
«Առավոտ» օրաթերթ
լրագրող

Կասկած չի հարուցում, որ 2007-ին լուրջ դերակատարում կունենա ԲՀԿ-ն: Փաստն այն է, որ ԲՀԿ-ն Հայաստանում երկու ազդեցիկ կուսակցություններից մեկն է: Դա բացատրվում է մի քանի հանգամանքով. առաջինը՝ ընդդիմությունից հիասթափված լինելը, երկրորդը՝ սոցիալական խնդիրները և երրորդը՝ քաղաքական համակարգի չճանաչված լինելը:

Էդուարդ Ծարմազանով
Հայաստանի հանրապետական կուսակցության մամուլ խոսնակ

«Բարգավաճ Հայաստանը», հաշվի առնելով, որ գոնե ֆորմալ առումով իշխանության մեջ տեղ չունի, առաջարկում է որոշակի այլընտրանք՝ ասելով, թե շատ բաներ փոխվելու են և՛ սոցիալական, և՛ տնտեսական ոլորտներում: Եվ իհարկե իրավունք ունի որոշակի ավանդույտիստական բաներ ասել, ինչպես օրինակ՝ թե Հայաստանը 10 տարի հեյր միջին եվրոպական պետության պես կապրի: Դա նաև պայմանավորված է նրանով, որ ԲՀԿ թիվը չևսվորվում էր վերջին ամիսների ընթացքում: Նրանք իրենց դիրքորոշումները, լոգոնգները համաչափացնելու ժամանակ չունեին, առանձնապես ցանկություն էլ չունեին, դա այնքան կարևոր չէր: Փաստորեն իրենց քարոզչությունը ներկայացնող անձինք ամեն մեկն իր պարկերացումներն էր ներկայացնում՝ առանց համեմատելու: Այս կուսակցության ներսում նկատում ենք լուրջ հակասություններ, որոնք ԶԼՄ-ներում նույնիսկ չեն շեշտվում, չեն

ներկայացվում հանրությանը, քանի որ կուսակցությունը մեծ ազդեցություն ունի լրատվամիջոցների վրա: Նկատի ունեն, օրինակ, պրն. Ծառուկյանի ոչ բոլորին հայրնի հարցազրույցը մոսկովյան «O₂» հեռուստաընկերությանը, որտեղ նա ասում է, որ «90%-ը Ռուսաստանինն է, այն 10%-ով կհամագործակցենք մյուսների հեյր»: Եվ սա այն դեպքում, երբ նույն կուսակցության ցուցակում հայրնիված դիվանագետ Ավեյր Արոնցն ասում է, որ մենք պեյրք է հավասարակշռենք մեր հարաբերությունները և Ռուսաստանի հեյր համագործակցությունից շեշտը կամաց-կամաց տեղափոխենք դեպի ՆԱՏՕ: Այսինքն՝ այսպիսի տարբերություններ և հսրակ իրար հակասող հայտարարություններ նույնիսկ տարբեր կուսակցությունների միջև այնքան չկան, որքան ԲՀԿ-ի ներսում են:

Բորիս Նավասարդյան
«Երևանի մամուլի ակումբի» նախագահ

Իշխանական դաշտում նորամուծությունները սրանով չսպառվեցին: Ընտրությունների նախաշեմին նորաթուխ ԲՀԿ իշխանական ուժի ձևավորմանը զուգահեռ կառուցվածքային վերաձևումներ էին տեղի ունեցել իշխանության հիմնական՝ «Հանրապետական» թևում, որը գործող՝ 3-րդ գումարման Ազգային Ժողովում ամենամեծ խմբակցությունն ուներ: Այն 2007-ի ընտրություններից դեռևս մեկ տարի առաջ իր դեկավար կազմ էր ներառել Հայաստանի քաղաքական կարևոր դերակատարներից մեկին՝ պաշտպանության նախարար Սերժ Սարգսյանին, որը ընտրություններից շուրջ 1.5 ամիս առաջ՝ ՀՀԿ նախագահ և Հայաստանի վարչապետ Անդրանիկ Մարգարյանի վաղաժամ մահվանից հետո փոխարինեց նրան կուսակցության առաջնորդի, ինչպես նաև ՀՀ վարչապետի դերում: Սերժ Սարգսյանի ներգրավումը կուսակցության մեջ նոր կառուցվածքային փոխակերպումների էր ենթարկել ՀՀԿ-ն: Նախկին պաշտպանության նախարարի հետ կուսակցական վերնախավ ընդգրկված տնտեսական տարրերի դիրքերն ամրապնդվեցին նաև ԱԺ ընտրությունների համամասնական ցուցակում. ՀՀԿ-ի վետերան քաղաքական ղեմքերից շատերը նախորդ ընտրությունների համեմատ նախընտրական ցուցակի հերթական համարում անկում ապրեցին՝ անցողիկ տեղերը զիջելով «թարմ» տնտեսական ղեմքերին: «Հանրապետականի» ներսում վերաձևումները դրսևորվում էին նաև միննայն ընտրատեղամասում մեծամասնական կարգով միանգամից երկու հանրապետականի առաջադրմամբ, որոշ դեպքերում էլ ոչ հանրապետական թեկնածուին սատարելով՝ կուսակցության որոշմամբ:

ՀՀԿ-ի համար կուսակցության անդամներին «զցելը» դարձել է սովորու-
թյուն: ՀՀԿ համամասնական և մեծամասնական ընկրացուցակների հրա-
պարակումից հետո երևան են եկել բավական ուշագրավ փաստեր: Սպաս-
վում էր, որ Շիրակի մարզում գրևավոդ 35 ընկրապարածքում կառա-
ջադրվեր ՀՀԿ խորհրդի անդամ, ԱԺ պարզամավոր Մարտին Մուքիասյա-
նը: Սակայն նա ոչ միայն չի առաջադրվել, այլև Մուքիասյանի անունն
ընդգրկված չէ անգամ ՀՀԿ համամասնական ընկրացուցակում: ... Գյումրի-
ում նա ՀՀԿ-ի հեղափոխության մեկն է եղել, և ինչպես ֆինանսապետ, այնպես
էլ այլ մեթոդներով միշտ լրջորեն աջակցել է կուսակցությանը: Այնպես որ
գոնե գյումրեցիների համար զարմանալի է, թե ինչու է ՀՀԿ-ն գեպականի ժա-
մանակ փոխում իր չիերը:

... Միայն Մուքիասյանը չէ, որ հայտնվել է ՀՀԿ «սև ցուցակում»: Արմա-
վիրի 19-րդ ընկրապարածքում առաջադրվել է նաև ՀՀԿ անդամ Հակոբ Հա-
կոբյանը՝ ճոյրը, սակայն հարագապ կուսակցությունն այնպեղ պաշտպա-
նում է նրա հակառակորդին՝ գեներալ Սեյրան Սարոյանին:

Արման Գալոյան
«Դժգոհություններ ՀՀԿ-ում»
«Հայք» օրաթերթ²¹

Նույն ընկրապարածքում կոնֆլիկտը չէր լուծվել, և երկու հանրապետա-
կաններ՝ Սեյրան Սարոյանը և Հակոբ Հակոբյանը, մրցակցում էին իրար դեմ:
Եվ իշխանությունը վերջնահաշվում սրիպված եղավ որոշում կայացնել՝
նրանցից մեկին պրոցեսից դուրս մղելով. դա Հակոբ Հակոբյանն էր: Նմանա-
պիպ փաստերի և անփաստերի երևույթներ բազմաթիվ են լինելու, որովհետև
փեղերը սահմանափակ են: Խոսքը գնում է ընդամենը 131 փեղի մասին, որն
անշուշտ իշխանությունն ամբողջությամբ չի կարող վերցնել, եթե անգամ
նման հնարավորություն ունենար, դա իր համար արդեն վրանգավոր է:

ՀՀԿ-ն անգյալ փարվա (2006 թ. – հեղ.) անռանկց վերածվեց օլիգարխիկ
կուսակցության, երբ Ս. Սարգսյանը մյուս օլիգարխների հետ միասին մուրք
գործեց կուսակցություն, և Անդրանիկ Մարգարյանի մահից հետո ամբող-
ջությամբ վերցրեց այն: Այս երկու կուսակցությունները՝ ՀՀԿ-ն ու ԲՀԿ-ն,
գործում են բացարձակապես քաղաքական համակարգից դուրս, նրանք
օլիգարխիկ փիրույթում են:

Սյուրպա Սաֆարյան
ԱԺ 2007 պարզամավորության թեկնածու
«Ժառանգություն» կուսակցություն

Այս պահին վաղամեռիկ վարչապետի քաղաքական պարագան դուրս
եկավ դաշտից. այն ժամանակ, երբ վարչապետը դեռ ողջ էր, մենք այսպիսի
միանշանակ պնդում չէինք կարող անել, որովհետև ամեն դեպքում նրա հե-
ղինակությունը ՀՀԿ-ում բավականին ծանրակշիռ էր, շար պվելին, քան
Ս. Սարգսյանինը, էլ չեմ ասում, որ հանրապետականների հին գվարդիայի
մեջ Ս. Սարգսյանը ընդհանրապես ընդունելի ֆիգուր չէր:

Հովսեփ Խորշուդյան
«Ժառանգություն» կուսակցության մամլո խոսակ
քաղաքագետ

Նոր ձևավորված «Բարգավաճ Հայաստանը» և վերաձևված «Հան-
րապետականը» ներկայացնում էին Աժ 2007 ընտրական գործընթացում
իշխանության հիմնական արսենալը: Իշխանության մասնակցությունն
ընտրություններին ՀՀԿ և ԲՀԿ երկու խոշոր «բրենդով» հրաշալի մար-
քեթինգային հնարք էր, որով իշխանությանը հաջողվեց հանրության
ուշադրությունը շեղել իրականում գոյություն ունեցող համակարգային
հակառակորդների պայքարից և ընտրական գործընթացը հիմնականում
ուղղորդել դեպի երկու իշխանական ուժերի միջև պայքարի հուն:

Ընտրարշավի ընթացքում առանձնահատուկ էր ԲՀԿ-ի պարագան,
որը ցուցադրում էր «իշխանությունից դուրս, բայց իշխանության հետ»
կեցվածք: Մի կողմից, ընդդիմադիրների շարքում ծալոյալ իշխանական-
ների առկայության ֆոնին «անկեղծ ոչ ընդդիմադիր» կեցվածքը միա-
վորներ էր բերում այս ուժին: Մյուս կողմից, սակայն, նրա «ոչ իշխանա-
կան» կեցվածքը խառնաշփոթ էր հարուցում արդեն ողջ քաղաքական
դաշտում, ինչը դարձավ իշխանությունների երկրորդ խոշոր հաղթաթուղ-
թը ընտրողներին ապակողմորոշելու գործում, քանի որ Հայաստանում
բողոքական ընտրագանգվածի ծանրակշիռ մասը ընտրություն կատա-
րելիս կողմորոշվում էր քաղաքական ուժի՝ իշխանական կամ ընդդիմա-
դիր թեկն պատկանելությամբ, ինչը հասարակության ընկալումներում
քաղաքական դերակատարներին բնորոշող կարևորագույն բնութագ-
րիչն էր:

Իրականում ԲՀԿ-ն և ՀՀԿ-ն իմ փրպավորությամբ ընդամենը սպասար-
կում են երկու անշանց՝ ՀՀԿ-ն Ս. Սարգսյանին, ԲՀԿ-ն՝ Ռ. Քոչարյանին:

Հովսեփ Խորշուդյան
«Ժառանգություն» կուսակցության մամլո խոսակ
քաղաքագետ

²¹ Ինտերնետային աղբյուրը գրքույկի տպագրության պահին հասանելի չէր:

Քանի որ քաղաքական համակարգը քայքայված էր, և հասարակության մեջ միտքում կար գոնե ինչ-որ շնով պաշտոնական իշխանության հանդեպ որոշակի այլընտրանք տեսնել, հասարակության մի զանգված, ի դեմս Գ. Ծառուկյանի, տեսավ իր այլընտրանքը, որի հետ կապված՝ մի զգալի մաս կոնյուկտուրայի շնով մտավ այդ կուսակցության մեջ: ՀՀԿ-ի այլընտրանքի գաղափարը ինչ-որ շնով աշխատեց, այսինքն՝ ըստ էության, արմատական ընդդիմության ձևի բացակայությունը բերեց նրան, որ ԲՀԿ-ն ինչ-որ նիշա վերցրեց:

Երվանդ Բոզոյան
քաղաքագետ

Կար մի հարակ էլեկտորատ, որ ընդդիմության անգործության պարճառով անտրոնության էր մատնված, և ԲՀԿ-ն եկավ այդ էլեկտորատի գրավելու: Բայց ԲՀԿ-ն ծնվեց ոչ միայն վակուումից, դա նաև հասարակական պահանջն էր: Կուսակցությունը հայրնվեց և դա առաջարկեց, իսկ թե ինչպես՝ իրենց խնդիրն է. ի վերջո ցանկացած կուսակցության նպատակը իշխանության գալն է, ընտրություններում հաղթելն է:

Հայաստանը հեղափոխություն էր, մեզ մոտ ընդդիմություն-իշխանություն հարակ երևում է միայն նախագահական ընտրություններին: Այսօր ընդդիմադիր էլեկտորատի զգալի մասը կարող է չայն տալ և՛ ՀՀԿ-ին, և՛ ԲՀԿ-ին: Բայց 2008-ին ընդդիմադիր էլեկտորատը շար դժվար է իշխանության թեկնածուին չայն տալու: Մա արտուրդ է, բայց այդպես է: 2007 թ. ԱԺ ընտրություններում ընդդիմության և իշխանության միջև պայքար չկա, կա ԲՀԿ-ՀՀԿ պայքար և ՀՅԴ՝ բոլոր թերթերը դրա մասին են գրում: Եթե երկուսը կոալիցիոն կուսակցություններ են, ապա մյուսի (ԲՀԿ-ի - հեղ.) ցուցակներին նայելով՝ հարակ տեսնում են, որ սա էլ է իշխանական: Այսինքն՝ պայքարը 65-70%-ով իշխանական կուսակցությունների մեջ պետք է լինի այն դեպքում, երբ մեր երկրի 80%-ից ավելին ունի ընդդիմադիր կեցվածք:

Էդուարդ Ծարմազանով
Հայաստանի հանրապետական կուսակցության մամուլ խոսնակ

Ես «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցությունը չեմ համարում ընդդիմադիր ուժ, որովհետև մենք երբեք չենք ասել, որ կողմ ենք հեղափոխության: Մենք ընդունում ենք այն դրական զարգացումը, որ կա, բայց մենք ընդդիմադիր ենք այդ զարգացման տեմպերին: Գրնում ենք, որ համակարգային փոփոխություններ երկրում շար դանդաղ են տեղի ունենում: Ես առհասարակ իշխանություններին ընդդիմադիր չեմ տեսնում, քանի որ եթե ինչ խնդրեր ունեն, թե օրինակ՝ ՀԺԿ-ն, «Ազգային միաբանությունը» և ևս 10-15

ընդդիմադիր կուսակցություններ ինչ այլընտրանք են առաջարկում, օրինակ, իշխանությունների վարած արտաքին կամ ներքին քաղաքականությունը, ես չեմ կարող ունենալ: Նրանք այնպիսի այլընտրանք, որն իր հենքով հակասեր իշխանության ասածին, չեն առաջարկում: Նրանք ժողովրդին ասում են՝ դուք գրավեք, մենք գալուք, այդ ամենը մենք անենք: Այսինքն՝ այսպեղ անձերի փոփոխության խնդիր է դրված, իսկ դա իրական այլընտրանք չէ: Իսկ մյուս ուժերը, որոնք առաջարկում են գաղափարական այլընտրանք իշխանություններին, չունեն հանրային վարահություն:

ԱԺ 2007 պարզամտությունների թեկնածու
«Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցություն

Ես շար եմ լսում «Բարգավաճ Հայաստանի» ելույթները: Այն կենտրոնամետ կուսակցություն է, ընդդիմություն չի: Ընդունում են նախագահի սխալները, բայց չեն մերժում նրա առաջ քաշած խնդիրները: Անեն դեպքում այն ընդդիմություն չի: Գ. Ծառուկյանն իսկապես բարի մարդ է: Իր անվան շուրջ համահամբովեց 370 հազար մարդ, հավատացին նրան: Նախագահն ինքն էլ գիտեր, թե որ անձին կարելի է դնել կուսակցության ղեկավար: Մարդիկ հավատացին, գնացին:

ՀՀ քաղաքացի, ք. Երևան

«Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցությունը ընդդիմությունից չայն տալու վերցնելու համար է սրեղծված: Ժողովուրդը մեծ հավետով սկզբի 2-3 ամիսը գնաց այդ կուսակցություն. ուր գնում էիր, ասում էին՝ «Բարգավաճ Հայաստան», «Բարգավաճ Հայաստան»: Բայց երբ ժողովուրդն իմացավ, որ դա Ռ. Քոչարյանի սրեղծած կուսակցությունն է, այլևս հետ են կանգնում, չեն ուզում գնալ:

ՀՀ քաղաքացի, ք. Երևան

Ընդհանուր առմամբ ընդդիմադիրների թուլացած դրությունը հնարավորություն էր տվել նույնիսկ իշխանական կոալիցիայի անդամ «Դաշնակցությանը» կիսաընդդիմադիր կամ «ոչ իշխանական, ոչ ընդդիմադիր» մարտավարական դիրք գրավել: Այսպես, «Դաշնակցությունը» փորձեց ներկայանալ «իշխանության ներսում, բայց իշխանությունից դուրս» կարգավիճակով և իր հերթին վարում էր ընդդիմադիրներին բնորոշ քարոզարշավ:

Այնուհայր է, որ ինչ էլ լինի, ապագա միասնության մեջ նաև ՀՅԴ-ն ունի իր տեղը: Բայց նրա հանգամանքը մի փոքր յուրահարուկ է, քանի որ դաշ-

նակցությունը, 1998-ից ի վեր լինելով իշխանության մաս, այնուամենայնիվ իշխանության առաջին դեմքերի համար լիովին վստահելի կամ յուրախին չի դառնում, քանի որ հարաբերական ինքնուրույնություն պահպանում է: Դրան գումարած՝ ամեն ընկերությունից առաջ սպասվում էր ցույց տալու ինչ-որ փորձեր է անում, այս անգամ էլ եղան նման արտահայտություններ: Նկատի ունեն Հայաստանի ՀՅԴ գերագույն մարմնի անդամ Սպարտակ Մեյրանյանի հայտարարությունը, թե ընկերակեղծիքների դեպքում դաշնակցությունը դուրս կգա փողոց: Ինքս դրան չեմ հավատում, իհարկե, որովհետև աչքի առաջ ունեն 2003 թ., թե ինչպես կեղծիքներից հետո նրանք մտան կոալիցիա: Բայց ասում են՝ սպասման ինչով չի կարակում, մեկ էլ տեսար նրանք 2008 թ. նախագահականից առաջ իրենք իրենց խիստ հարաբերական ինքնուրույնությունը որոշեցին մի քիչ ընդարձակել:

Աննա Իսրայելյան
«Առավոտ» օրաթերթ
լրագրող

Հաշվի առնելով այն ռեսուրսները, որոնց տիրապետում է Գաշնակցությունը՝ այն մեծ դերակատարություն ունի և՛ լրատվամիջոցներում, որոնց հետ հնարավորություն ունի աշխատելու, և՛ նրանով, որ իրենց քաղաքական գործունեությունը վերջին տարիներին ոչնչով չի խոչընդոտվել՝ ի տարբերություն ընդդիմադիրների: Այսինքն՝ իրենք բոլոր հնարավորություններն ունենին հասարակությանը ներկայացնել իրենց ծրագրերը և ճանաչելի լինել: Այս առումով նրանք ընդդիմություն չեն կարող համարվել այս ընկերական պրոցեսում: Բայց հաշվի առնելով հեռանկարները՝ ընդդիմություն դառնալու նրանց հնարավորությունը բավականին մեծ է, այս ընկերաբանական ժամանակ նրանց կողմից բավականին ընդդիմադիր կեցվածք և վարք նկատվեց: Նրանք ո՛չ ընդդիմություն են, քանի որ ընդդիմությունը մեզ մոտ անպայման ճնշված պետք է լինի ինչ-որ փուլում, ո՛չ էլ իշխանություն, քանի որ իշխանության վերադարձումն անհրաժեշտ էր արդեն չուներ:

Բորիս Նավասարդյան
«Երևանի մամուլի ակումբ» նախագահ

Ինչևէ, նման վերադարձվողություններն ու «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցության շոնդալից մուտքը քաղաքական ասպարեզ ու մասնակցությունն ԱԺ 2007-ին՝ որպես հիմնական իշխանական «Հանրապետականին» այլընտրանք ու մրցակից, նաև ազդարարում էին իշխանության ներսում ընթացող կառուցվածքային նորամուծությունների մասին: Թեև

ՀՀԿ-ԲՀԿ մրցապայքարը նման էր արդեն իսկ անցողիկ միավորներ ունեցող թիմերի միջև նախօրոք պայմանավորված խաղի, այդուհանդերձ այս մրցակցությունը գալիք նախագահական ընտրություններից առաջ տնտեսական բուրգերի քաղաքական կշիռների ամրագրման խնդիր էր լուծում. գրանցված հաշիվը որոշելու էր առաջատարին:

Այժմ իրար նկատմամբ ընդդիմություն հանդիսանում են ՀՀԿ-ն և ԲՀԿ-ն: Նրանք չեն մերժում լավյալ քաղաքական համակարգը, չեն մտածում՝ սահմանադրությունը լավն է, թե ոչ, այլ գործում են քաղաքական գործող կառույցի շրջանակներում: Եվ դա իհարկե հակամարտություն է: Այսպես «Բարգավաճ Հայաստանը» ծնվել է, որպեսզի իշխանության մեջ իր համար որոշակի կտոր ստանա, որպեսզի այդ խմբի համար նախագահի ընկերություններից հետո երաշխիք ապահովի: Նման երաշխիքի համար անհրաժեշտ է հանրային ռեսուրս, մեդիառեսուրս, քաղաքական կուսակցության ինֆրառեսուրս, որպեսզի խորհրդարանում ունենաս բավարար քանակով տեղեր, նախարարություններ, որպեսզի քեզ դուրս չնետան քաղաքականությունից և տնտեսությունից 2008-ից հետո: Նրանք լրջորեն փորձում են դրան հասնել, իրենց մրցակցությունը «Հանրապետականի» հետ լուրջ պայքար է:

Ալեքսանդր Իսկանդարյան
«Կովկասյան լրատվամիջոցների ինստիտուտի» տնօրեն
քաղաքագետ

Ալեհայր է, որ Ռեբերտ Բոչարյանը նախատեսում է Ազգային Ժողով 2007-ում ունենալ մի քանի իշխանական կուսակցություն: «Բարգավաճ Հայաստան» արհեստաբան կուսակցության սրեղծումը հենց այդ նպատակն էր հետապնդում: Բոչարյանի բազմաթիվ փորձերից հետո հենց Գագիկ Ծառուկյանի սրեղծած խումբը դարձավ կամ համարվեց առավել կենսունակը, և նրան թույլ տրվեց մասնակցել քաղաքական պայքարին: Միաժամանակ, քանի որ պատգամավորական մանդատները սակավ են, իսկ օլիգարխները՝ շատ, առաջացավ բնական մրցակցություն ԲՀԿ-ի և Հանրապետական կուսակցության միջև, ինչին խառնվելու փորձեր են անում դաշնակները և այլք: Բնական է, որ այս մրցակցությունը հետագայում իր «աֆերերչոկերը» կցուցաբերի խորհրդարանում, ինչը Բոչարյանի պատկերացմամբ՝ իրեն հնարավորություն կտա հանդես գալ վերին արբիտրի կարգավիճակով: Այն նաև

այս կամ այն կողմի վրա կթեքի փոքր «կշռաքարը»՝ ենթադրաբար երրորդ՝ իշխանական կուսակցությանը կամ կուսակցություններին:

Ադասի Ենոքյան

«Ընկրություններ–2007. նախընտրական շրջան»

http://www.echannel.am/?topic_id=81

Մարտ 5, 2007

ԲՀԿ–ն ի սկզբանե արեղծվել էր, որպեսզի ապագա խորհրդարանում դաշն կազմի ՀՀԿ–ի հետ, սրա ապացույցն է նաև Ռ. Քոչարյանի հեռուստա-ելույթը, որտեղ նա նշեց, որ խորհրդարանում իրար հետ աշխարհել կարող են իրար հետ համագործակցող, և ոչ թե առճակատող ուժերը: Այս փուլում, սակայն, ինչքան էլ ԲՀԿ–ն և ՀՀԿ–ն ապագա դաշնակիցներ են և ինչքան էլ սա պայմանավորված քեմադրության շրջանակներում ընթացող խաղ է, այնուամենայնիվ որոշակի մրցակցություն կա, թե ով ավելի շար կհավաքի:

Աննա Իսրայելյան

«Առավոտ» օրաթերթ

լրագրող

Վերջին 10 տարիներին սրացվեց այնպես, որ իշխանության մեջ բյուրեղացումը կատարվեց բուրգի ներսում երկու ազդեցիկ քեմերի տեսքով, և նրանց գլխին կանգնեց Ռ. Քոչարյանը: Իրենք բոլորը նորմալ ուղղաձիգ հարաբերություն ունեն Քոչարյանի հետ, բայց քեմերի միջև հորիզոնական հարաբերությունները խիստ հակասական են ու լարված: Իրենք համախմբվում են միայն այն ժամանակ, երբ հասկանում են, որ բոլորը միաժամանակ կարող են ասպարեզից դուրս գալ: Մինչև ինքնապահպանման բնագրի այդ կետը իրենք հակասություններ ունեն. մտածում են՝ ավելին կարողանանք պոկել: Բայց երբ Քոչարյանը տեսնում է, որ եկել է այն վրանգամիտը պահը, որ կարող է կորցնեն ամբողջը, ամեն մեկին ասում է. «Խաղաղվեք, այսքանն էլ չեզ քավական է»: Այսինքն՝ ինքը մշտապես կարողանում է բալանսը պահել: Բայց այդ կառուցվածքը չի պահպանվի նախագահական ընկրություններից հետո, որովհետև նոր իրողության՝ Սերժ Սարգսյանի նախագահության պայմաններում, լուրջ ազդեցություն ունեցող Գազիկ Ծառուկյանը իսանգարելու է: Այս բախումն անխուսափելի է:

Էդվարդ Անդրեյան

Հայաստանի ազգային առաջադիմական կուսակցություն
քաղաքական խորհրդի քարտուղար

Ռոբերտ Քոչարյանը և Սերժ Սարգսյանը սահուն, առանց ցնցումների իշխանափոխության խնդիր ունեն, դրա համար պայմանավորվել են, որ հա-

ջորդ նախագահը պիտի լինի Ս. Սարգսյանը: Խնդիրն ընդամենը այն է, թե Ս. Սարգսյանը ինչպես պիտի դառնա նախագահ՝ բացառապես իր և իր կուսակցության ջանքերով, թե Ռ. Քոչարյանի օգնությամբ: Իրենք պայմանավորվել են, որ Ս. Սարգսյանը պիտի դառնա նախագահ, իսկ Ռ. Քոչարյանը պիտի շարունակի պետության կյանքում շար կարևոր դեր խաղալ: Չէ՞ որ ինքը հայտարարեց. «Ես ամենաջասիլ թռչակառուն չեմ պատրաստվում դառնալ»: Ես թռչակի գնալ չի՛ պատրաստվում, գիրական աշխատանքով զբաղվել չի՛ պատրաստվում, ուրեմն պիտի իշխանական լծակներ ունենա, իսկ իշխանական լծակներ կարող է պահպանել միայն այն դեպքում, եթե Ս. Սարգսյանը իրեն պարտավորված զգա, որ Ռ. Քոչարյանի շնորհիվ է դարձել նախագահ: Դրա համար էլ «Բարգավաճ Հայաստան» են մտքերը խաղի մեջ, որ այն ԱԺ–ում մեծ ուժ լինի և ենթարկվի ոչ թե Ս. Սարգսյանին, այլ Ռ. Քոչարյանին, որպեսզի վերջինիս հանկարծ խաղից դուրս չթողնեն:

Արմեն Բաղդասարյան

«168 ժամ» թերթի փոխխմբագիր
քաղաքական մեկնաբան

Աժ մարաթոնում նախանշվում էր Հայաստանի ապագա քաղաքական, ուրեմն և տնտեսական տիրապետության խնդիրը, ինչը հանրության շրջանում թեժացնում էր ՀՀԿ–ԲՀԿ մրցապայքարի զգացողությունը: Նախընտրական շրջանում ԲՀԿ տարածքային շտաբերից մեկի մոտ տեղի ունեցած պայթյունը ևս ՀՀԿ–ԲՀԿ պայքարին անուղղակի սրություն հաղորդեց: Իշխանական բուրգի հենասյուների միջև հնարավոր բախումը մի կողմից մտահոգությունների տեղիք էր տալիս, թե կարող է հանգեցնել սիցիլիական սյուժեով հետևանքների, մյուս կողմից տպավորություն էր ստեղծում, թե իշխանությունն ինքն իր ներսում հակակշիռների մեխանիզմ է ձևավորում, ինչը կարող էր հուսադրող գործոն դառնալ քաղաքական համակարգի առողջացման և արդար ընտրություններ անցկացնելու համար:

Դեռևս նախընտրական ընթացքը նորմալ է անցնում, անհանգստացնում են միայն նախընտրական պրոֆոկացիաները, օրինակ՝ ԲՀԿ–ի դեպքը: Դրանք այն ուժերն են, որոնք շահագրգռված չեն, որ Հայաստանում քաղաքակիրթ ընկրություններ և կայուն զարգացում լինի: Չեն կարող ասել՝ ովքեր են: Հնարավոր է՝ քրեածին ուժերն են, որոնք չեն ուզում՝ Հայաստանը նորմալ զարգացում ունենա: Բացի այդ, կան ուժեր, որոնք չեն ցանկանում

Էվոլյուցիոն ճանապարհ, և նպատակ ունեն ԲՀԿ-ՀՀԿ անջրպետը տեսանելի դարձնել:

Էդուարդ Շարմազանով

Հայաստանի հանրապետական կուսակցության մամուլ խոսնակ

Կարծում եմ, որ կլինի շատ թեժ պայքար մեր տնտեսական խմբերի միջև, որը կարող է արտահայտվել ցանկացած ձևով՝ կրակոցներ, ծեծեր, ջարդ, ինչ ասես կարող է լինել, որովհետև այսօր լուրջ շահեր են բախվում: Բայց այն, որ մենք արդյունքում կարանանք ամենաարդար ընտրությունները, կասկած չկա: Իրար վերահսկելու, ծեծելու արդյունքում մենք կարանանք արդար ընտրություններ, և ես չեմ գարնանա, որ տնտեսական խմբերը իրար մեջ վերաբաշխվեն:

Իմ ամենամեծ մտավախությունն այն է, որ այդ ջարդերի տոկոսը չգերազանցի մի սահման, որից հետո պրոցեսը դառնա անկառավարելի, որովհետև հնարավոր է, որ վերևներում պայմանավորվածություն լինի, բայց ներքևներն անկառավարելի լինեն:

Տիգրան Չրբաշյան

AEPLAC հայաստանյան գրասենյակի ղեկավար տնտեսագետ

Դժվար է ասել, թե այս կոնֆլիկտում ով կհաղթի, երկուսն էլ հաղթելու և կործանվելու շանսեր ունեն՝ կախված նրանից, թե ով գրագետ ձևով այդ քայլերը կանի: ՀՀԿ-ն գրագետ քայլեր անելու ավելի մեծ հնարավորություն ունի, որովհետև բացի կառուցվածքներ ունենալը, այլ կարծիք լսելու նրանց ունակություններն ավելի մեծ են: Միևնույն ամեն դեպքում ես շատ դժվարությամբ եմ պարկերացնում, որ ԲՀԿ-ում ազատ, անբռնազբոսիկ բանավեճ գնա, կամ որևէ մեկը լծակ ունենա կուսակցության նախագահին անկեղծությամբ ասելու «այս ինչ ես անում»: Նաև այս պարճառով է ԲՀԿ-ն ավելի խոցելի:

Այսօր գնում է կյանքի ու մահվան պայքար: Ամեն մեկը հասկանում է, որ պարտվելն ուղղակի պարտվել է, որ արժանապարտություն ընդունի մյուսի հաղթանակը: Այսօր հսկայական միջոցներ են մարդկանց մոտ գոյանում: Հայաստանը բավականին փոքր է, ու այնքան գայթակղիչ՝ շարերի համար, որ ամեն մեկը մտածում է՝ միանգամից սեփականաշնորհի ու լինի դրա տերը:

Էդվարդ Անրինյան

Հայաստանի ազատական առաջադիմական կուսակցություն քաղաքական խորհրդի քարտուղար

Այսօր մենք ունենք երկու ուժ, որոնք համարյա նույն տեղից, նույն իշխանական բեռից են ղեկավարվում, և իշխանությունը պիտի կիսեն իրար մեջ: Միևնույն պիտի անպայման լինի դրանց հակադիր բեռը, որը ոչ մի կերպ չի ձևավորվում: Դա հենց իշխանությանն է պետք, որովհետև ցանկացած երկրում քաղաքական դաշտը պիտի հավասարակշռված լինի, և եթե հակադիր՝ ընդդիմադիր բեռը լուրջ ձևավորված չէ, իշխանության մեջ է պայքար առաջանում, սկսում են «իրար խփել»: Այսինքն՝ սկսվում է մրցակցություն, որն անվերահսկելի է, ու պարզ չէ, թե ինչ է, օրինակ՝ Գյումրիի քաղաքապետի մահափորձը:

Միևնույն է՝ երկու բեռանց իշխանություն լինել չի կարող, որքան էլ նրանք իրար ընկեր լինեն, վերջում մի իշխանությունը մյուսին պիտի ոչնչացնի: Եթե ընթանալու է այս ճանապարհով և չի հայտնվելու երրորդ ուժ, այս երկուսից մեկը պիտի ճանապարհ բացի: Ավելի մոայլ սցենար չեմ ուզում ասել, չնայած լուրեր կան, որ Սերժ Սարգսյանն ուզում է Վազգեն Սարգսյանի դեր խաղալ²², բայց ավելի զգույշ ու մտածված, բայց ես այնքան էլ չեմ վարստում դրանց հավաստիությանը:

Եթե լավաբետրեն տրամադրվենք, գուցե ժողովուրդը ՀՀԿ-ԲՀԿ մրցակցությունից շահի, բայց դրա հետ շատ մեծ հույսեր չարժե կապել:

Հրանտ Տեր-Աբրահամյան

Աժ 2007 պարզամտությունների քննադատ
«Իմպիչմենթ» դաշինք

Իշխանական ուժերի միջև մրցակցությունը, այդուհանդերձ, ֆինանսավարչական հնարավորությունների մրցության բնույթ ստացավ և աչքի չընկավ համակարգային բարեփոխումների դիսկուրսով: ՀՀԿ և ԲՀԿ նախընտրական վարքագիծը հուշում էր, որ մրցապայքարը մնաց ընդամենը միևնույն համակարգի ներսում դիրքեր գրավելու շրջանակներում, ուստի չէր կարող հանգեցնել համակարգային փոփոխությունների:

²² Վազգեն Սարգսյանը 1990-ականների Դայաստանի գլխավոր քաղաքական դերակատարներից էր, ում իշխանությունը չէր սահմանափակվում ֆորմալ կարգավիճակով: 1999-ին, երբ նա պաշտոնավարում էր ԳՀ վարչապետական աթոռը, Աժ-ում ահաբեկչական հարձակման ժամանակ սպանվեց Աժ խոսնակի և 7 պատգամավորների հետ միասին: Գամարվում է, որ վերջին շրջանում նա ձգտում էր կարգի բերել Դայաստանի քաղաքական համակարգը:

Դավիթաշենում ակնհայտ հակամարտություն կա նաև ՀՀԿ և «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցությունների միջև: ԲՀԿ նախընտրական շրաբը դեկավարում է նախկին համայնքապետ Թուրբեն Գևորգյանը: Նախկին և գործող քաղապետների հարաբերությունները վաղուց են լարված: Երկու շրաբերի պետերը յուրաքանչյուր մրցակցության մեջ էին, թե ով ավելի շարժարդ կհավաքի իր կուսակցության հանրահավաքի ժամանակ: Եվ ինչպես ցույց տվեց դեպքերի ընթացքը, երկուսին էլ հաջողվեց հազարից ավել մարդ հավաքել Դավիթաշենի կենտրոնական հրապարակում: Հանրապետականը օգտագործեց ադմինիստրատիվ ռեսուրսը, իսկ ԲՀԿ-ականները հրապարակը լցրեցին գյուղերից ավտոբուսներով տեղափոխած մարդկանց հաշվին:

Համիկ Մեսրոպյան

«Լյովիկը նստած խաչքառ էր լուծում...»
http://www.e-channel.am/?topic_id=565
Մայիս 4, 2007

Այն քվեացյալ հակասությունները, որ կան ՀՀԿ և ԲՀԿ կուսակցությունների միջև, իմ կարծիքով արհեստական են, ամբողջովին կառավարելի, և միշտ վճռական պահին, երբ գա իշխանության փոխվելու կամ մնալու հարցը, այդ երկու ուժերը սերտ համագործակցելու են այն ուժերի դեմ, որոնք իրական հեղինակություն են վայելում ժողովրդի մեջ և իրենցից իրական աշխատանք են ներկայացնում գործող ռեժիմին: Այնպես որ որևէ բախանի խնդիր ես այնտեղ չեմ տեսնում: Կա միասնական մի թիւ, որն ուղղակի երկու դեմք ունի:

Հովսեփ Խորշուդյան

«Ժառանգություն» կուսակցության մամուլ խոսնակ քաղաքագետ

Ինչ Ռ. Քոչարյանը և Ս. Սարգսյանը իշխանության մեջ են, խոսակցություններ կան, որ հիմա իրար ինչ-որ բան են անելու: Բայց չի բացառվում, որ նրանք երկուսն էլ այդ խաղը վերահսկում են և հենց իրենք են բաց թողնում այդ լուրերը: Հիմա կա «Բարգավաճ Հայաստան»՝ որպես նախագահական ադմինիստրացիայի պրոյեկտ, և կա «Հանրապետականով» առաջ գնալու փորձ: Եվ բոլորին պարզ է, որ այդ պրոյեկտները որոշակի պայմանավորվածության մեջ են:

Հրանտ Տեղ-Աբրահամյան

ԱԺ 2007 պարզամտությունների քննադատ
«Ինպիսինեմ» դաշինք

ՀՀԿ-ն և ԲՀԿ-ն՝ իշխանությունը որպես այդպիսին՝ որպես համակարգային երևույթ, լիովին բախանալով Է: Նրանք եղած համակարգը պահպանելու խնդիր են դնում: Նրանք հակակշիռ են այն առումով, որ փարբեր անձեր և փարբեր խմբավորումներ իշխանության ներսում կարող են փարբեր խնդիրներ ունենալ՝ և՛ նախագահական ընտրությունների, և՛ հետագայում կառավարության ձևավորման հետ կապված, բայց մեծ իմաստով նրանք լուծում են այդ համակարգի վերարարարության խնդիրը: Անձերի տեղափոխման խնդիրն իրենց համար նշանակություն ունի, բայց հասարակության համար՝ մեզ համար, մեծ իմաստով որևէ նշանակություն չունի:

Բորիս Նավասարդյան

«Երևանի մամուլի ակումբ» նախագահ

Հիմնական քաղաքական ուժերի նկրտումներն իրենց ազդեցությունն ունեցան ողջ ընտրարշավի բնույթի և ընթացքի վրա. գաղափարական դերատների փոխարեն այն դրսևորվեց իշխանական ուժերի շտաբերի, գովազդող պաստառների և դրոշակների առատությամբ, կուսակցականների լայնածավալ անդամագրությամբ, հանդիպում-հավաքների բերվող մարդկանց բազմությամբ և բազմաբնույթ նախընտրական բարեգործական ակցիաներով: «Թրանսփարենսի ինթերնեշնլ-Հայաստան» հասարակական կազմակերպության մոնիթորինգի տվյալներով «Բարգավաճ Հայաստանը» և ՀՀԿ-ն նույնիսկ գերազանցել էին Ընտրական օրենսգրքի 112.4 հոդվածով նախընտրական քարոզչության իրականացման համար թույլատրված 60մլն դրամը:

Կազմակերպության հաշվարկների համաձայն, միայն Երևանում, Գյումրիում և Վանաշորում, քարոզչական նյութերի և նախընտրական միջոցառումների վրա ՀՀԿ-ն ծախսել է 79.1 մլն դրամ, ԲՀԿ-ն՝ 129.6 մլն դրամ:

Մոնիթորինգն իրականացնելիս կազմակերպության աշխատակիցները հաշվել են կուսակցությունների օգտագործած ցուցապատարները, գովազդային վահանակները, գրիչները, շապիկները, կազմակերպած հանրագները:

«Մենք շար, այսպես ասած, «մեղմ» ենք մտրեցել՝ հավասարեցել ենք կուսակցությունների խոսքին, որ երգիչ-երգչուհիները, բացի իհարկե Ռուսաստանից ժամանածները, անվճար են մասնակցում քարոզարշավներին, հավասարեցել ենք, որ կուսակցությունների շրաբերում մարդիկ կամավոր են աշխատել և չեն վարչապրովել, հավասարեցել ենք, որ տրասնպորտը չրի է եղել, բայց միևնույն է, այս պարկերն է սրացվել»,- ասում է Ամալյա Կոստանյան:

դանյանը: Նա վստահ է, որ իրենց մոնիթորինգը կուսակցությունների ոչ բոլոր ծախսերն է արտացոլում և հիշեցնում է, որ իրենք ընդամենը երեք քաղաք են դիտարկել:

«Թրանսպարենսի ինքերենը. ՀՀԿ-ն և ԲՀԿ-ն նախընտրական քարոզչության համար թույլատրված 60 մլն դրամից ավելի են ծախսել»

http://www.e-channel.am/?topic_id=809

Մայիս 31, 2007

Մարդու իրավունքների մի պաշտպան ասում է, որ «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցության «բարեգործական» գործողությունները համարժեք են դարձել իշխող Հայաստանի Հանրապետական կուսակցության կողմից վարչական միջոցների կիրառմանը: Սա «անցյալի դեպք չէ», ասաց «Հեյ-սինկյան Բաղաքացիական Ասամբլեա» իրավապաշտպան կազմակերպության Վանաչորի գրասենյակի նախագահ Արթուր Սաքունցը:

Այս կուսակցությունը (Հայաստանի Հանրապետական կուսակցությունը – հեդ.) նաև օգտագործում է իր ներկայությունը կրթական համակարգում ու տարբեր կառավարական գործակալություններում «բնակչության վրա ճնշում գործադրելու համար, որպեսզի այն աջակցի Հանրապետական կուսակցությանը», ավելացրեց Սաքունցը: Պետական աշխատողներին Հանրապետական կուսակցության հավաքներին ուղարկելու մասին պատմությունները ընդհանրապես չըջանում դարձել են սովորական երևույթ:

Սարխանու Գրիգորյան

«Դիտորդները Հայաստանի ընտրաբաշխում արձանագրում են թե՛ հիմնախնդիրներ, թե՛ հուսադրող հանգամանքներ»

http://www.eurasianet.org/armenia/news/050907a_arm.html

Յանկացած որակում կարելի է տալ վերոհիշյալ կուսակցությունների գործունեությանը, բայց դրանք դուրս են քաղաքական գործունեության համար ենթադրվող տիրույթներից: Դրանք ապաքաղաքական ուժեր են, որոնք այսօր ցավոք սրտի հենց քաղաքական համակարգի առանցքն են կազմում: Այդ ուժերի հիմնական գործունեության տեսակը քաղաքական բարեգործությունն է. բազմաթիվ օրինակներ կարելի է բերել՝ սկսած «Բարգավաճ Հայաստանի»՝ կարտոֆիլի սերմացուի, մեղվափեթակների բաժանումից մինչև Հանրապետականների պարագայում՝ բնակարանների նվիրատվություն և այլ նյութական և ոչ նյութական արժեքների տրամադրում:

Սյուրյա Սաֆարյան

ԱԺ 2007 պատգամավորության թեկնածու

«Ժառանգություն» կուսակցություն

«Բարգավաճ Հայաստանի» տեսակ կուսակցության մուտքն ընտրապայքար իր կնիքը թողեց ամբողջ քարոզարշավի ընթացքում: Չարմանալի չէր, որ այս քարոզարշավն առավել բնութագրական էր ոչ թե ծրագրերի ու գաղափարների մրցակցությամբ, որոնց մասին գրեթե չիտավեց, եթե հաշվի չառնենք մեկ-երկու բանավեճերը թոշակների բարձրացման շուրջ: Ընդ որում դրանք ոչ թե ԲՀԿ-ի և ՀՀԿ-ի միջև էին, որոնք կարծես թե մեծամասնություն չեղանք, այլ ՀՀԿ-ի և ՀՅԴ-ի: Այսինքն՝ մրցակցությունն այլ ասպարեզում էր. ով ավելի լավ երգիչներ կվարձի՝ տեղական կամ ռուսական, ում պատրաստն ավելի մեծ կլիներ, ով ավելի շատ շտաբեր կբացի, ով ավելի շատ դրոշակներ կկատի և այլն, այսինքն՝ բացարձակ անգաղափար մրցակցություն: Սա դասական մրցակցություն չի, այլ ավելի շատ միանունի ցուցադրության մրցակցություն էր...

Աննա Խարայեյան

«Առավուր» օրաթերթ
լրագրող

«Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցության Գյումրիի տարածքային կառույցը 14 հազար վիճակահատի տուն էր բաժանել, որոնցով խաղարկվելու էր 600 տեխնիկա-սարքավորում՝ հեռուստացույց, սառնարան, երաժշտական կենտրոն և DVD փլեյեր: Սա էր այն մեծ անակնկալը, որ խոստացել էր Գագիկ Ծառուկյանը գյումրեցիներին ու էն խայծը, որ այդքան մարդու հավաքել էր Կենտրոնական հրապարակում:

Երանուհի Սողոյան

«ԲՀԿ-ն Գյումրիում բարեգործական վիճակահատ է անցկացրել»

http://www.e-channel.am/?topic_id=567

Մայիս 4, 2007

Դեռևս նախընտրական օրերին պարզ դարձավ, որ անուղղակի ընտրակաշառք հանդիսացող նախընտրական բարեգործություններից բացի քաղաքական ուժերը դիմեցին նաև ուղղակի ընտրակաշառքի միջոցին՝ որոշ դեպքերում նույնիսկ անթաքույց: Ընդ որում, ԱԺ 2007-ին ընտրակաշառքի տարածվածությունը և դրա նկատմամբ հանրային հանդուրժողականությունը Հայաստանի ընտրական պրակտիկայում ամենալայն մասշտաբներն ունենին, ինչին նպաստում էին նախորդ ընտրությունների փորձն ու որոշ ընդդիմադիրների խրախուսանքը: Օրինակ՝ դեռևս 2003-ի ընտրություններին ընդդիմադիր գործիչ Արշակ Սաղոյանը խորհուրդ էր տալիս վերցնել ընտրակաշառք, սակայն չքվեարկել այն բաժանողի օգտին:

Ես նույնիսկ չգիտեմ՝ Հայաստանի քաղաքացիները մասնակցելու են ընտրություններին, թե ոչ, որովհետև փորձը ցույց է տալիս, որ անցած մի քանի ընտրություններին հասարակությանը սովորեցրել են ընտրակաշառքի: Մարդկանց ավտորոտներով են տարել ընտրություններին: Արդյունքում ձևավորվել է մի վիճակ, երբ մարդը չի հասկանում, թե ինչու պիտի ինքը չրի գնա ընտրության: Հնարավոր է՝ գրկնվի մարդ, որը անկեղծորեն «Հանրապետական» կուսակցության կողմն է, բայց նույնիսկ նա չի գնալու, որովհետև մտածում է. «Որ այդքան փող են ծախսում, թող գան ինչ էլ տանեն ընտրությունների, ինչու՞ չրի գնամ»:

Արմեն Բաղդասարյան
«168 Ժամ» թերթի փոխմամբագիր
քաղաքական մեկնաբան

«Բարգավաճ Հայաստանը» հայտարարել է, որ մենք փող չենք բաժանելու, քանի որ դա պարզապես անհեթեթ է: Բայց կան կուսակցություններ, որոնք իրենց կործրը պատրոնում են, որ փող չեն բաժանելու, այնինչ մենք այսօր հստակ փաստեր ունենք, որ և՛ ՀՀԿ-ն, և՛ ՄԱԿ-ը, և՛ ՀՅԳ-ն, որոնք ամենաշատն են գոռում ընտրակեղծիքների դեմ, գումարներ են բաժանում քվեարկողներին՝ 5000 դրամ համամասնական ցուցակների, 20 դոլար՝ մեծամասնականների համար: ԲՀԿ-ն փող չի բաժանալու, քանի որ մենք դա համարում ենք արարավոր ու արտոլոր, քանի որ դա քո ընտրողը չէ և քո թիկունքում կանգնած չէ:

ԱԺ 2007 պարզամավորության թեկնածու
«Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցություն

Ընտրակաշառքների թաքուն կամ բացահայտ օգտագործումը այս ընտրությունների ամենակարևոր քաղաքականներից մեկն էր: Մրա վարել այն է, որ հնարավոր չի լինում դրա դեմն առնել, որովհետև թե՛ ընտրակաշառք վերցնողը, թե՛ ընտրակաշառք տվողը, ըստ էության, օրենք են խախտում, ինչը մեր ընտրողները շատ հաճախ չեն ընկալում: Մեծ մասը մտածում է, որ իրենից գողացել են, ինքն իր հասանելիքն է վերցնում, և որ այդ պահին ինչ էլ պոկի, իր համար լավ է: Մակայն չի մտածում, որ անգամ եթե առևտրի լեզվով ասենք, արդյո՞ք այն, ինչ ինքը տալիս է՝ իշխանության իր մասը, համարժեք է դրա դիմաց ստացած մի քանի կուպեկին, արդյո՞ք դա փոխհատուցում է իր կորուստը: Այդպես չէ: Մա է հարցը, որ, դժբախտաբար ընտրա-

կան իրավունքի այս կամ այն կերպ օգտարման դրսևորումներից մենք չկարողացանք շերբազարվել:

Արմեն Ռուսթամյան
4-րդ գումարման ԱԺ պարզամավոր
«Հայ հեղափոխական դաշնակցություն» կուսակցություն

Նախընտրական քարոզարշավի ընթացքում օրենքով նախատեսված սահմանափակումներից ազատ լինելու հնարավորությունը իշխանական ուժերի արտոնությունն էր, այնինչ ընդդիմությանը հաճախ մատչելի չէին նույնիսկ սահմանադրությամբ և օրենքով տրված հնարավորություններն ու ազատությունները: Այդուհանդերձ, որոշակի ակտիվության հնարավորություն ստացան նաև ընդդիմադիր ուժերը: Մասնավորապես՝ ընտրարշավի շրջանում հնարավոր դարձավ որոշ ընդդիմադիրների մուտքը հեռուստատեսություն: Այդուհանդերձ դա դեռևս չէր նշանակում ընդդիմադիրների հանդեպ արգելքների չեզոքացում, քանի որ շարունակվում էր անհամաչափ եթերի տրամադրումն ու էլեկտրոնային ՋԼՄ-ներ նրանց մուտքի վերահսկումը, և առհասարակ խոչընդոտվում էր ընդդիմադիր կուսակցությունների քաղաքական գաղափարների տարածման հնարավորությունը:

«Ընտրությունը քունն է» խումբը անդրադարձել է նաև կառավարության անդամների պաշտոնական գործողումների և քարոզարշավի միջոցառումների միջև հստակ բաժանիչ գծի բացակայությանը: Այս առումով հիշատակվել են ինչպես Հանրապետական կուսակցությունը, այնպես էլ Հայ հեղափոխական դաշնակցությունը, որը Հայաստանի իշխող կուսակցության անդամ է: «Խորհրդարանում տեղերի համար պայքարող քաղաքական ուժերի համար սկզբնական պայմանները հավասար չեն», – ասաց Համարչունյանը («Ընտրությունը քունն է» ՀԿ նախագահ – հեղ.):

Մարիաննա Գրիգորյան
«Գիտորդները Հայաստանի ընտրարշավում արձանագրում են թե՛ հիմնահիմունքներ, թե՛ հուսադրող հանգամանքներ»
http://www.eurasianet.org/armenia/news/050907a_arm.html

Ընտրությունների նախաշեմին ինչ–ինչ հանգամանքների թերումով ժողովրդավարական պրոցեսները վերակենդանացման նշույլներ են արձանագրել: Նկատի ունեն այն, որ որոշակիորեն, թեկուզ սահմանափակ կերպով բացվեց ՋԼՄ-ների մուտքը: Գիտեք, որ մի քանի կուսակցություններ, ավելի կոնկրետ՝ «Ժառանգությունը», «Հանրապետություն» և «Նոր ժամա-

նակներ» կուսակցությունները, ընդհանրապես զրկված էին հեռուստատեսությանը որևէ կերպ լուսաբանվելու հնարավորությունից: Եվ դա արվում էր նախագահական նստավայրից իջեցված հրահանգի համաձայն: Այսինքն՝ փոքրիկ վերահսկողություն էր գնում, իսկ ընկերությունների նախաշեմին՝ մարտի կեսերից, կամաց-կամաց այդ մարչելիությունը սկսեց բացվել: Սակայն ինչ համար գոնե ակնհայտ է, որ դա, ցավոք սրտի, փեղի ունեցավ ոչ թե նախագահական պալատում որոշ մարդկանց մտք այդ ժողովրդավարական գործընթացների կարևորության գիտակցման արդյունքում, այլ միջազգային ճնշումների արդյունքում: Այսինքն՝ մենք մեր երկրում ազատ խոսքի իրավունք ենք ստանում միայն միջազգային ճնշումների իրականացումից հետո:

Գրկվելով մոնիթորինգի փակ, նաև լինելով շար խոցելի արտաքին մարտահրավերների փասանկյունից՝ իշխանությունները որոշել են, որ ավելի նպատակահարմար է այս հարցում զիջել, որպեսզի շար ավելի լուրջ բարդությունների առջև չկանգնեն միջազգային ասպարեզում:

Հովսեփ Խուրշուդյան
«Ժառանգություն» կուսակցության մամուլ խոսնակ
քաղաքագետ

Լրատվամիջոցների մոնիթորինգի մեր փյալներն օգտագործելով նրանք մոդելավորում են, թե ինչպիսի արձագանք կարող է լինել միջազգային հանրության կողմից և փորձում են ճշգրտման ենթարկել իրենց կողմից վերահսկվող լրատվամիջոցների գործունեությունը: Ես դա դրական եմ համարում, որովհետև եթե նույնիսկ դու անկեղծ չես անում, բայց դա քեզ մտք սովորություն է դառնում, ապա հետագայում դա ամրագրվում է կյանքում: Ուղղակի այդ ժամանակավոր լավատեսությունը փխրուն է, որովհետև դու հասկանում ես, որ իրավիճակի մի փոքր փոփոխության դեպքում, ասենք, եթե փեսեն մի փոքր վրանգ, այդ բարի-դրացիական վերաբերմունքն ուղղակի կփոխվի լուրջ քաղաքական ճնշումների, որի օրինակները մենք արդեն ունեցել ենք և փեսնում ենք մեզ անան այլ՝ նախկին ԱՊՀ զարգացող երկրներում: Ու հենց թուլանա միջազգային հանրության ուշադրությունը Հայաստանի նկատմամբ, և ավարտվեն այս կամ նախագահական ընկրությունները, նրանք կվերադառնան նախկին ընթացքին: Յավոք, այս ժամանակաշրջանը կարճ է, և այն նվաճումները, որ մենք կարող ենք ունենալ, երկարարև լինելու քիչ շանսեր ունեն: Այդուհանդերձ այս նախընտրական արշավը ես միանշանակ համարում եմ նվաճում՝ հաշվի առնելով, թե ինչպիսի սուր քաղաքական մրցակցություն է ընթանում, իսկ դա հետևանք է բոլոր

քաղաքական ուժերի կողմից այն գիտակցման, որ պիտի լավ երևանք արտաքին աշխարհի համար:

Բորիս Նավասարդյան
«Երևանի մամուլի ակումբի» նախագահ

Միակ դրական բանն այն էր, որ այս մեկ ամսվա ընթացքում, քանի որ հեռուստաընկերությունները եռակի-քառակի մոնիթորինգի փակ էին, խոսքի ազատության միամսյակ-տուն էր. ուժերի մեծ մասի համար բացվեց եթերը, հնարավորություն ստացան արտահայտվելու՝ այն, ինչ չէինք փեսել անցած չորս տարիներին: Բայց ինչպես Երևանի մամուլի ակումբը վկայեց, այնուամենայնիվ դա չէր վերաբերում արմատական ընդդիմությանը՝ եռամիասնությանը («Ինչպիսինքն» դաշինքը, «Հանրապետություն» և «Նոր ժամանակներ» կուսակցությունները – հեղ.), այսինքն՝ վրանգավորների առաջ եթերը միևնույն է մնում էր փակ:

Աննա Իսրայելյան
«Առավոտ» օրաթերթ
լրագրող

Հեռուստատեսությունը մարդկանց գիտակցության վրա ազդելու հզոր միջոց է: Հեռուստատեսությունն այսօր ծառայում է իշխանական կարգովի բաժանելու գովազդի փարսածմանը, ընդ որում՝ չհավասարակշռված: Այն այսօր, ըստ էության, ընկրության հնարավորություն չի տալիս:

Նիկոլ Փաշինյան²³

ԶԼՄ-ներում, քնական է, որ իշխանությունն առավելություն ունի, ողջ աշխարհում է այդպես: Այլ բան է, թե Հայաստանում այդ չափն ինչքան է: Միշտ էլ իշխանություններն ունեն երակերային առավելություն թե՛ ընկրությունների ժամանակ, թե՛ ԶԼՄ-ները օգտագործելու իմաստով, որովհետև միշտ կարելի է ասել, որ իշխանությունն աշխատում է, և այդ աշխատանքները պիտի լուսաբանվեն: Եվ այդ վեճը, թե որտեղ է լուսաբանման ու քարոզչության ասանակը, միշտ ունենք:

Արմեն Ռուսթամյան
4-րդ գումարման ԱԺ պարզամտավոր
«Հայ հեղափոխական դաշնակցություն» կուսակցություն

²³ Ինտերնետային աղբյուրը գրքույկի տպագրության պահին հասանելի չէր:

Հանրային, Հայկական 2-րդ և «Արմենիա» հեռուստաընկերությունների լրատվական հաղորդումներում Սերժ Սարգսյանին հնարավոր է տեսնել անընդմեջ, ռեպորտաժից ռեպորտաժ: Մասնավորապես, մայիսի 3-ին վարչապետը հասցրել էր վարել կառավարության հերթական նիստը, քարոզարշավի շրջանակներում գրկնվել էր երեւոնի և Շենգավիթ համայնքներում, այնուհետև գնալ Երևանի պետական համալսարան՝ մասնակցելու գրադարանի քացմանը ու վերերանների հետ էլ օպերայի և բալետի ակադեմիական քարոզում մասնակցել նրանց պարվիին կազմակերպած միջոցառմանը: Սակայն, այսքանով Սերժ Սարգսյանի նահապետական շքերթը չի ավարտվել: օրվա վերջում աշխարհի չեմպիոն Վլ. Կրամնիկի ու աշխարհի գավաթակիր Լ. Արոնյանի հետ Տիգրան Պետրոսյանի արչանի մտքը նա մասնակցել է մեկ այլ միջոցառման: Եվ այս ամենը նույն հերթականությամբ հեռարձակվել է նշված երեք հեռուստաընկերությունների լրատվական ծրագրերում: Բայց սա մի քաղաքացու, սովորական մի ընկերողի սեփական դիրարկումն էր:

...Բացի Երևանի մամուլի ակումբից, Էլեկտրոնային լրատվամիջոցների մոնիթորինգ է իրականացրել նաև Լրատվամիջոցների կովկասյան ինստիտուտը: Նրանց կարարած դիրարկման համաձայն, լուսաբանման ծավալով մյուս կուսակցությունների նկատմամբ Հանրապետականի առավելությունը համարարած է: Միայն ԱԼՄ-ի եթերում է, որ ՀՀԿ-ն առաջարար չի եղել և զիջել է հեռուստաընկերության սեփականատեր Տիգրան Կարապետյանի գլխավորած ԺԿ-ին:

Համիկ Մետրոսյան

«Հայրուր»-ը ամենաշարք լուսաբանել է ՀԺԿ-ին»
http://www.e-channel.am/?topic_id=596
Մայիս 7, 2007

Նախընտրական քարոզարշավի ընթացքում հայաստանյան հեռուստա-եթերում ամենաշարք հիշարակվել է Հայաստանի հանրապետական կուսակցությունը՝ 2447 անգամ, մտք 280.000 վայրկյան ընդհանուր տևողությամբ: Երևանի մամուլի ակումբի և «Թիմ» հեղափոխությունների կենտրոնի անցկացրած մոնիթորինգի տվյալներով՝ ՀՀԿ-ին հաջորդում են ՀՅԴ-ն (մտք 3633 րոպե), ԲՀԿ-ն (մտք 2933 րոպե): Մյուս բոլոր կուսակցությունների գործունեությունը զգալիորեն քիչ է լուսաբանվել եթերում:

«Նախընտրական եթերում քաղաքական բազմակարծություն կար»
http://www.e-channel.am/index.php?topic_id=899

Ընտրարշավի թեժացումը հանգեցրեց նաև նրան, որ ընդդիմության նկատմամբ կիրառված սահմանափակումները և փափուկ խոչընդոտները բավարար չեղան: Տեղ գտան նաև բռնության և կոպիտ միջամտության դեպքեր, ինչպիսին էր օրինակ, «Օրինաց երկիր» կուսակցության դեկավարի՝ ՀՀ-ում Միացյալ Թագավորության փոխդեսպան Ռիչարդ Հայդի հետ ամիսներ առաջ տեղի ունեցած գրույցի հրապարակայնացումը, ինչին հետևեց Հայաստանի գործող նախագահի կողմից Ա. Բաղդասարյանին իբրև «դավաճան» որակումը²⁴: Հետագայում արձանագրվեց նաև «Օրինաց երկիր» շտաբերից մեկի հրկիզման միջադեպ: Իսկ ընտրարշավի վերջին օրերին գործը հասավ ընդդիմադիր քաղաքական գործիչներից մեկի կալանավորմանը, ինչպես նաև հնարավոր չեղավ խուսափել ընդդիմության հանրահավաքին մասնակից ցուցարարների ու իրավապահ մարմինների բախումից:

«Օրինաց երկիր» ընդդիմադիր կուսակցության առաջնորդ Արթուր Բաղդասարյանի և բրիտանացի բարձրաստիճանի դիվանագետի միջև տեղի ունեցած՝ ընկերություններին նվիրված խոսակցության գաղտնի ձայնագրման փաստը ամենակարող դատապարտման արժանացավ որպես «տեղեկարվության գաղտնիության» սահմանադրական իրավունքի խախտում:

...Ընկերություններում դիրարկական առաքելություն իրականացնող Եվրոպայի անվտանգության և համագործակցության կազմակերպության Ժողովրդավարական հասարակությունների և մարդու իրավունքների գրասենյակը (ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ) իր վերջին զեկույցում նույնպես անդրադարձել է ձայնագրության սկանդալին: Ապրիլի 18-ից մայիսի 2-ի միջակայքի զեկույցում նշվում է, որ «հայրնի չէ, թե արդյոք սկսվել է հեղափոխություն առ այն, թե ինչպես է արվել ձայնագրությունը և ում կողմից»:

...Մինչ որոշ տեղական դիրարկներ և ընդդիմության անդամներ վկայակոչում են ձայնագրումը և նախագահ Ռեբերտ Քոչարյանի կողմից Արթուր Բաղդասարյանի դատապարտումը՝ որպես քարոզարշավում իշխող «վախի

²⁴ «Ինձ համար սա իսկապես դավաճանության դրսևորում է: Այն ավելի այլաճակ տեսք ունի, որովհետև սեփական նախաձեռնությամբ դու, ընտրություններից դեռ 3 ամիս առաջ, հանդուր ես օտարերկրյա դիվանագետին, որ պետք է ամեն ինչ անել, որպեսզի ընտրությունները վատ գնահատական ստանան: Իսկ մեկ անգամ դավաճանողը ընդունակ է դա անել 2-րդ, 3-րդ և 4-րդ անգամ», - Ռեբերտ Քոչարյան:

մթնոլորտը»–ի մի մաս, այլ դիրորդներ և ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ–ն ավելի չեզոք դիրք են գրավում:

Մարիանա Գրիգորյան

«Դիրորդները Հայաստանի ընդարարչավում արձանագրում են թե՛ հիմնահիմքներ, թե՛ հուսադրող հանգամանքներ»
http://www.eurasianet.org/armenia/news/050907a_arm.html

Մայիսի 7–ի գիշերը՝ ժամը 23.30–ի սահմաններում, ԱԱԾ–ի աշխատակիցները րուն մրկելիս չերբակալել են ՀՀ նախկին արտգործնախարար, «Քաղաքացիական անհնազանդություն» շարժման հիմնադիր անդամ Ալեքսանդր Արզումանյանին: Իսկ մայիսի 10–ին Կենտրոն և Նորք–Մարաշ համայնքների առաջին արյանի դատարանը (դատ.՝ Վազգեն Լալայան) բավարարել է ԱԱԾ–ի՝ Ա. Արզումանյանին երկու ամսով կալանելու վերաբերյալ միջնորդությունը: Այժմ Արզումանյանը գրկվում է Երևանի «Կենտրոն» քրեակարարողական հիմնարկի մեկուսարանում («ԿԳԲ–ի պաղպաղ»):

Վահե Մարտիանյան

«Մեկուսացնում են այլախոհներին»
<http://archive.hetq.am/arm/default01.css>
Մայիս 14, 2007

Մայիսի 9–ին, ժամը 19.00–ին Մարենադարանի մոտ ընդդիմադիր «Իմպիչմենտ» դաշինքի, «Հանրապետություն», «Նոր ժամանակներ» կուսակցությունների կազմակերպած հանրահավաքից հետո տեղի ունեցավ նահապետ հայրարարված երթուղով խաղաղ ցույց, որն անցնելու էր Մաշտոցի պողոտայով, Մայաթ–Նովա և Նալբանդյան փողոցներով: Նալբանդյան փողոցում Ազգային անվտանգության ծառայության շենքի առջև ուսրիկանության աշխատակիցները և անվտանգության ծառայության հատուկ նշանակության ջոկարները կուպորտեն խոչընդոտեցին երթի ընթացքը՝ հարձակվելով խաղաղ ցույցի մասնակիցների վրա:

«Իմպիչմենտ դաշինքի հաղորդագրությունը»

«Ժողովրդավարական հայրենիք» կուսակցության նախագահ Պեպո Մակեյան
«Պաշտպանողական կուսակցության» նախագահ Միքայել Հայրապետյան
www.hra.am/arm/?page=issue&id=16862
Մայիս 10, 2007

...ընդդիմադիր միասնական եռյակը փաստում է, որ «ուսրիկանության 6–րդ վարչության հատուկ ջոկարայինները և ազգային անվտանգության ծառայության աշխատակիցները, հարձակվելով խաղաղ երթի մասնակիցների վրա, խափանեցին երթը ավարտելուն ուղղված կազմակերպիչների

գործողությունները և չեռնարկեցին ապօրինի, օրենքով չթույլատրվող գործողություններ:

Միասնական եռյակը նշում է, որ ցուցարարների հանդեպ կիրառվել է շնչառական ուղիների և գիրակցության վրա ներագրող գազ, բռնի ուժ, չերբակալվել է պարզամտությունը թեկնածու Դավիթ Մաթևոսյանը և մի քանի այլ քաղաքացի, ուսրիկանական մեքենաները բռնել են ժողովրդի վրա՝ մարդկանց ահաբեկելու նպատակով, և միայն երջանիկ պարահանակնությունը չեն եղել զոհեր:

«Ընդդիմադիր եռյակի պարահանակն իրավապահներին»²⁵
www.lragir.am/src/index.php?id=1&l_id=32225&firstpg=1

Այնպիսի խախտումներ, որ այս ընդդիմադիրություններում են կատարվում, նախորդում չեն եղել, օրինակ՝ սպանություններ, մարդկանց առևանգում, ահաբեկություն: Թեև որոշ միջազգային կազմակերպություններ դեմ են, որ այս բառը օգտագործվի, բայց նայելու ահաբեկություններ են տեղի ունենում: Նաև նախընտրական գովազդի չափազանց բարձր գները, չափազանց լայնածավալ բնույթի ընդարակաշառքները: Մրանք նախկինում էլ են տեղի ունեցել, բայց հիմա ուղղակի աննախադեպ են:

Արա Ղազարյան
իրավաբան

Դատելով այն քարոզարշավից, որ տեղի ունեցավ՝ շրաբերի պայթեցումներ, մեքենաների հրկիզումներ, հենց երեկ Օրինաց երկրի շրաբը վառեցին, որն էլ լավ բան դժվար է կանխարեսել:

Աննա Իսրայելյան
«Առավուր» օրաթերթ
լրագրող

ՆԱԽԸՆՏՐԱԿԱՆ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ

Ներքաղաքական իրավիճակի, հասարակական տրամադրությունների և արտաքին գործոնների ազդեցության հնարավորությունները հաշվի առնելով՝ կարելի էր գնահատել ընտրական գործընթացը և կանխատեսումներ անել քվեարկության ընթացքի ու հետընտրական իրադարձությունների մասին:

²⁵ Ինտերնետային աղբյուրը գրքույկի տպագրության պահին հասանելի չէր:

Ընտրության նախաշեմին, թեև իշխանական ուժերի ներկայացուցիչների դիսկուրսում նկատվում էր տոլերանտություն որոշ ընտրախախտումների նկատմամբ, հաճախ հնչում էին նաև ազատ, արդար ընտրությունները կարևորող արտահայտություններ և այդպիսիք անցկացնելու մասին պատրաստակամ խոստումներ: Նման հայտարարությունները մի կողմից նշում էին քաղաքական կամքի, որոշման և նույնիսկ «իրահան-գի» առկայության փաստը, մյուս կողմից էլ հնչում էին որպես ակամա խոստովանություն նախորդ ընտրությունների անմաքուր լինելու մասին:

Ամեն ինչ դեկավարությունից պահանջելը կոնունիստական մտրեցում է: Իրենք ամեն ինչ կանեն, որ կեղծիքներ չլինեն, գոնե մեր կուսակցությունը ամեն ինչ կանի: Մենք ունենք հարակ հրահանգ մեր կուսակցության դեկավարությունից, որ պետք է անենք ազատ և արդար ընտրություններ: Քաղաքական կամքն էլ կա, որոշումն էլ, հրահանգն էլ և գիտակցումն էլ կա, որ մեզ պետք են ազատ, արդար ընտրություններ, որովհետև մենք շատ լավ գիտենք, որ նմանատիպ ընտրություններով չենք փակի երկիրը դեպի զարգացում: Իսկ մեր արևմտամետ գործընկերները թող Հռոմի պապից կաթոլիկ չլինեն, մեզնից ավելի հայասեր ու մեզնից ավելի շահագրգռված չլինեն մեր պետության զարգացման մեջ: Այո՛, մենք գիտակցում ենք և յուրաքանչյուրս հնարավորինս ամեն ինչ անելու ենք, որ ընտրությունները լինեն թափանցիկ: Բայց դա նաև պետք է փեղ հասցնել մեր ընտրողներին և մյուս ուժերին:

Էդուարդ Շարմազանով

Հայաստանի հանրապետական կուսակցության մամուլ խոսնակ

Ինչ համար շատ կարևոր է Հայաստանում ազատ, արդար ընտրությունների անցկացումը, այսօր դրան այլընտրանք չկա: Մրանք գուր խոսքեր չեն, քանի որ երկիրն արարավոր ընտրական համակարգով ժողովրդավարական, քաղաքացիական հասարակության կայացման, ավելի ճիշտ՝ չկայացման առումով այնքան է հյուծվել, որ ևս մեկ ընտրություն, որը չի համապատասխանելու ժողովրդավարական նորմերին, երկիրը քերելու է լուրջ ճնշումների՝ թե՛ փնտրասական և թե՛ քաղաքական:

Կոնկրետ ընտրատեղամասերում լցոնումներ չեն լինի, որովհետև նախ կա նախագահի հարակ հրահանգը, որ այդպիսի քան չլինի, և կարծում են, որ այս անգամ դա միանաշանակ գործելու է: Այնինչ նախկինում քվեատուի գողանալու ավանդույթ կար, մենք այդպիսի պարզամավոր ունենք Արմավիրում, որն ամեն ընտրություններին քվեատուի գողանում էր, լցոնում,

քերում: Որոշ ընտրական տեղամասերում հնարավոր է՝ ընդհարումներ լինեն կոնկրետ թեկնածուների միջև, բայց ես վստահ եմ, որ քիրը լցոնումներ չեն լինի, քանի որ ամեն ինչ արվելու է «ոսկերչական» մակարդակով:

Ընտրակեղծիքները պետք է հնարավորինս բացառվեն, իհարկե լիովին բացառել չի կարելի, որովհետև մեր ԿԸՀ-ի և դատարանային կազմակերպության անհրաժեշտությունները պետք է հարկադրաբար ընդհարադարձության դեպարտամեն-տում, և նրանք ասում էին, որ նույնիսկ այնպես 20 դոլարով կամ մի շիշ վիսկիով վաճառում են իրենց ձայնը: Նույնիսկ նման ժողովրդավարական ավանդույթ ունեցող երկրում ընտրակեղծիքը բացառել հնարավոր չէ:

Աժ 2007 պարզամավորության թեկնածու «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցություն

Քվեարկության նորմալ ընթացքին ի օգուտ էին համարվում ոչ միայն արտաքին մոնիթորինգն ու իշխանական ուժերի միջև փոխադարձ վերահսկողությունը, այլև որքան էլ պարադոքսալ է՝ իշխանության վարչական հզորությունը, ընդդիմության կառավարելիությունը և հասարակության ապաթիկ տրամադրությունը: Այսպես, նախընտրական շրջանում ընդդիմությանը վերահսկելու և ընտրողների ձայներն այս կամ այն կերպ գնելու ջանքերը հուշում էին, որ իշխանությունները ձգտում են ընտրության ելքը որոշել մինչև քվեարկության օրը: Իհարկե սա նշանակում էր, որ ընտրական գործընթացն արդեն իսկ լի էր խախտումներով, սակայն կարող էր նաև նշանակել, որ գոնե քվեարկության օրը կապահովվի որոշակի տեսանելի արդարություն, և իշխանության միջամտությունը կլինի նվազագույն: Այդուհանդերձ, կանխատեսվում էր, որ եթե անհրաժեշտ լինի, քվեարկության օրը ևս ընտրակեղծիքներ կիրականացվեն: Համակարգված կեղծիքների առանձնակի դիսկ էր պարունակում այն հանգամանքը, որ առաջին անգամ Աժ ընտրություններին մասնակցելու իրավունքից զրկված էին Հայաստանից բացակայող ՀՀ քաղաքացիները²⁶:

²⁶ Համապետական ընտրություններին ՀՀ դիվանագիտական ներկայացուցչություններում ընտրատեղամասեր չբացելու որոշումը պայմանավորված էր նրանով, որ սահմանափակվեր օրենսդրորեն երկքաղաքացիության հնարավորություն ստացած սփյուռքահայերի միջամտությունը Հայաստանի ներքաղաքական կյանքին: Այդուհանդերձ, դա նաև սահմանափակեց ժամանակավորապես Հայաստանից դուրս գտնվող քաղաքացիների ընտրական իրավունքը: Ըստ որոշ փորձագետների նրանց թիվը հասնում է մի քանի հարյուր հազարի:

Ինչ թվում է՝ ԿԸՀ-ն ամեն ինչ արել է, որպեսզի ամեն ինչ նորմալ ընթանա: Կեղծիքները մինիմալ կլինեն: Ընտրահասարակությունները կլինեն այն մարդկանց հովանավորությամբ, ում համար իրենց կուսակցության շահն ավելի բարձր է, քան պետության վարկը: Համենայն դեպս ՀՀԿ-ն այդպիսին չէ: Քանի դեռ փաստեր չկան, ես ոչ մեկին չեմ նշի, հուսով եմ, որ բոլորն էլ կունենան այնքան սթափություն ու գիտակցություն, որ իրենց կուսակցական շահը մի կողմ կդնեն ու կառաջնորդվեն պետական շահի գերակայության սկզբունքով:

Էդուարդ Շարմազանով

Հայաստանի հանրապետական կուսակցության մամլո խոսնակ

Այն, թե ինչ միջոցներով են իշխանությունները փորձում ազդել ընտրողների վրա, ինչ հուշում են, որ ազդեցության գերկուպիտ միջոցներ հազիվ թե լայն տարածված լինեն: Այսինքն՝ եթե կարտոֆիլ են բաժանում, եթե փորձում են որոշ մարդկանց թույլ չլրալ ինչ-որ տեղ ելույթ ունենալ, դա նշանակում է, որ ընտրողի շայնը հարկավոր է իրենց, իսկ դա էլ նշանակում է, որ զանգվածային խախտումներ ԿԸՀ-ի մակարդակում չեն լինի և այն, ինչ կոչվում է «bullet stuffing»՝ թերթիկների լցունումներ, չի իրականացվի: Ոչ ոք չէր ծախսի մեծ գումարներ, չէր վճարի 20 հազար դրամ ամեն շալկի համար, եթե կարելի լիներ ընտրական հանձնաժողովում գրել: Ինչ թվում է, լինելու է բանակալին քվեարկություն «Հանրապետականի» օգտին, իսկ ընտրություններն ինքնին անցած ընտրությունների համեմատ կլինեն հարաբերականորեն բարեկիրթ, և այն, ինչ կարելի է կոչել խախտումներ, կլինեն միևնույն ընտրությունները: Դրանք են շայների առքը, ՁԼՄ-ների մակարդակային, հեղինակություն ունեցող մարդկանց վրա (ինչպիսին են օրինակ՝ գյուղապետերը և այլն) և գյուղերում ընտրանիքի անդամների վրա ազդեցության փորձերը:

Ալեքսանդր Իսկանդարյան

«Կովկասյան լրատվամիջոցների ինստիտուտի» տնօրեն
քաղաքագետ

Ընտրահասարակություններ այնպիսի ավանդական տեսքով, ինչպիսին կարուսելն է, չի լինի, որովհետև հիմա ավելի խիստ է: Բայց պարահասկան չէ, որ մեծ թվով մարդկանց անհնազանդ ժամանակին հավաքել են: Պարահասկան չի ընդգծվում, որ ընտրություններն արդեն կեղծվել են: Չէ՞ որ մեզ համար կարևոր է ոչ միայն մայիսի 12-ը: Ի՞նչ է տեղի ունեցել դրանից առաջ. սա է կարևորը: Իսկ այսքան ահաբեկումները, արդեն բաժանված ընտրակառուցումները: Թաղային հեղինակությունները բոլորն իրենց առաջադրանքը

ստացել, աշխատել են: Բացի այդ, ընդդիմադիր որոշ կուսակցությունների վրա սահմանափակումներ կան, նրանք ազատ արտահայտվելու իրավունքից զրկված են: Չէ՞ որ դրանք իրենց ներգործությունն արդեն ունեցել են: Ինչպե՞ս պետք է հաշվել այդ ներգործությունը, եթե միայն մայիսի 12-ի խախտումները հաշվենք:

Հնարավոր չի երեք-չորս ամիս առաջ խախտումներ լինեն, մեկ էլ մի օրում վերանան: Չգիտեմ՝ եվրոպական կամ այլ ինստիտուտներն ինչ գնահատական կրան, բայց ինչ համար ընտրություններն արդեն իսկ չեն կայացել:

Արա Ղազարյան

իրավաբան

Քաղաքական ուժերի փոխադարձ վերահսկողությունը շատ մեծ է: Հայր-կապես նրանք, ովքեր ընտրական հանձնաժողովում ներկայացուցիչներ ունեն, հայտարարում են, որ վերահսկելու են: Բայց մենք ինֆորմացիա ունենք, որ բոլոր ընդդիմադիր ուժերը, որոնք 5%-ի հարց են լուծում, իրենց տեղերը վաճառել են ՀՀԿ-ին: Այսինքն՝ կարծում եմ, որ կուպիտ խախտումներ չեն լինելու, բայց որ ամեն ինչ արվելու է, որ ՀՀԿ-ն 15% իրեն չայն է գումարելու Հայաստանից բացակայողների, տարբեր տեղերում գրանցվածների, վաճառված հանձնաժողովականների հաշվին, դրանում ես համոզված եմ և դրա տակ հենց հիմա կարող եմ ստորագրել: Նախ 2 մլն 307 հազար գրանցված ընտրողների թիվն արդեն աքտուր է, քանի որ 3 մլն բնակչություն ունեցող Հայաստանում չի կարող 90 տոկոսը լինել ընտրող: Սա արդեն խոսում է այն մասին, որ ՀՀԿ-ն լայնածավալ ընտրակեղծիքներ է նախատեսել: ՀՀԿ-ի իրական ռեսուրսը 10-12% է՝ նույնիսկ իր վարչական ամեն ինչը և ընտրակեղծիքները գումարած:

Վերջերս «Իրավունքում» մի մտածողից հողված կար, թե ինչ մեխանիզմով է փորձ արվելու կեղծել: Ինչպես ասացի, Հայաստանից բացակայող ՀՀ քաղաքացիների փոխարեն է քվեարկվելու: Նաև արդեն հավաստի է այն, որ մարդկանց, որոնք վաճառել են իրենց տեղերը և դուրս եկել գրանցումից, միևնույն ուրիշ տեղ գրանցելը, գրանցել են մշակութային տներում, հայրողաց տներում, տարբեր այդ կարգի հիմնարկներում, հանրակացարաններում: Այսինքն՝ կրկնակի քվեարկության մեխանիզմներ են կազմակերպվում: Պարահասկան չէ, որ ԿԸՀ-ն պարզիտ էր բավականին մեծ թվով քվեատուներ: Եվ երբ հարցրին, թե դա ինչի համար է, եթե կոնկրետ ընտրատեղամասերի համար այսքան քվեատուի է պետք, նրանք պարահասկանցիկ, թե քվեատուները կարող են ճանապարհին ջարդվել: Բայց այնքան մեծ քանակությամբ ավել քվեատուի է պարզիտվել, որ դժվար թե պարահասկար

այդքան ջարդով: Հենց դա, ըստ իս, նախարեսված է ընկերակեղծիքներն ապահովելու համար: Եվ դա բռնել հնարավոր չէ. մի փարի է պետք, միևնույն քաղաքացիական, թե ինչ եղանակով:

ԱԺ 2007 պարզամամուլիության քեկնածու
«Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցություն

Իմ կարծիքով իշխանությունների կողմից պարտադրված է մի քանի սցենար: Նրանք ունեն փոկոսի ինչ-որ շեմ, և այդ շեմն ապահովելու համար, համոզված եմ, որ պարտադր են ցանկացած կեղծիքի: Այլ բան է՝ կպահանջվեն այդ կեղծիքները, թե ոչ: Հնարավոր է՝ իրենք այդ շեմն ապահովում են «խաղ չկա» գաղափարը ներմուծելով, նաև ադմինիստրատիվ ռեսուրսը օգտագործելով, ասենք՝ ինչ-որ գործարանում բոլորը պետք է քվեարկեն «Բարգավաճ Հայաստանի» օգտին: Այս ռեսուրսը, որը հասարակ օգտագործվելու է և արդեն օգտագործվում է, կարող է ապահովել այդ շեմը և նույնիսկ ավելի բարձր արդյունք փայլ:

Կա նաև մյուս սցենարը, որ եթե ընդդիմադիր կուսակցությունները, որոնք ոգևորություն են փոխանցում ժողովրդին, որոշակի փազնույթ առաջացնեն իշխանությունների մոտ, նրանք փարքեր փուլերում պարտադր լինեն կեղծիք կազմակերպել, թեկուզ հենց ընկերության օրը: Չուր քվեի նկատելու փարքերակը անհրաժեշտության դեպքում ևս չեն բացառում: Այստեղ հիմնական լծակներն ունեն ՀՀԿ-ն և ԲՀԿ-ն: Ինչ քվում է՝ սցենարները նախարեսում են այս երկուսի միջև ինչ-որ կոմպրոմիս:

Բորիս Նավասարդյան
«Երևանի մամուլի ակումբի» նախագահ

Նման իրավիճակում Հայաստանում ընտրական գործընթացի միջոցով հասարակության քաղաքական կամքի արտահայտումը նմանվում էր վերջինը մարող հույսի: Եվ ուրեմն, հնարավոր հետընտրական հուզումներն ու հանրահավաքային ընդվզումները որքան բնական էին ընկալվում, նույնքան էլ՝ դատապարտված: Ընդ որում, կանխատեսելի էր, որ առաջացած փակուղային իրավիճակը սպառնալու է ոչ միայն քաղաքական ընդդիմությանը, այլև հասարակությանը և պետությանը՝ իբրև ինքնիշխան միավորի, իսկ դրա հանգուցալուծումը կախված կլինի սպասվող նախագահական ընտրություններից կամ առհասարակ Հայաստանում ընտրությունների ինստիտուտի տապալումից կամ կայացումից:

Այն, ինչ միևնույն ախար եղել է, արդեն իսկ այլ դեպքերում, մեղմ ասած, չար մեծ հարցականի փակ կղևեր այս ընկերությունները, բայց գոնե այդ օրը չնկարվի, չպարզվի, որ հավաքած անչնագրերը իրոք փայլակներ լրացնելու համար են ու այդ մարդկանց փեղը ընկրվելու է: Բայց անուղղելի օպտիմիստ պետք է լինել, որ նման իրավիճակում հույս ունենալ:

Աննա Իսրայելյան
«Առավոր» օրաթերթ
լրագրող

Ընկերություններից հետո կլինեն հետընկերական որոշակի հուզումներ: Սակայն չեն կարծում, որ այդ հուզումները այս պահին կբերեն լուրջ փոփոխությունների, ոչ թե այն պարճառում, որ ընդդիմությունը թույլ է, այլ որովհետև իշխանությունից պասսվում է Ղարաքաղյան խնդրի արորագրում: Այսինքն՝ միջազգային հանրությունն ինքը ևս չի աջակցի ընդդիմությանն այնպես, ինչպես աջակցել է Վրաստանում կամ Ուկրաինայում: Բայց այս առճակարումը համակարգը կմրցնի մի փակուղի, որի ելքը կորոշվի 2008 թ. նախագահական ընկերությունների: 2008 թ. նախագահական ընկերությունները իտարանում են ավելի մեծ ռիսկեր պարունակել:

Սյուսյա Սաֆարյան
ԱԺ 2007 պարզամամուլիության քեկնածու
«Ժառանգություն» կուսակցություն

Իշխանական կուսակցությունները կշահեն, կսարանան մեծամասնություն, բայց փուժողը միանշանակ կլինի ժողովրդը: Անգամ ամենաբարեկեցիկ երկրում սերնդափոխությունը պարտադիր բան է, որովհետև ասում են՝ թող լավից լավը գա իշխանության: Ասել, որ ախար մեր երկրում, 10 փարվա այս գործընթացներից հետո ժողովրդն այնքան գոհ է, որ չի ուզում՝ իշխանությունները փոխվեն, նշանակում է ասել՝ հասարակությունը հիվանդ է: Բայց քանի որ ես այդ կարծիքին չեմ մեր հասարակության մասին, նշանակում է, որ իշխանությունը հերթական անգամ բռնագավթվեց, իսկ ուրեմն ե՞րբ է լինելու ժողովրդի կամքով իշխանություն:

Էդվարդ Անդրեյան
Հայաստանի ազարական առաջադիմական կուսակցություն
քաղաքական խորհրդի քարտուղար

Հայաստանում մեծ հաշվով ոչինչ չի փոխվի, 2008-ից հետո էլ Սերժ Սարգսյանը կլինի նախագահ, փնրեսությունն էլ կշարունակի աշխարել վնասով: Ընդհանրապես Հայաստանը՝ որպես հիմնարկ, վնասով աշխարող

հիմնարկ է, և այդ վնասը հստակ ֆիքսված է՝ տարեկան 600–700 մլն դոլար, իսկ այդպիսիք ուշ թե շուր փակվում են, և հիմա Հայաստանը փակվելու գործընթացում է: Եթե ամեն ինչ այս սցենարով ընթանա, Ռ. Քոչարյանը կամ վարչապետ կլինի, կամ էլ գուցե իր համար մի այլ պատվավոր պաշտոն հորինի, օրինակ՝ Հայաստան հիմնադրամի նախագահ, պետության հայր, պետության խորհրդապետ: Իսկ Գագիկ Ծառուկյանը բացառված է, որ դառնա վարչապետ, նա կլինի հանրապետության օլիգարխ՝ օլիգարխ կաշխարի, պարզապես ԱԺ-ում կունենա ֆրակցիա. նա բավականին ինտել է, ու ոչ մի պաշտոն չի զբաղեցնի:

Ուրեմն ներքին դաշտում պետության քայքայման արևելակողմերը կպահպանվեն: Ֆորմալ առումով պետությունը միգուցե կմնա, բայց բովանդակալիս ինասպուով սա պատռոտական պետություն է: Իսկ տարածաշրջանում Հայաստանի մեկուսացումը կխորանա մինչև պատերազմ, որն անխուսափելի կլինի:

Արմեն Բաղդասարյան

«168 ժամ» թերթի փոխխմբագիր
քաղաքական մեկնաբան

Այսպիսով, թեև ընտրությունների ինստիտուտի կայացումը հանուն Հայաստանի զարգացման կարևորում էին և՛ իշխանական, և՛ ընդդիմադիր թևերը, ԱԺ 2007 ընտրական գործընթացի նրանց կանխատեսումներն ու ամփոփիչ գնահատականները հակադիր էին: Հիմնական իշխանական և արմատական ընդդիմադիր ուժերի ներկայացուցիչների հուզական ու ծայրահեղ տեսակետները խտացնում էին քաղաքական ուժերի առայժմ միայն ակնկալիքներն ու մտադրությունները: Իսկ հետագա գործողություններում դրանց դրսևորումն արդեն մնում էր դիտարկել ապագայում:

Մեր իշխանություններում կան ղեկավար մարդիկ, որոնք այնքան իմաստուն են, այնքան են սիրում մեր պետությունը, որ իրենք գիտակցում են, որ արդար և թափանցիկ ընտրությունները մեզ պետք են ոչ թե ԱՄՆ-ին, Եվրոպային կամ Ռուսաստանին դուր գալու համար, այլ որովհետև մեզ պետք է ընտրված իշխանություն, որովհետև միայն ընտրված իշխանությունը կարող է իր ժողովրդի անունից հանդես գալ ցանկացած միջազգային վեհաժողովում ու արյաններում և հետո ժողովրդին բացատրել, թե ինչու այսպես եղավ: Ես նկատի ունեմ Մերժ Սարգսյանին, Ռոբերտ Քոչարյանին, Տիգրան Թորոսյանին և ոչ միայն իրենց, այլև Վարդան Օսկանյանին, մեր ՀՅԴ գործընկերներին, այն բոլոր ուժերին, ովքեր պետականամետ են, ովքեր

գրնում են, որ իրենցից հետո բան ունեն թողնելու մեր ժողովրդին, քանի որ պետության շահը միայն խոսքեր չեն:

Էդուարդ Շարմազանով

Հայաստանի հանրապետական կուսակցության մամուլ խոսնակ

Սահմանադրությունն ասում է, որ իշխանությունը չեամբողջում է ընտրությունների միջոցով: Եթե այդ հիմնական կետը չի գործում, մեխանիզմը չի գործում, և մնացած ամենը դատարկ խոսակցություններ են: Կոպիտ ասած՝ մայիսի 13-ին պետք է 1 միլիոն մարդ հավաքել, գնալ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի շենքի ապակիները կտրել, քանի որ մինչև հիմա կարարված մյուս բոլոր փորձերը, մեթոդները չեն ազդել, այդ օրերը պիտի գործի, իսկ դա կարելի է լուծել միայն հանրահավաքային ուժով, ուրիշ տարբերակ չկա: Ուժն էլ տարբեր կարող է լինել՝ սկսած մեծ հանրահավաքներից, ինչպես եղավ Ուկրաինայում: Բայց մեզ մոտ այդպես չի լինի, որովհետև այս մարդիկ Կուչմա չեն, այս մարդիկ կրակելու են:

Հրանդ Տեր-Աբրահամյան

ԱԺ 2007 պատգամավորության քեկնածու
«Իմպիչմենտ» դաշինք

ՎԵՐՋԱԲԱՆԻ ՓՈԽԱՐԵՆ

Նախավերջին նախագահական «ընտրությունների» ընթացքում կլանաօլիգարխիկ խմբավորման կողմից իշխանության հերթական բռնազավթումից հետո Հայաստանի հասարակության վերնախավում՝ մտավորականության շրջանակներում ծավալվեց մի հետաքրքիր երևույթ, որը մինչ այդ, եթե անգամ տեղի էր ունեցել՝ կրել էր խիստ սահմանափակ բնույթ. սկսեցին շատանալ բազմապիսի խմբակներ և ակումբներ, որոնցում մտավորականությունը, վերջապես զգալով իր պատասխանատվությունը երկրի ապագայի համար, հավաքվելով 10–15–20 հոգով սկսեց քննարկումների միջոցով փնտրել «Ո՞վ ենք մենք», «Որտեղից ենք գալիս», իսկ ամենագլխավորը՝ «Ո՞ւր ենք գնում» հարցերի պատասխանները: Եվ ամենակարևորն այն է, որ այդ խմբակները, որքան էլ բազմապիսի՝ ազգայնականից մինչև ազատական, ժողովրդավարականից մինչև նեոուտոպիստական, կարծես միասնաբար խմորում էին համահասարակական այն «Ի՞նչ անելը», ինչից երևում էր, որ դրանք լոկ խոհափիլիսոփայական խմբակներ չէին, այլ միտված էին գործողությունների: Այս համահասարակական–քաղաքացիական մտավոր խմորումը շարունակվում է մինչ այսօր՝ օր օրի ավելի մեծ թափ հավաքելով:

Այս գործընթացը Հայաստանի ամբողջ քաղաքացիական հասարակության հասունացման վկայությունն է, որը ցույց է տալիս նրա անցումը բացառապես ազգային կարգախոսներից («Ղարաբաղ», «Միացում»), որոնց ներքո Հայաստանը հրնթացս ստացավ նաև ժողովրդի կողմից չերազած և չտառապած անկախությունը, դեպի մի նոր ժամանակաշրջան, ուր համահասարակական մակարդակում ազգայինին զուգահեռ տեղի է ունեցել այնպիսի հիմնարար և շարժիչ արժեքի գիտակցման էական արմատավորում, ինչպիսին է Ազատությունը: Եվ պատահական չէ, որ արդեն այսօր ընդդիմադիր երկու հիմնական ուժերը՝ Հայ ազգային կոնգրեսն ու «Ժառանգությունը» գերազանցապես ազատական ուղղվածություն ունեն: Պատահական չէ նաև, որ Հայաստանի եվ-

րափնտեզրման հարցում արդեն գոյություն ունի ներհասարակական կոնսենսուս:

Այս գրքույկում հավաքված մտքերի և դրանց հիման վրա կատարված արհեստավարժ և սթափ վերլուծությունը կարելի է դիտարկել որպես այդ գաղափարական խմորման գործընթացի և դրա՝ գործի, առօրյա պայքարի վերածվելու արտահայտումներ: Պայքար, որը գնալով ավելի իմաստավորված դարձավ հասարակության կողմից և չընկրկեց ոչ մի բիրտ, ուժային հակազդեցության առջև, կանգ չի առել նաև այժմ: Գիտակցված պայքար, որի արդյունքում ստացված ազատությունն է միայն, որ իրական արժեք ունի: Պայքար, որի միջոցով նաև հնարավոր դարձավ պարզել, թե ով ով է քաղաքական ներկայանալու և ով ինչի է արժանի: Գրքույկից նաև երևում է, թե քաղաքացիական գիտակցության ինչպիսի սրընթաց հասունացում էր տեղի ունենում, որը չէր կարող տեղավորվել իշխանությունների կողմից գծված արհեստական և ցածրարժեք սխեմաների շրջանակներում և իր ժայթքումով պարտադրելու էր ժողովրդավարական բարեփոխումներ:

Մարտի 1–ի ողբերգական իրադարձություններից հետո արտասահմանյան, առավելապես եվրոպացի մի շարք գործընկերներին հետ հանդիպումներից հետո ինձ համար պարզ դարձավ, որ աշխարհի ժողովրդավարական հասարակայնության համար Հայաստանը, երկար տարիների անտարբեր և քամահրական վերաբերմունքի արժանանալուց հետո վերստին սկսել է հետաքրքրություն ներկայացնել: Նրանք տեսան, որ Հայաստանի քաղաքացիները պատրաստ են ինքնագոհաբար պայքարել հանուն սեփական իրավունքների և արժանապատվության, նաև այն ազատ և ուժեղ պետության համար, որի մասին արդեն իրապես երազում են:

Հովսեփ Խուրշուդյան
քաղաքագետ

EPILOGUE

During the presidential “elections” of 2003, after the regular usurpation of government by clannish and oligarchic grouping, an interesting phenomenon evolved in the social upper ten – among intellectual circles of Armenia. This phenomenon, even if it had taken place before, had very restricted nature. The number of various groups and clubs have been increased, where intellectuals, finally realizing their responsibility for the future of the country, started to discuss with groups of 10–15–20 people the answers of questions such as “Who we are?”, “Where are we coming from?”, and the main one, “Where are we going?” The most important point was that those different groups – no matter if they were nationalistic or liberal, democratic or neo-utopist – seemed to discuss jointly the all-social question “What to do?” proving that they were not just intellectual and philosophical groups, but groups tending for concrete actions. This all-social and civil ferment continues until now.

This process is a prove of maturity of Armenia’s whole civil society. From exceptionally national slogans (“Karabagh”, “Unification”) – under which at the same time Armenia received also the independence, which was did not dreamt and suffered by nation – it turned into a new epoch, where a realization of such basic and moving value, as the Liberty is, took root essentially in parallel with national values in the all-social level. And it is not by accident, that today two main oppositional forces, Armenian National Congress and Heritage party have mainly liberal direction. It is not by accident also, that in Armenia’s integration in Europe already an inter-social consensus exists.

This booklet is consisted of thoughts, as well as professional and sober analysis of them, which can be observed as expressions of that process of ideological ferment and turning it into action and daily struggle. A realized struggle, which became more sensible by society and never gave up in front of any brutal coercive reaction; it has not stopped

also now. A struggle, which also made clear who is who in political pallet and who deserves what. The booklet also shows what kind of impetuous maturity of social realization happens, which could not be placed in the frames of artificial and low-value schemes drawn by authorities, and will force democratic reforms with its torrent.

After tragic events of March 1 during my meetings with number of foreign, especially European colleagues it became clear for me, that Armenia, after many years of indifference and slighting attitude, became an object of interest again for the world democratic society. They saw that the citizens of Armenia are ready to struggle selflessly for their own rights and dignity, also struggle for that independent and strong state they really dream about.

Hovsep Khurshudyan
Political scientist

Աժ 2007 ընտրությունների հրապարակված արդյունքներ

Կուսակցության անվանումը (հապավումը)	Համամասնական ընտրակարգի արդյունքներ			Աժ-ում ընդհանուր (համամասն. և մեծամասն.) տեղերի քանակ
	ծայն	տոկոս (%)	Աժ-ում տեղերի քանակ	
Ազգային ժողովրդավարական կուսակցություն (ԱԺԿ)	8556	0.63	0	0
Ազգային համաձայնություն կուսակցություն (ԱՀԿ)	4199	0.31	0	0
«Ազգային միաբանություն» կուսակցություն (ԱՄԿ)	49864	3.69	0	0
«Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցություն (ԲՀԿ)	204483	15.13	18	18
«Դաշինք» կուսակցություն (ԴԿ)	32943	2.44	0	0
«Ժառանգություն» կուսակցություն (ԺԿ)	81048	6.00	7	7
Ժողովրդական կուսակցություն (ԺՈՂ.ԿՈՒՍ.)	37044	2.74	0	0
«Ժողովրդավարական ուղի» կուսակցություն (ԺՈՒԿ)	8351	0.62	0	0
«Իմպիչմենտ» դաշինք (ԻԴ)	17475	1.29	0	0
Հայաստանի դեմոկրատական կուսակցություն (ՀԴԿ)	3686	0.27	0	0

Հայաստանի երիտասարդական կուսակցություն (ՀԵԿ)	2291	0.17	0	0
Հայաստանի ժողովրդական կուսակցություն (ՀԺԿ)	22762	1.68	0	0
«Հանրապետություն» կուսակցություն (ՀԿ)	22288	1.65	0	0
Հայաստանի կոմունիստական կուսակցություն (ՀԿԿ)	8792	0.65	0	0
Հայաստանի հանրապետական կուսակցություն (ՀՀԿ)	458258	33.91	41	64
Հայաստանի մարքսիստական կուսակցություն (ՀՄԿ)	2660	0.20	0	0
«Հայ յեղափոխական դաշնակցություն» կուսակցություն (ՀՅԴ)	177907	13.16	16	16
Միավորված աշխատանքային կուսակցություն (ՄԱԿ)	59271	4.39	0	0
Միացյալ ազատական ազգային կուսակցություն (ՄԻԱԿ)	2739	0.20	0	0
«Նոր ժամանակներ» կուսակցություն (ՆԺԿ)	47060	3.48	0	0
Սոցիալ-դեմոկրատ հնչակյան կուսակցություն (ՍԴՀԿ)	989	0.07	0	0
«Քրիստոնեա-ժողովրդական վերածնունդ» կուսակցություն (ՔՎԿ)	3433	0.25	0	0
«Օրինաց երկիր» կուսակցություն (ՕԵԿ)	95324	7.05	8	9
Այլ	-	-	-	17

Անճա ժամակոչյան, Էվելինա Գյուլխանդանյան

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԽՃԱՆԿԱՐ. ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ 2007

Հրատարակչության տնօրեն՝
Հրատարակչության խմբագիր՝
Գեղարվեստական խմբագիր՝
Համակարգչային ձևավորումը՝
Շապիկի համակարգչային մշակումը՝
Շապիկի չորրորդ էջի լուսանկարը՝

Է. Ս. Մկրտչյան
Մ. Վ. Մնացականյան
Ա. Ա. Բաղդասարյան
Գ. Ա. Հարությունյանի
Գ. Ա. Հարությունյանի
Փիրուզա Խալափյանի

Տպագրությունը՝ օֆսեթ: Չափսը՝ 60x84 1/16: Թուղթը՝ օֆսեթ: Ծավալը՝ 8 տպ. մամուլ:

«ԶԱՆԳԱԿ-97» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
0051, Երևան, Կոմիտասի պող. 49/2, հեռ.՝ (+37410) 23-25-28,
ֆաքս՝ (+37410) 23-25-95, էլ. փոստ՝ info@zangak.am, էլ. կայք՝ www.zangak.am, www.book.am

